ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى ـ روپۇڭ سامان بولماس

يېڭى ھايات

Йеңи һаят

1997 ژىل
6 ـ دېكابىر
شەنبە
№25
(4086)

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي ـ سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ ھەپتىلىك قوشۇمچىسى 1970 ـ ژىلى 1 ـ يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

شەنبىدىن ـ شەنبىگىچە

ئۆتكەن ھەپتىدە پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازارباييېۋ ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىغا قىلغان سەپىرىنى ئاياقلاشتۇرۇپ، گېرمانىيە فېدېراتىۋ جۇمھۇرىيىتىنى، پولشا جۇمھۇرىيىتىنى زىيارەت قىلدى. بوننىدا نۇرسۇلتان نازارباييېۋ فېدېرال كانسلېر گېلمۇت كول ۋە كانسلېر ئەزالىرى بىلەن ئۇچرىشىپ سوھبەتلەشتى. ئۇچرىشىشلار ئاياقلاشقاندىن كېيىن قازاقستان جۇمھۇرىيىتى بىلەن گېرمانىيە فېدېراتىۋ جۇمھۇرىيىتى ئوتتۇرىسىدا بىر قاتار ئىككىتەرەپلىمە ھۆججەتلەر ئىمزالاندى. گېرمانىيەگە قىلغان سەپىرى داۋامىدا پرېزىدېنتىمىز شۇ يەردە ياشاۋاتقان قازاق جامائەسىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەنمۇ ئۇچراشتى.

گېرمانىيەدىن كېيىن پولشىغا كەلگەن ن. نازارباييېۋ مەملىكەت پرېزىدېنتى ئالېكساندر كۋاسنېۋسكىي بىلەن ئۇچراشتى. ئۇلار ئىككىتەرەپلىمە مۇناسىۋەتلەر مەسىلىلىرى بىلەن بىر قاتار خەلقئارا مۇئەممالارنى تەپسىلىي مۇھاكىمە قىلدى.

***

1 ـ دېكابىر كۈنى پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازارباييېۋ ئالمۇتىدا ھۆكۈمەت، پارلامېنت ۋە ئۆز مەمۇرىيىتى رەھبەرلىرىنىڭ قاتنىشىشى بىلەن كېڭەشمە ئۆتكەزدى. كېڭەشمىدە بىر قاتار ئۆپېراتىۋ مەسىلىلەر، شۇ جۈملىدىن ئالىي دۆلەت باشقۇرۇش ئورگانلىرىنىڭ ئاقمولىدىكى ئىشىنى ئۇيۇشتۇرۇشقا باغلىق مەسىلىلەر قارالدى.

***

رۇمىنىيەنىڭ مىللىي بايرىمىغا باغلىق دۆلىتىمىزنىڭ باشلىقى نۇرسۇلتان نازارباييېۋ موشۇ ئەلنىڭ پرېزىدېنتى ئېمىل كونستانتىنېسكۇغا تەبرىك تېلېگرامما ئەۋەتتى.

***

مەملىكەت پرېزىدېنتى ئۆز پەرمانى بىلەن ئادرىيېكوۋ ئىكرامىنى قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ لىتۋا جۇمھۇرىيىتىدىكى پەۋقۇلاددە ۋە تولۇق ھوقۇقلۇق ئەلچىسى قىلىپ تايىنلىدى.

***

جۇمھۇرىيەت پرېمىېر ـ مىنىسترى نۇرلان بالغىمباييېۋنىڭ رەئىسلىكىدە قازاقستان ھۆكۈمىتىنىڭ كېڭەيتىلگەن مەجلىسى بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭدا ماڭغىشلاق ۋىلايىتىدىكى ئىجتىمائىي ـ ئىقتىسادىي ۋەزىيەتنى ساغلاملاشتۇرۇش چارىلىرى تەھلىل قىلىندى. ھۆكۈمەت شۇنداقلا كېڭەش ئىنتىپاقى موجۇت بولغان ۋاقىتتا قوبۇل قىلىنغان كۆچكە ئىگە ئىدارە ھۆججەتلىرىنىڭ تەغدىرىنىمۇ مۇھاكىمە قىلدى.

***

جەنۇبىي پايتەختتە بولۇپ ئۆتكەن جۇمھۇرىيەتلىك ئىلمىي ـ ئەمەلىي كونفېرېنسىيە مەملىكەت پرېزىدېنتىنىڭ «قازاقستان ـ 2030» بارلىق قازاقستانلىقلارنىڭ تەرەققىياتى، بەختەرلىكى ۋە پاراۋەنلىكىگە بېغىشلانغان مەكتۇپىنى مۇھاكىمە قىلدى.

***

يېقىندا ئالمۇتىدا ئاسىيادىكى ئۆز ئارا ھەرىكەت قىلىش ۋە ئىشەنچە چارىلىرى بويىچە كېڭەشمىنى چاقىرىش مەخسۇس ئىش توپىنىڭ نۆۋەتتىكى ئۇچرىشىشى باشلاندى. ئۇنىڭغا ئاسىيادىكى ئۆز ئارا ھەرىكەت قىلىش ۋە ئىشلەش چارىلىرى بويىچە كېڭەشمىگە ئەزا ئون ئالتە دۆلەت، خەلقئارا تەشكىلاتلىرىنىڭ ۋە بايقىغۇچى ئەللەرنىڭ ۋەكىللىرى قاتنىشىۋاتىدۇ.

***

ئالمۇتا جامائەتچىلىكى كۆرنەكلىك دۆلەت ئەربابى لېۋون ئىسايېۋىچ مىرزوياننىڭ تۇغۇلغىنىغا 100 ژىل تولۇشىنى نىشانلىدى. موشۇ شانلىق سەنە مۇناسىۋىتى بىلەن دۆلەت كاتىۋى ئەبىش كېكىلباييېۋ زىياپەت ئۇيۇشتۇرۇپ، ئۇنىڭغا ل. مىرزوياننىڭ ئوغلى ۋلادىمىر ۋە نەۋرىسى لېۋون تەكلىپ قىلىندى.

***

3 ـ دېكابىردا نۇرسۇلتان نازارباييېۋ ئاتاقلىق يازغۇچى، ئەدەبىياتشۇناس ئالىم، ئاكادېمىك زېينوللا قابدۇلوۋنى قوبۇل قىلدى. بولۇپ ئۆتكەن سوھبەت داۋامىدا مەملىكەتنىڭ ئىجتىمائىي ـ ئىقتىسادىي ۋە مەدەنىي تەرەققىياتى مەسىلىلىرى توغرىلىق سۆز بولدى. دۆلەت باشلىقى ز. قابدۇلوۋنى 70 ياشقا كىرىشى بىلەن تەبرىكلەپ، ئۇنىڭغا يېڭى ئىجادىي ئۇتۇقلار تىلىدى.

***

3 ـ دېكابىردىن تارتىپ قازاقستان جۇمھۇرىيىتى پرېمىېر ـ مىنىسترىنىڭ مەھكىمىسى ئاقمولىغا تۇراقلىق ئىشلەشكە كۆچۈپ كەتتى. ئاخىرقى سترۇكتۇرلۇق بۆلۈنمىلەر كۆچۈپ بولغاندىن كېيىن پرېمىېر ـ مىنىستر مەھكىمىسى 5 ـ دېكابىردىن تارتىپ ئاقمولىدا تولۇق تەركىپتە ئىشلەشكە باشلايدۇ.

***

8 ـ دېكابىردا تېھراندا ئىسلام كونفېرېنسىيەسى تەشكىلاتىغا ئەزا دۆلەتلەر باشلىقلىرىنىڭ مەجلىسى باشلىنىدۇ. پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازارباييېۋنىڭ تاپشۇرۇغى بىلەن ئۇچرىشىشقا قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىسترى قاسىمجومارت توقايېۋ قاتنىشىدۇ.

ئۇيغۇر گېزىتلىرى ـ ھەر بىر ئۇيغۇر ئائىلىسىگە

ھۆرمەتلىك گېزىتخان!

مۇشتەرى توپلاش ئىشىنىڭ ئاماملىنىشىغا ساناقلىق كۈنلەر قالدى.
گېزىتلارغا ئۆزىڭىز تۇرۇۋاتقان جايلاردىكى ئالاقە بۆلۈملىرى،
ژىگىت باشلىرى ئارقىلىق يېزىلىشىڭىزغا بولىدۇ.
سۆيۈملۈك گېزىتلىرىڭىزغا يېزىلىشنى ئۇنتۇماڭ!

ئۈتۈقلۇق ئاياقلاشتى

ئالمۇتا شەھىرى ئابونېدورومانىيا مەھەللىسىدە «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىغا 1998 ـ ژىلغا مۇشتەرى توپلاش ئۈتۈقلۇق ئاياقلاشتى.

مۇشتەرى توپلاش ئىشىنىڭ مەھەللە ژىگىت بېشىنىڭ رەھبەرلىكىدە گېزىتلىرىمىز جانكۆيەرلىرى سېتۋالدى يۈنۈسخوجايېۋ، ئىمام ھاشىموۋ، مۇراجىئەت ياقۇپوۋلارنىڭ ئۆيمۇ ـ ئۆي كىرىپ تەشۋىقات ئىشلىرىنى ئېلىپ بېرىشى ئارقىلىق خېلە كۆڭۈلدىكىدەك ئېلىپ بېرىلغانلىقىنى تەكىتلەش كېرەك. نەتىجىدە مەھەللە بويىچە «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە «يېڭى ھايات» مۇشتەرىلىرىنىڭ سانى 140 تىن ئېشىپ كەتتى.

10 «ئۇيغۇر ئاۋازى»غا يېزىلغان سايىت ئايىپوۋ، 4 گېزىتقا يېزىلغان مارس باراتوۋ، 6 «يېڭى ھايات»قا يېزىلغان مەھەممەتجان توختاش مۇشتەرىلىرىمىز باشقىلارغا ئۈلگە بولدى. ئەندى شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەش ئورۇنلۇقكى، ھازىرقى ئۆتكۈنچى دەۋرىنىڭ قىيىنچىلىقلىرىنى بېشىدىن كەچۈرۈۋاتقان كۆپ بالىلىق، تەميناتى تۆۋەن ئائىلىلەر، پېنسىونېرلار، ئوقىتقۇچى ئىشسىز ژۈرگەن گېزىتخانلىرىمىز خەلقىمىزنىڭ مەنىۋى ئوزۇقى بولغان گېزىتلىرىمىزغا تولۇق ئىگىدەك مۇشتەرى بولدى. لېكىن بەزى ھاللىق، ئوقەت ئەھۋالى ئۈستۈن، ھەر قانداق سورۇنلاردا تور تالىشىپ، ئاغزىدا ۋەتەن، مىللەت ھەققىدە سائەتلاپ سۆزلەيدىغان بۇرادەرلىرىمىزنىڭ «پۇل يوق» دەپ گېزىتلىرىمىزگە مۇشتەرى بولۇشتىن باش تارتىدىغانلىقىغا ھەيران بولۇسەن، خالاس.

توختاسىن بېيشانوۋ.
ئالمۇتا شەھىرى.

تۇرك قىزى ئالماگۇلنىڭ خالىسانە ياردىمى

مانا، 1998 ـ ژىلغا مۇشتەرى توپلاش ئىشىمۇ ئاياقلىشىپ قالدى. گېزىتلىرىمىز باھاسىنىڭ قىممەتلەپ كېتىشى، ئادەملەردە نەق پۇلنىڭ بولماسلىقى مۇشتەرى توپلاش ئىشىنىڭ ئۈتۈقلۇق ژۈرگۈزۈلۈشىگە سەلبىي تەسىرىنى كۆرسەتمەي قويمىدى. شۇندىمۇ بۇ ئىش تالغىر ناھىيەسى بېساغاش (ئىلگىرىكى دزېرژىنسكىي) يېزىسىدا بىر قەدەر ياخشى ژۈرگۈزۈلۈۋاتىدۇ. بۇ يەردە ئالاقە بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ئالماگۇل ئالىيېۋا بىلەن پوچتالىئونلار مارگارىتا كېسلېر، گۈلە ئالى ئوغلى كىشىلەرنىڭ پېنسىيە پۇلىنى ھەل قىلىپ بېرىش ئارقىلىق ھەر بىر ئائىلىنىڭ مۇشتەرى بولۇشىغا شارائىت يارىتىپ بېرىۋاتىدۇ.

ـ بىزنىڭ يېزىمىزدا تورت يۈزدىن ئارتۇق ئۇيغۇر ئائىلىسى ياشايدۇ، ـ دەيدۇ ئالماگۇل ئالىيېۋا. ـ ئۆتكەن ژىلى 137 نۇسخا «ئۇيغۇر ئاۋازى»، 55 نۇسخا «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىگە مۇشتەرى بولغان بولسا، ھازىرچە «ئۇيغۇر ئاۋازى» ـ 70، «يېڭى ھايات» ـ 47 نۇسخا بولدى. مۇشتەرى توپلاش قەرەلى پۈتكىچە ئۆتكەن ژىلنىڭ سانىغا يەتكۈزىمىز. مەن ئۆزەم چېلەك ناھىيەسىنىڭ قورام يېزىسىدا تۇغۇلۇپ، ئۇيغۇرلار ئارىسىدا چوڭ بولدۇم. ئۇيغۇرچىنى ئۆز ئانا تىلىمدەك بىلىمەن، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئىككى ژىل بولدى «ئۇيغۇر ئاۋازى»غا يېزىلىپ كېلىۋاتىمەن.

بۇ ئىشلاردا يەرلىك ئاكتىۋىستلىرىمىز ھۇسەيىن ئىلياسوۋ، ئەخمەتجان ئاقموللايېۋ، ئابدۇخالىق ماخمۇدوۋ، دۆلەت غوجامبەردىيېۋلار يېقىندىن ياردەمدە بولماقتا.

پەيزۇللا ئەخمەتوۋ.
تالغىر ناھىيەسى.

سۈرەتتە: ئالاقە بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ئالماگۇل ئالىيېۋا.

تەشەككۈرنامە

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىدە شۇنداق دېيىلگەن: «كىمكى ھالال كەسىپ بىلەن تاپقان مېلىدىن خورما چاغلىق نەرسە بولسىمۇ سەدىقە قىلسا، ئاللا ئۇنى ئوڭ قولى بىلەن قوبۇل قىلىدۇ، ئاندىن شۇ خورما چاغلىق نەرسىنى خۇددى سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۇزىنىڭ تايچىقىنى ئۇبدان بېقىپ ئۆستۈرگەندەك ئۆستۈرۈپ، سەدىقە قىلغۇچى ئۈچۈن ئۇنىڭ ساۋاۋىنى تاغدەك زورايتىپ بېرىدۇ».

دېمەك، بۈگۈنكى ئىقتىسادىي قىيىنچىلىق زاماندا ئۆزلىرى سېيۇپ ئوقۇيدىغان «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىغا 1998 ژىلغا مۇشتەرى بولۇشقا ئىقتىسادىي يار بەرمەيۋاتقان ئائىلىلەرنى گېزىتلارغا ئۆز ئاقچىسى بىلەن مۇشتەرى قىلىۋاتقان مىللەتپەرۋەر، ۋەتەنپەرۋەر كىشىلىرىمىزنىڭ بۇ ساۋاپلىق ئىشىدىن ئاللامۇ، ئەلمۇ رازى بولىدۇ، دېگەن سۆز.

«ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرى رېداكسىيەسى ئىقتىسادىي تۆۋەن ئائىلىلەرنى «يېڭى ھايات» گېزىتىغا 1998 ـ ژىلغا مۇشتەرى بولۇشى ئۈچۈن بىر قانچە تىجارەتچىلەر بىلەن بىرلىكتە 20مىڭ تەڭگە ئىئانە قىلغان ئىلى ناھىيەسى قارىسۇ مەھەللىسىنىڭ تۇرغۇنى سابىت ھاجىم تارانوۋقا، 8مىڭ تەڭگە ئىئانە قىلغان ئالمۇتا شەھىرىدىكى «ئاقجول» فىرمىسى دىرېكتورىنىڭ مۇئاۋىنى سەلىجان ئەخمەتوۋقا، 10 نۇسخا «يېڭى ھايات» گېزىتىغا ھال ـ ئوقىتى تۆۋەن ئائىلىلەرنى مۇشتەرى قىلغان تىجارەتچى ئەھەت رېجەپوۋقا تەشەككۈر ئىزھار قىلىدۇ.

ئۇقۇش ئورۇنلىرى ۋىلدىن - ۋىلغا ناچارلىشىپ بارماقتا. پاراۋەنلىككە كەلسەك، كەڭ ئاممىنىڭ بىسىم قىسمى ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇشقا باشلىدى. ئوتتۇز ئۈچ ۋىل ئىچىدە موشۇ ئۈچ ساھادا زور ئىشلار ئەمەلگە ئېشىشى لازىم. پرېزىدېنت سوزىگە قارىغاندا، «بۇ يونىلىش بۇگۇن ۋە ئەتە

زا ئىختىسادى ساغلاملاشتۇرۇلىدۇ؛

- كرېدىتلار (قەرىز پۇل) بىرىنچى نوۋەتتە فېرمېرلار ۋە ھەقىقىي خۇسۇسىي ئىگىلىكلەر ئۈچۈن تۇۋەن پروتسېنتلاردا بېرىلىدۇ؛

- يېزىدا كىچىك ۋە ئوتتۇرا دەرىجىدىكى تىجارەتچىلىك رىۋاجلىنىدۇ؛

پرېزىدېنتنىڭ مۇراجىئىتى ئادەملەردە كېلەچەككە ئىشىنىشنى پەيدا قىلدۇ

يېقىندا دولەت رەھبىرى نۇرسۇلتان نازارباييۇ پارلامېنتتا سوزگە چىقىپ، قازاقستان خەلقىگە ئۇز مۇراجىتىنى بايان قىلدى. مەزكۇر ھوججەتتە ئۇ ئىلگىرىكىدەك موشۇ ۋىلغا باھا بېرىپ، شۇنداقلا 2030 - ۋىلغىچە بولغان دەۋرگە بەلگۈلەنگەن ستراتېگىيەلىك پلانلار توغرىلىق تەپسىلىي توختالدى.

پرېزىدېنت ياش مۇستەقىل دولەتنىڭ ھازىر ئېغىر ئىختىسادىي بوھرانچىلىقنى باشتىن كەچۈرۋاتقانلىقىنى، بۇنىڭ ئاقىۋىتىدە كەڭ ئاممىنىڭ تۇرمۇش دەرىجىسىنىڭ ئېغىر بولىۋاتقانلىقىنى كوزدە تۇتقان ھالدا ئۇز مۇراجىتىدە ئەينە شۇ ئېغىر ئەھۋالدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن نېمە قىلىش كېرەكلىگى ھەققىدە كەڭ دائىرىدە توختىلىدۇ. ن. نازارباييۇ قازاقستان تەرەققىياتىنىڭ يەتتە باش يونىلىشىنى بەلگۈلىدى. بۇلار دولەت تۇزۇمىنىڭ ستروكتۇرىسىنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئوز ئىچىگە ئالىدۇ ھەم شەرتلىك رەۋىشتە 2030 - ۋىلغىچە تولۇق ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى كېرەك. باش يونىلىشتە مىللىي بىخەتەرلىك ئىچكى سىياسىي تۇراقلىقنىڭ ھەم جەمىيەتنىڭ جىپسىلىشى، ئوچۇق بازار ئىختىسادىغا تايانغان ئىختىسادىي ئوسۇش، ئېنېرگېتىكا رېسۇرسلىرى، ترانسپورت ۋە ئالاقە ئاساسىي ھەل قىلغۇچى رول ئوينايدۇ. ئەينە شۇ يونىلىشلەر مەملىكەتنىڭ 33 ۋىللىق باش يولىنى بەلگۈلەيدۇ. ئاما دولەت شۇلارنىلا ئاساسقا ئالسا، بىر تەرەپلىمىلىككە يول قويغان بولار ئىدى. ھەممىدىن مۇھىمى خەلقنىڭ تۇرمۇشى، تىرىكچىلىكىنى نەزەردە تۇتۇش لازىم. ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈن يەتتە باش يونىلىشتە سالامەتلىكنى ساقلاش، مائارىپ، ئاھالىنىڭ پاراۋەنلىگى ۋە باشقا مەسىلىلەر ئاتاپ ئوتۇلگەن.

بىز ھازىر سالامەتلىكنى ساقلاش، مائارىپ سىستېمىسىنىڭ قانداق ئەھۋالدا ئىكەنلىكىنى ياخشى بىلىمىز. پۇتۇن ئۇرۇنلاردا سىل كېسىلى، مەرەز كېسىلى ۋە باشقا يۇقۇملۇق ئاغرىقلار تاراپ كەتتى، دولەت مەبلىغىسىز قالغان ئوتتۇرا ۋە ئالىي ھەم نوۋەتتىكى ئوتتۇز ۋىل داۋامىدا ئەڭ مۇھىم مەسىلىلەرنىڭ بىرى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ».

ۋىراقنى كورۇش ھەم ئۇنىڭغا ئىنتىلىش، بۇگۇنكى قىيىنچىلىقلارنى يېڭىشنى بىلىش ھەم ئەتىكى كۇننىڭ ۋەزىپىلىرىنى بەلگۈلەش بۇ ئىنتايىن ياخشى، قىزىقارلىق نەرسە. ئېغىرچىلىقلار داۋام قىلىۋەرمەس. «ئاينىڭ ئون بەشى يورۇق، ئون بەشى قاراڭغۇ» - دەيدۇ خەلق. بۇگۇنكى قىيىنچىلىقلارمۇ ئوتتۇلۇپ كېتەر. ئاما پرېزىدېنت ئوزىنىڭ مۇراجىتىدە 33 ۋىلدىن كېيىن بولىدىغان دەۋرنى كوزدە تۇتىۋاتىدۇ. ئۇنى ھازىرقى ياشىنىپ قالغانلارنىڭ كورۇشى ناتايىن. بۇنى ن. نازارباييۇمۇ بىلىدۇ. شۇ سەۋەپتىن ئۇ: «بىزنىڭ كوپچىلىك ئاھالىمىز ئۈچۈن ۋىراق ئىستىقبال بۇگۇن ئانچىلا ئەھمىيەتلىك ئەمەس، بۇگۇنكى مەسىلىلەرمۇ يېتىپ ئېشىۋاتىدۇ» - دەپ تەكىتلەيدۇ.

پرېزىدېنتنىڭ تەكىتلىشىچە، كىشىلەر بۇگۇننىڭ ئوزىدە ئازىراق بولسىمۇ كونكرېت نەتىجىلەرنى كورمىسە، ۋىراق نىشانلارغا، يۇكسەك ۋەدىلەرگە ئىشەنمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ۋىراقنى ھازىرنىڭ ئوزىدىن باشلاش زورۇر. شۇنىڭ ئاساسىدا تاللانغان يولنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى كورسىتىپ بېرىپ، بەلگۈلەنگەن ستراتېگىيەلىك پلانلارغا، دولەتكە ۋە ھوكۇمەتكە ئىشەنچە ھاسىل قىلىش لازىم. موشۇنى ھېساپقا ئالغان ھالدا پرېزىدېنت 2030 - ۋىلغىچە بولغان پلان بىلەن بىللە 1998 - 2000 - ۋىللارغا ھەم كونكرېت 1998 - ۋىلغا بەلگۈلەنگەن پلانلار ئۇستىدە كەڭ دائىرىدە توختىلىدۇ.

ئۈچ ۋىلغا بەلگۈلەنگەن ۋەزىپىلەر ئىچىدە بىز ئۈچۈن، بولۇپمۇ يېزا ئاھالىسى ئۈچۈن يېزا ئىگىلىكى مەسىلىسى ئىنتايىن مۇھىمدۇر. بۇيەردە مۇنداق ئىشلار بەلگۈلەنگەن:

- يەرلىك مەمۇرىيەت بازار مۇناسىۋەتلىرىگە ئارىلىشىشتىن چەتلەشتۇرۇلىدۇ؛

- بانكروتلىشىش مېخانىزمى تۇپەيلى يې-

- 25 - 30 مىڭ تەڭگە مىقداردا ئاز مىقداردىكى قەرىز پۇللىرى بېرىلىدۇ؛

- فېرمېرلارغا مەھسۇلاتنى سېتىشقا ياردەم بېرىلىدۇ ۋە ھاكازىلار.

1998 - ۋىلغا بەلگۈلەنگەن ۋەزىپىلەر بۇلاردىنمۇ كونكرېت ھەم ئۇلار 8 ماددىدىن ئىبارەت. ئەگەر مولجاللانغاننىڭ ھەممىسى ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدىغان بولسا، بىز ئالدىمىزدىكى ۋىلدا پېنسىيە، ئىش ھەققىنى تولۇق ۋە ئوز ۋاقتىدا ئالىمىز، مەكتەپلەر، ئەڭ ئالدى بىلەن يېزا مەكتەپلىرى كومپيۇتېر پروگراممىلىرى بىلەن تەمىنلىنىدۇ، ساغلام ھايات تەرزى ئۈچۈن جەمىيەتلىك كامپانىيە باشلىنىدۇ، تۇرۇشلۇق ئوي قۇرۇلۇشى پروگراممىسىنى ھەل قىلىش باشلىنىدۇ؛ بالىلارنىڭ تولۇق ھالدا مەكتەپكە بېرىشى تەمىنلىنىدۇ. كوروپ تۇرىمىزكى، ناھايىتى ئۇيغۇن، ھەممىنىڭ كوڭلىدىن چىققىدىغان پروگرامما.

قىرىق ۋىل مۇقەددەم سىنگاپۇر، ۋىگىرمە ۋىل ئىلگىرى مالايزىيە بىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىمىزدىنمۇ ئېغىر ئىختىسادىي شارائىتتا ئىدى. جان بېشىغا چاققاندا ئۇلارنىڭ ۋىللىق تاپاۋىتى 200 ئاقش دوللىرىغىمۇ يەتمەتتى. ئۇلاردا بۇگۇن بۇ كورسەتكۇچلەر 20 مىڭ دوللاردىن ئاشتى. شۇ سەۋەپتىن مەزكۇر ئەللەرنى پۇتۇن دۇنيا ئاسيادىكى يولۋاسلار دەپ ئاتايدۇ. پرېزىدېنت ن. نازارباييۇنىڭ مەخسىتى 2030 - ۋىلى قازاقستاننى مەركىزىي ئاسيادىكى بارىس دەرىجىسىگە كوتىرىش ھەم باشقا تەرەققىي ئېتىۋاتقان ئەللەر ئۈچۈن ئۈلگىگە ئايلاندۇرۇش. بىز ئەينە شۇ بارسنى، يەنى ئوز مەملىكىتىمىزنى ھەممىگە تونۇشتۇرۇشىمىز لازىم. پرېزىدېنت ئەينە شۇنىڭغا ئىشىنىدۇ. ئەندى بىز پرېزىدېنتقا ئىشىنىشىمىز كېرەك.

پاتىگۇل سابىتوۋا،
جۇمھۇرىيەت پرېزىدېنتى ھوزۇرىدىكى دولەت مەسىلىلىرى بويىچە مىللىي كېڭەش ئەزاسى.

سالامەتلىكنى ساقلاش مۇھىم ئورۇندا تۇرۇشى لازىم

پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازارباييۇنىڭ قازاقستان خەلقىگە قىلغان مۇراجىتى شەخسەن مەندە ناھايىتى چوڭ تەسىرات قالدۇردى. دولەت رەھبىرىنىڭ مۇراجىتىدە بارلىق قازاقستانلىقلارنىڭ پاراۋەنلىگىنى ياخشىلاش، ياش مۇستەقىل دولەتنىڭ گۈللىنىش يوللىرى دەلىل - ئىسپاتلىق، ئادەمنى قايىل قىلارلىق دەرىجىدە بايان قىلىنغان.

پرېزىدېنت نازارباييۇ ئوز مۇراجىتىدە ساغلام تۇرمۇش تەرزى توغرىلىق بىر نەچچە قېتىم ئالاھىدە تەكىتلەيدۇ. ھەقىقەتەنمۇ بارلىق قازاقستانلىقلارنىڭ ساغلام ۋە بەقۇۋەت بولۇشىنى ھەممە خالايدۇ. ئەندى بۇنىڭ ئۈچۈن تۇرمۇش تەرتىۋى توغرا ۋە ئىددىتلىق بولۇشى كېرەك. نورمال تاماقلىنىش، شەخسىي تازىلىققا قەتئىي رىئايە قىلىش لازىم. ئەندى، ئەلۋەتتە، ھازىرقى ئېكولوگىيە پاسكىنلاشقان دەۋردە تاماكا چېكىشنى ئازايتىش، يوشۇرۇن ھالدا تەييارلانغان ھەر خىل زەھەرلىك ئىچىملىكلەرنى ئىستىمال قىلىشتىن ئوزىمىزنى تارتىشىمىز كېرەك.

دولەت رەھبىرىنىڭ قازاقستان خەلقىگە قىلغان مۇراجىتىدە مىللىي بىخەتەرلىك، ئىختىسادىي جەھەتتىن ئوسۇشنى تەمىنلەش، سالامەتلىكنى ساقلاش، مائارىپنى يۇكسەلدۇرۇش ۋە پاراۋەنلىكنى تەمىنلەش، نامراتلىققا ۋە پارىخورلۇققا قارشى جىددىي كۇرەشش ئوخشاش مۇھىم مەسىلىلەرگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىلگەن.

ئەلۋەتتە، پرېزىدېنتنىڭ مۇراجىتىدىكى سالامەتلىكنى ساقلاش توغرىلىق بولۇمىدىكى پروگراممىلىق ۋەزىپىلەر قازاقستان ھوكۇمىتىنىڭ دىققەت مەركىزىدە بولۇشى كېرەك. ھوكۇمەت خەلقنىڭ سالامەتلىكىنى ساقلاش توغرىلىق مەسىلىلەر بىلەن جىددىي شۇغۇللانمىسا، كېيىن ئۇنىڭ زىيىنىنى كېلەچەك ئەۋلات تارتىدۇ دېگەن سوز.

بىز دولەت رەھبىرىنىڭ قازاقستان خەلقىگە قىلغان مۇراجىتىنى تولۇق قوللاپ - قۇۋۋەتلەيمىز، چۈنكى ئۇنىڭدا بۇنىڭدىن كېيىن قىلىدىغان ھەرىكەت پروگراممىسى ئېنىق ئىپادىلەنگەن. ئەندى قازاقستان ئەمگەكچىلىرى يەر ئاستى ۋە يەر ئۇستى بايلىقلىرى مول دولەتنىڭ دۇنيادىكى تەرەققىي ئەتكەن ئەللەر قاتارىدىن ئورۇن ئېلىشى ۋە شۇنىڭ بىلەن نامراتلىققا خاتىمە بېرىش ئۈچۈن ۋىجدانلىق ئەمگەك قىلىشى كېرەك.

ئەئىم تۇردىيېۋ،

خەشكەلەڭ ناھىيەسى ئاقبۇلاق ئۇچاستكىلىق شىپاخانىنىڭ باش دوختۇرى.

شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىدە

يېڭى رەئىس سايلاندى

يېقىندا ئالمۇتا شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ ھېساۋات - سايلام كونفېرېنسىيەسى بولۇپ ئوتتى. ئۇنىڭدا دېلېگاتلار قانداق ئۇسۇلدا ۋە نېمىگە رىئايە قىلىنىغان ھالدا سايلانغانلىقى بىزگە نامەلۇم پېتىچە قالدى. ھەر ھالدا بۇ باش قوشۇشقا (ۋىغىلغانلارنىڭ يە دېلېگات، يە چاقىرىلغان مېھمان ئىكەنلىكىنى بىلىش مۇمكىن بولمىدى. شۇكۇلاشقا ئۇنى «باش قوشۇش» ياكى «ۋىغىن» دەپ ئېيتىشىمىزغا بولىدۇ - ئى. ب.) ئادەتتىكىدىن ئۇرغۇن ئادەم ۋىغىلدى.

شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى رەخمجان قاسىموۋنىڭ ۋە رېۋىزىيە كومىسسىيەسىنىڭ رەئىسى مەھەممەتجان قادىروۋنىڭ ھېساۋاتلىرى تىڭشالدى.

شۇ نەرسىنى ئىقرار قىلىشىمىز كېرەككى، شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى ئوزىنگە ۋۈكلەنگەن ۋەزىپە ھوددىسىدىن تولۇق چىقالىدى. ئاخىرقى ئۈچ ۋىل ئىچىدە مەركەز ئەمەلگە ئاشۇرغان چارە - تەدبىرلەرنى بىر - بىرلەپ تىزىپ چىقساق، خېلە ۋاقىتنى ئالغان بولار ئىدى. مەركەز رەئىسىنىڭ ھېساۋاتىدا ۋە مۇزاكىرىگە چىققۇچىلارنىڭ سوزلىرىدە ئالاھىدە تەكىتلەنگىنىدەك، «مەركەزنى ۋە ئۇنىڭ رەئىسىنى ئىشنى ئويۇشتۇرالمىدى ياكى پەقەت شەھەرلىك ئۇيغۇرلارنىڭلا ئەمەس، شۇنداقلا ھەم شەھەرنىڭ ئىجتىمائىي - مەدەنىي ھاياتىغا ئاكتىپ قاتنىشالمىدى» دەپ ئېيتىشقا ھەرگىز بولمايدۇ. مۇزاكىرە سوزگە چىققان سېيىتۋالدى باراتوۋ، توختاسۇن بېيشانوۋ، دىلبىرىم ساماساقوۋا، ھېۋۇللام مۇتەللىپوۋ، مەسۇمجان زۇلفىقاروۋ، تامارا ئەلباقىيېۋا، قاپىيەم ئابدۇللايېۋا، نۇرالىم روزىيېۋ ۋە باشقىلار شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ پائالىيىتىنى قانائەتلىنەرلىك دەپ بىر ئېغىزدىن تەكىتلەشتى.

كۇن تەرتىۋىدىكى مۇھىم مەسىلە - تەشكىلىي مەسىلە مۇھاكىمە قىلىنىشتىن ئىلگىرى، مەركەزنىڭ تۇراقلىق جانكويەرلىرىنىڭ بىرى، «ب ئى ن ت» ئاكسىونېرلىق جەمىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى دىلمۇرات قۇزىيېۋ مەركەز ئۇستاۋىغا ئوزگىرىشلەر ۋە قوشۇمچىلار كىرگۈزۈش توغرىلىق تەكلىپ بەردى ۋە ئۇ بىر ئېغىزدىن قوللاپ - قۇۋۋەتلەندى. شۇنداق قىلىپ، بۇنىڭدىن كېيىن شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى ئۇددۇل جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىگە بېقىندىغان بولىدۇ. ئىلگىرى شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى مۇستەقىل پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان ئىدى.

تەشكىلىي مەسىلە مۇھاكىمە قىلىنىپ، «شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى رەخمجان قاسىموۋنىڭ يېشى يېتىپ قالدى، ئەندى ئۇنىڭ ئورنىغا ياشلار ئىشلىسۇن» دېگەن پىكىر ئوتتۇرىغا قويۇلدى. ۋە خېلە تالاش - تارتىشلاردىن كېيىن رەخمجان قاسىموۋ بىلەن ماگىلان شەرىپوۋنىڭ نامزىتى ئاۋازغا قويۇلدى. كوپچىلىك ئاۋازغا ئېگە بولغان «پانا» خەيرىخاھلىق فوندىنىڭ پرېزىدېنتى ماگىلان شەرىپوۋ ئالمۇتا شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى بولۇپ سايلاندى.

ئىۋرايىم باراتوۋ.
ئالمۇتا شەھىرى.

روسسىيەدە نامراتلىق كۇچەيمەكتە

روسسىيەدە ھازىر ھايات كەچۈرۈشنىڭ ئەڭ توۋەن دەرىجىسى 83.490 رۇبلى ھېساپلىنىدۇ. ئۇ ئەمەلىياتتا 463 مىڭ رۇبلى بولۇشى كېرەك ئىدى. لېكىن روسسىيەدە يۈز بېرىۋاتقان ئىختىسادىي بوھران بۇ كورسەتكۇچكە يېتىشكە ئىمكانىيەت بەرمەيۋاتىدۇ.

1980 - ۋىللاردا ئېيىغا 75 رۇبلى ئەمگەك ھەققى ئالىدىغانلار توۋەن دەرىجىدە تەمىنلەنگۇچىلەر ھېساپلىناتتى. شۇ چاغدا ئۇلار ئۇمۇمىي ئاھالىنىڭ 7,4 پروتسېنتىنى تەشكىل قىلاتتى. 80 - ۋىللاردىكى 75 رۇبلى روسسىيەنىڭ ھازىرقى 495 مىڭ رۇبلىغا تەڭ. ھازىر روسسىيەدە ئەڭ توۋەن دەرىجىدە ھايات كەچۈرىدىغان نامراتلار 45 مىللىون ئادەمگە يەتكەن.

جىنائىي قىلمىشلار ئازىيىۋاتىدۇ

بۇ ۋىلنىڭ ئوتكەن توققۇز ئېيى ئىچىدە قازاقستان بويىچە ئىختىسات ساھاسىدا 11401 جىنائىي قىلمىش پاش قىلىنغان. ئۇنىڭ 2815 ناھايىتى چوڭ كولەمدىكى پارىخورلۇق، 1671 ئوغرىلىق، 554 نى خىزمەت بابىنى سۇيىستىمال قىلىشى، 297 سىنى قىممەت باھالىق قەغەزلەرنى يالغاندىن ياساش ۋە ئاخچا ئوپېراتسىيەلىرىدە قانۇنسىزلىق فاكتلىرى تەشكىل قىلىدۇ.

شۇ نەرسە ئادەمنى تەئەججۇپلەندۇرىدۇكى، يۈز بەرگەن جىنائىي قىلمىشلارنىڭ ھەممىسى دېگىدەك چوڭ لاۋازىمدىكى شەخسلەر، دولەت تەركەۋ كومىتېتىنىڭ خادىملىرى، مىلىتسىيە، سوت، پروكۇرور، ھاكىم ۋە ئۇلارنىڭ ئورۇنباسارلىرى ۋە باشقىلار تەرىپىدىن ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان. ھازىر ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى بويىچە جىنائىي ئىش قوزغىلىپ، تەكشۇرۇلمەكتە.

يەر ئېگىسىنى تاپقاندا!

بۇنىڭدىن بىر ئاز ۋاقىت ئىلگىرى كىروۋ نامىدىكى كولخوز تەركىۋىدىن بىر نەچچە ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋى بولۇنۇپ چىقىپ، مۇستەقىل پائالىيەت ۋۈرگۇزۇشكە باشلىغان ئىدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە چوڭ چىغان ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋى خېلە ياخشى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۇرمەكتە.

ئېگىلىك ھېساۋىدا 1383 گېكتار سۇغىرىلىدىغان يەر بولۇپ، دېخانلارنىڭ ئاساسىي بايلىق مەنبەسى ھېساپلىنىدۇ.

- ئۇيغۇرلاردا «بىر پاتمان ئالتۇننىڭ بولغىچە بىر پاتمان يېرىڭ بولسۇن» دېگەن دانا تەمسىل بار، - دەيدۇ مەزكۇر ئېگىلىكنىڭ رەئىسى ئەلېن ۋولداسوۋ. - ھەقىقەتەنمۇ يەرگە ئىشلىمەي، دېخانچىلىقنى رىۋاجلاندۇرماي مولچىلىق، پاراۋانلىققا يېتىش مۇمكىن ئەمەس. لېكىن كېيىنكى ۋىللاردا يەرگە ئىشلەش پۇتۇنلەي ناچارلاپ كەتتى. ئاشلىق يېتىشتۇرۇشتە داڭق چىقارغان ئوسەكۋادىسى ئوز شوھرىتىنى يوقىتىپ قويدى. بۇنىڭ سەۋەپلىرى كوپ. ئەڭ مۇھىمى يەر ئوز خوجايىنىدىن ئايرىلىپ قالدى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بىز يەر ئېلىپ، دېخان ئېگىلىكلىرىنى تەشكىل قىلغۇچىلارغا بارلىق ئىمكانىيەتلەرنى يارىتىپ بېرىۋاتىمىز. پەقەت بۇ ۋىلنىڭ ئوزىدىلا ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋىدىن 29 شەخسىي دېخان ئېگىلىگى بولۇنۇپ چىقىپ، دېخانچىلىق مەھسۇلاتلىرىنى يېتىشتۇرۇشنى كوپەيتىشكە سالماقلىق توھپە قوشتى. كوئوپېراتىۋ بولسا ئۇلارنىڭ يەرلىرىنى ھەيداش، ئۇرۇق چېچىش، ھوسۇلنى ۋىغىشتۇرۇشقا ھەر جەھەتتىن ياردەم قىلماقتا. كوئوپېراتىۋ ئوتكەن ۋىلى 750 توننا بۇغداي، 110 توننا سورتلۇق كومۇقوناق، 80 توننا قەنت قىزىلچىسى ۋە يېتەرلىك مال ئوزۇغى تەييارلىغان ئىدى. بىيىل بۇ كورسەتكۇچ تېخىمۇ مۇستەھكەملەندى. 600 گېكتارغا يېقىن باشاقلىق زىرائەتلەرنىڭ ھەر گېكتارىدىن ئوتتۇرا ھېساپ بىلەن 20 سېنتنېرغا يېقىن ئالتۇن دان ئېلىندى. مال ئوزۇغى تەييارلاش پلانى ئىككى ھەسسىدىن ئاشۇرۇلۇپ ئورۇنلاندى. قەنت قىزىلچىسى بىلەن كومۇقوناقتىنمۇ ۋۇقۇرى ھوسۇل ئېلىندى.

كوئوپېراتىۋ ئەزالىرى بۇ ۋىلنىڭ ھوسۇلىنى ۋىغىشتۇرۇشنى تاماملاش بىلەن كېلەر ۋىلنىڭ ھوسۇلىغا تەييارلىق ئىشلىرىنى جىددىي قولغا ئېلىنىپ، قىسقا قەرەلدە 600 گېكتار يەرگە كۇزلۇك بۇغداي تېرىلدى. يەر ئوز ئېگىسىنى تاپقاندا مول ھوسۇل ئېلىنىدىغانلىقى سوزسىز.

ئابدۇكېرىم تۇدىياروۋ.
پانفىلوۋ ناھىيەسى.

مۇھىم مۇئەمما

ئانا تىلىدىن ئايرىلغانلىق ئۆز مىللىتىنى يوقاتقانلىق بولۇپ ھېساپلىنىدۇ

بىيىل 12 ـ ئوكتەبىر كۈنى سارىباغاچ شەھىرىدە جەنۇبىي قازاقىستان ۋىلايىتى ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئۇيغۇرلارنىڭ تىلى، يېزىغى، ئۆرپى ـ ئادىتى ۋە مەدەنىيىتىنى رىۋاجلاندۇرۇش بويىچە مەدەنىيەت كۈنلىرى بولۇپ ئۆتتى. مەدەنىيەت كۈنلىرى تەنتەنىسىدە جەنۇبىي قازاقىستان ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ رەئىسى يارمۇھەممەت ئابدۇللايېۋ ئۇيغۇرلارنىڭ تىلى، يېزىغى، ئۆرپى ـ ئادىتى ۋە مەدەنىيىتىنى رىۋاجلاندۇرۇش بويىچە دوكلاد بىلەن سۆزگە چىقتى. مەدەنىيەت كۈنلىرى ئاخىرىدا ئۇنىڭغا قاتناشقۇچىلار نامىدىن مۇستەقىل دۆلەتلەر ھەمدوستلۇغى ئۇيغۇرلىرىغا مۇراجىئەت قوبۇل قىلىندى.

قەدىرلىك مېھمانلار، يۇرتداشلار! سىلەرنى جەنۇبىي قازاقىستان ۋىلايىتىدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئۇيغۇرلارنىڭ تىلى، يېزىغى، ئۆرپى ـ ئادىتى ۋە مەدەنىيىتىنى رىۋاجلاندۇرۇش بويىچە مەدەنىيەت كۈنلىرىنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمى بىلەن سەمىمىي تەبرىكلەيمەن.

ئۇيغۇر خەلقىگە چوڭ ئېتىۋار بېرىپ، مەزكۇر مەدەنىيەت كۈنلىرىنىڭ ئۇتۇقلۇق ئۆتۈشى ئۈچۈن ھۆكۈمەت ھېساۋىدىن 50 مىڭ تەڭگە مەبلەغ بۆلگەن ۋىلايەت ھاكىمى زائۇتبېك تۇرۇسبېكوۋ قائۇسبېك ئوغلىغا كۆپتىن ـ كۆپ رەخمەتلەر ئىزھار قىلىمىز.

بۈگۈنكى بايرىمىمىزغا يولنى ژىراق دېمەستىن ئالمۇتا، چىمكەنتتىن، قىرغىزىستان، ئۆزبەكىستاندىن كەلگەن ئۆيىستىن مېھمانلار، گېزىت ۋە تېلېۋىدېنىيە خادىملىرى قاتناشماقتا.

قەدىرلىك قېرىنداشلار! ئۇيغۇر خەلقى كۆپ جاپا چەككەن خەلق. ئۇلارنىڭ بىر قىسمىنىڭ قىزىل خىتاي مۇستەملىكچىلىرىنىڭ زوراۋانلىق، تەقىپلەشلىرىگە چىدىماي، ئۆزلىرىنىڭ قانداش ـ قېرىنداشلىرى ياشاۋاتقان سابىق كېڭەش ئىتتىپاقى جۇمھۇرىيەتلىرىگە كۆچۈپ چىققىنىنىڭ ئالدىغا 42 ژىل، كەينىگە 35 ژىل بولدى. ئۇلارنى قازاقىستان، قىرغىزىستان، ئۆزبەكىستاندىكى قېرىنداشلىرى كەڭ قۇچاق يېيىپ، ئاق كۆڭۈل بىلەن سەمىمىي قارشى ئالدى. مەزكۇر جۇمھۇرىيەتلەر ھۆكۈمەتلىرى ئۇلارنىڭ ئۆي ـ ماكان سېلىپ، خاتىرجەم ياشىشىغا چوڭ غەمخورلۇق قىلدى. بۇ يەرگە كۆچۈپ چىققان ئۇيغۇرلار ئۆزلىرى ياشاشقا باشلىغان جۇمھۇرىيەتلەرنى ئۆز ۋەتىنىدەك كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ ئىقتىسادىي، مەدەنىي ۋە باشقا جەھەتلەردىن تەرەققىي قىلىپ، گۈللىنىشىگە مۇناسىپ تۆھپىلىرىنى قوشتى. ئۆتكەن ژىللار مابايىندا ئۇلارنىڭ ئىچىدىن يۈزلىگەن ئەمگەك ئىلغارلىرى، مەدەنىيەت ۋە ئىلىم ـ پەن ئادەملىرى يېتىشىپ چىقتى. بالىلىرىمىز ئوتتۇرا مەخسۇس ۋە ئالىي بىلىم ئورۇنلىرىدا ئوقۇدى ۋە ئوقۇماقتا. بۇ جەھەتتىن پەقەت ئۆز ئائىلەمنىلا مىسالغا ئالسام، ژۇقۇرىدا تەكىتلىگەنلىرىمنىڭ يارقىن دەلىلى بولالايدۇ. مەن 1955 ـ ژىلى ئانا ۋەتەندىن ئايرىلىپ، قازاقىستانغا كۆچۈپ چىقىپ، كولخوزدا ئىشلەپ ژۈرگەن پەيتىمدە تالدىقورغان ۋىلايەتلىك كومسومول كومىتېتى مېنى چىمكەنتكە ئوقۇشقا ئەۋەتتى. 1960 ـ ژىلى ئوقۇشنى ئۇتۇقلۇق تاماملىغاندىن كېيىن ۋىلايەتلىك رەھبىرىي كادىرلار لاۋازىمىغىچە ئىشلارنى ئاتقۇرۇشقا باشلىدىم. ھازىر بىر ئىنستىتۇتنى تاماملىغان چوڭ ئوغلۇم ئالمۇتىدىكى جۇمھۇرىيەتلىك بالىلارنى داۋالاش ئاغرىقخانىسىدا تونۇلغان دوختۇر بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. ئوتتۇرانچى ئوغلۇم جۇمھۇرىيەتتە خىزمەت كۆرسەتكەن سپورت ماھىرى. ئۇ دېلتا پلاندا ئۈزۈش بويىچە بىر نەچچە قېتىم قازاقىستان چېمپىيونى ۋە دۇنيا چېمپىيونى بولۇپ، قازاقىستاننىڭ ئابرويىنى كۆتىرىش ئۈچۈن ئۆز ھەسسىسىنى قوشماقتا. ئالىي ئوقۇش دەرگاھىنى تۈگەتكەن كەنجە ئوغلۇم بولسا ھازىر ئالمۇتىدىكى فىرمىلارنىڭ بىرىنىڭ پرېزىدېنتى. مۇنداق مىساللارنى باشقا ۋەتەنداشلاردىن كۆپلەپ كەلتۈرۈش مۇمكىن.

ئۇيغۇر خەلقى ئىنتايىن ئەمگەكچان ھەم تىرىشچان خەلق. قازاقىستان بازار ئىقتىسادىغا كۆچكەندىن بېرى كۆپلىگەن زاۋۇت، فابرىكىلار يېپىلىپ، خەلق ئىشسىزلىقنى باشتىن كەچۈرۈۋاتقان بولسىمۇ، كۆپلىگەن ياشلىرىمىز تىرىشچانلىغى بىلەن جەمىيەتتىن ئۆزىگە مۇناسىپ ئىشلارنى تېپىپ، تىجارەتچىلىك بىلەن شۇغۇللانماقتا. كىچىك كارخانىلارنى قۇرماقتا. باشقىلارنى ئىش بىلەن تەمىنلەپ، ھەقىقىي تىجارەتچى، فىرمىر دەرىجىسىگە كۆتىرىلمەكتە. ئەينە شۇلارنىڭ بىرى يارمەھەممەت ئىسكەندەروۋ ئۇمەرجان ھاجى ئوغلىدۇر. ئۇ بىر نەچچە ژىلدىن بېرى تۇرمۇشى ناچار ئائىلىلەرنى «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىگە مۇشتىرى قىلىپ يازدۇرۇش ئۈچۈن ئۆز يېنىدىن ئاخچا بېرىۋاتىدۇ. ئۇ بۈگۈنكى مەدەنىيەت كۈنلىرىنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن 30 مىڭ تەڭگە ئىئانە قىلدى.

بۈگۈن بىز ئۆتكۈزۈۋاتقان ئۇيغۇر مەدەنىيەت كۈنلىرىنىڭ ئاساسىي مەخسىتى خەلقىمىزنىڭ تىلىنى، يېزىغىنى، ئۆرپى ـ ئادىتى ۋە مەدەنىيىتىنى رىۋاجلاندۇرۇشقا قارىتىلغان. بۇ ئىنتايىن مۇھىم تارىخىي مەسىلىدۇر. چۈنكى، ئۆز ئانا تىلىدىن ئايرىلغانلىق ئۆز مىللىتىنى يوقاتقانلىق بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. كېڭەش ئىتتىپاقى دەۋرىدە يەتمىش ژىل ھۆكۈم سۈرگەن توتالىتارلىق تۈزۈم بىزنى كۆپ نەرسىلەردىن مەھرۇم قىلدى. ئانا تىلىمىز، دىنىمىز، مىللىي مەدەنىيەت، ئۆرپى ـ ئادەتلىرىمىز يوقىلىش خەۋپىغا گىرىپتار بولدى. كېڭەش ئىتتىپاقى پارچىلىنىپ، ئوتتۇرا ئاسىيا جۇمھۇرىيەتلىرى ئۆز مۇستەقىللىغى، ئەركىنلىگىنى قولغا ئېلىپ، دېموكراتىيە تەنتەنە قىلىشقا باشلىغاندىن بېرى بىز ئۇيغۇر[illegible] باشقا مىللەتلەرگە ئوخشاش، ئۆز ئانا تىلىنى، يېزىغىنى، مىللىي ئۆرپى ـ ئادەت، مەدەنىيىتىنى رىۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن ئىمكانىيەت ئىشىكلىرى ئېچىلماقتا. بىز بۇ پۇرسەتنى قولدىن بەرمەسلىگىمىز كېرەك. خەلقىمىزنىڭ قەدىمىي تارىخى پۈتۈلگەن قەدىمىي يېزىغىمىز ـ ئەرەپ ئالفاۋىتى ئاساسىدىكى ئۇيغۇر يېزىغىنى يوقاتماي ئۆگىنىشىمىز لازىم. چۈنكى، بۇ يېزىق ئانا ۋەتەندىكى ئون مىللىونلىغان ئۇيغۇرلار بىلەن چەت ئەللەردىكى مۇھاجىر ئۇيغۇرلارنىڭ قەلبىنى بىر ـ بىرى بىلەن تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان كۆرۈك ھېساپلىنىدۇ.

ھازىر قازاقىستاندا قازاق تىلى دۆلەت تىلى، رۇس تىلى مىللەتلەر ئارا ئالاقە قىلىش تىلى ھېساپلىنىدۇ. بىز بۇ تىللارنى ئۆگىنىشىمىز بىلەن ئۆز ئانا تىلىمىزنى ئۇنتۇماسلىغىمىز زۆرۈر. ئۆي ئىچىدە تويى ـ تۆكۈن، نەزىر ـ چىراق، خولۇم ـ خوشنىلار، بۇرادەرلەر بىلەن مۇناسىۋەتتە ئۆز ئانا تىلىمىزدا سۆزلەشكەنگە نېمە يەتسۇن!

بۈگۈن مېنىڭ سىلەرگە، بولۇپمۇ ياشلىرىمىزغا ئېيتارىم ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزدىن مىراس قالغان بىباھا بايلىغىمىز ـ تارىخىي، ئەدەبىي كىتاپلارنى، ھازىر چىقىۋاتقان ئۇيغۇرچە گېزىت، ژۇرناللارنى ئوقۇپ بەھرە ئالايلى، ئانا تىلىمىز، يېزىغىمىز، مىللىي ئۆرپى ـ ئادەت، مەدەنىيىتىمىزنى رىۋاجلاندۇرۇپ، مىللىتىمىزنى قەدىرلەيلى دېمەكچىمەن.

يارمۇھەممەت ئابدۇللايېۋ.
جەنۇبىي قازاقىستان ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ رەئىسى.

مۇستەقىل دۆلەتلەر ھەمدوستلۇغىدىكى ئۇيغۇرلارغا مۇراجىئەت

بىز، جەنۇبىي قازاقىستان ۋىلايىتىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ تىلى، يېزىغى، مىللىي ئۆرپى ـ ئادىتى ۋە مەدەنىيىتىنى رىۋاجلاندۇرۇش بويىچە مەدەنىيەت كۈنلىرىنىڭ ئىشتىراكچىلىرى، مۇستەقىل دۆلەتلەر ھەمدوستلۇغى ئەللىرىدە ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلارغا تۆۋەندىكى مەسىلىلەر بويىچە مۇراجىئەت قىلىمىز.

كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تىلى، يېزىغى، مىللىي ئۆرپى ـ ئادىتى ۋە مەدەنىيەت دەرىجىسى تۆۋەنلەشكە باشلىدى. بولۇپمۇ ياشلىرىمىزنىڭ ئانا تىلى، يېزىغىنى مۇكەممەل بىلىشى ناچارلىماقتا. بۇ ئېچىنىشلىق ھالەت ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ كېلەچەك تەرەققىياتىغا خەۋىپ تۇغدۇرماقتا. شۇ سەۋەپتىن:

1. جاي ـ جايلاردا ھايات كەچۈرۈۋاتقان ئۇيغۇر قېرىنداشلار، بولۇپمۇ ياشلار ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ نىشانى بولغان ئۇيغۇر تىلى، يېزىغى، مىللىي ئۆرپى ـ ئادىتى ۋە مەدەنىيىتىنى پۇختا ئۆگىنىپ، باشقا مىللەتلەر قاتارىدا تەرەققىيات يولىغا ماسلاشتۇرۇش بىزنىڭ مۇھىم ۋەزىپىمىز ھېساپلىنىدۇ.

2. بۇ بۈيۈك مەخسەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن جاي ـ جايلاردىكى ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركەزلىرىنىڭ (جۇمھۇرىيەتلىك، ۋىلايەتلىك، شەھەرلىك، ناھىيەلىك ۋە باشلانغۇچ جەمىيەتلەرنىڭ) ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشۇپ، ئۇلارنىڭ ئىشىنى رىۋاجلاندۇرۇپ، ھەر بىر ئائىلە ئەزالىرى بىلەن ئالاقىدە بولۇپ، ئانا تىلىمىزنى، يېزىغىمىزنى، مىللىي ئۆرپى ـ ئادەتلىرىمىزنى ۋە مەدەنىيىتىمىزنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ھەر بىر ئۇيغۇر پەرزەندىنىڭ مۇقەددەس بۇرچى، قەرزى دەپ بىلىمىز.

3. ژۇقارقى تارىخىي مۇھىم ئىشلارنى باشلاپ، رىۋاجلاندۇرۇپ، كۆزلىگەن مەخسەتكە مۇۋاپىقلاشتۇرۇش ئۈچۈن قازاقىستان جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى تەركىۋىدە ئالىي تەرغىبات ـ تەشۋىقات مەسلىھەت تۈپىنى قۇرۇپ ئىش باشلاش مۇھىم دەپ ھېساپلايمىز.

4. بېجىرىلگەن ۋە بېجىرىلىدىغان ئىشلار توغرىلىق ھەر ئالتە ئايدا م د ھ ئەللىرىدىكى ئۇيغۇرلارغا مەلۇمات بېرىپ تۇرۇشنى قولغا كەلتۈرۈش زۆرۈر دەپ ھېساپلايمىز.

5. قۇرۇلىدىغان ئالىي تەرغىبات ـ تەشۋىقات مەسلىھەت تۈپىنى ئىش ئورنى ۋە مالىيە جەھەتتىن قامداشنى «پانا» فوندى رەھبەرلىكىگە ژۈكلەشنى مۇۋاپىق دەپ بىلىمىز.

ئىشتىراكچىلار نامىدىن
رابىك ئىسمايىلوۋ،
قازاقىستان جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى.
نىغمەت بوساقوۋ،
قىرغىزىستان جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇرلار ئىتتىپاقىنىڭ رەئىسى.
يارمۇھەممەت ئابدۇللايېۋ،
جەنۇبىي قازاقىستان ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ رەئىسى.
ئۇمەرجان ئىبراگىموۋ،
جامبۇل ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى.
1997 ـ ژىل، 12 ـ ئوكتەبىر.
سارىباغاچ شەھىرى.

بۈگۈنكى دەۋر تەلىپى

ئەجدادلار ئەنئەنىسىنى داۋاملاشتۇرۇپ...

يېقىندا ئالمۇتا شەھىرى «ئالماگۈل» مىكرورايونىدىكى ئىمام ئەيسا باشقۇرۇۋاتقان «لەززەت» كافېسىدا موشۇ مەھەللىدىكى ژىگىت ـ قىز ـ ياشلارنىڭ ئۇچرىشىش ژىغىنى بولۇپ ئۆتتى.

ژىغىنغا يۇرت موتىۋەرلىرى، مەھەللە ژىگىت باشلىرى، ئاياللار كېڭىشىنىڭ رەئىسى تۇرسۇناي تېيىپوۋا ۋە باشقىلار قاتناشتى.

ـ قىممەتلىك ئوغۇل ـ قىزلار، مەن سىلەرنىڭ بۈگۈن بۇ يەردە ژىغىلغىنىڭلارغا ئىنتايىن خۇشالمەن، ـ دېدى يۇرت موتىۋەرى، ئۇرۇش ۋە ئەمگەك ۋېتېرانى ھاشىم ئىبراھىموۋ ژىغىننى قىسقىچە سۆز بىلەن ئېچىپ. ـ خېلىدىن بېرى مەن، مەھەللە ژىگىت بېشى مەھەممەت ئەلى، تۇرسۇناي ھەدەڭلار ۋە باشقىلار سىلەرنىڭ غېمىڭلارنى قىلىپ، موشۇنداق بىر باش قوشۇشىڭلارنى خوپ كۆرۈپ مەسلىھەتلەشكەن ئىدۇق. بۈگۈن بۇ نىيىتىمىز ئەمەلگە ئاشتى. سىلەر مەكتەپتە ئوقۇش بىلەن بولۇپ جامائەت ئىشلىرىغا ئانچە ئارىلاشمايسىلەر. بىز سىلەرنى ئاتىلار ئىزىدا مېڭىپ مىللىي مەدەنىيەت، ئۆرپى ـ ئادەت، قائىدە ـ يوسۇنلىرىمىزنى داۋاملاشتۇرىدۇ دەپ قارايمىز. شۇڭا جامائەت ئىشلىرىغا پائال قاتنىشىڭلار كېرەك. ئەتە ـ ئۆگۈن ئائىلىلىك بولسىلەر، ھەممە ئىش ئائىلىدىن باشلىنىدۇ. مەن سىلەرنى بۈگۈندىن باشلاپ مەشرەپ ئەھلى بولۇپ ئۇيۇشۇشقا چاقىرىمەن. سىلەرنىڭ ئىشەنچىمىزنى ئاقلايدىغانلىغىڭلارغا ئىشىنىمەن زور...

ـ قىممەتلىك ژىگىت ـ قىزلىرىمىز، سىلەر ئەجدادلار يولىنى داۋاملاشتۇرغۇچى، ئۆمۈت يۇلتۇزلىرىمىز سىلەر. مېنىڭ بىلىشىمچە، سىلەر مەھەللە ياشلىرى بىر ـ بىرىڭلارنى ئانچە ياخشى بىلمەيسىلەر. بىز سىلەرنى بىر ـ بىرلىرى بىلەن تونۇشسۇن، بىر ـ بىرلىرىنى چۈشەنسۇن، يۇرت چوڭلىرىنى بىلسۇن، يۇرتلىرىمىزنىڭ بۈندىن كېيىنكى ئاممىۋىي ئىشلىرىغا قاتناشسۇن دېگەن مەخسەت بىلەن بۇ يەرگە تەكلىپ قىلىپ ئولتۇرىمىز، ـ دېدى تۇرسۇناي تېيىپوۋا. ـ موشۇنداق بولغاندا كۆپ ياخشى ئىشلارنى قىلىپ ئۇتۇقلارنى قولغا كەلتۈرىدىغانلىغىڭلارغا ئىشىنىمەن...

ـ بۇ ھەممىنى خۇشال قىلارلىق باشلىنىش بوپتۇ، يۇرت موتىۋەرلىرى، ژىگىت باشلىرىنىڭ ياشلارنىڭ تەغدىرى ئالدىدىكى ئىشلىرى توغرىلىق ئويلىشىپ، ئۇلارنى موشۇنداق ئۇيۇشتۇرۇشى ياشلارغا قىلىنغان غەمخورلۇقنىڭ ئىپادىسىدۇر، ـ دېدى سۆزگە تەكلىپ قىلىنغان «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ بۆلۈم باشلىغى، ئاتاقلىق شائىر، ژۇرنالىست دولقۇن ياسىن. ـ سىلەر ھەقىقەتەنمۇ ئەجدادلىرىمىزنىڭ باشلىغان ئىشىنى داۋاملاشتۇرغۇچى قابىلىيەتلىك ياشلار. سىلەر ئۇيغۇر جامائەتچىلىكىگە ئارىلىشىپ، تىلىمىزنى، تارىخىمىزنى، مەدەنىيىتىمىزنى ھەر تەرەپلىمە پۇختا ئۆگىنىشىڭلار كېرەك. ئۆزەڭلارنىڭ كەملىكلىرىنى، نېمە ئۈچۈن كۈرەش قىلىدىغانلىغىڭلارنى ئالدى بىلەن بىلىشىڭلار كېرەك. ئۇيغۇر خەلقىدە قەدىمىي زاماندىن بېرى داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ئۇيغۇر مەشرىۋى بار. مۇنداق مەشرەپلىرىمىزنى ئانا ۋەتىنىمىزنىڭ غۇلجا شەھىرىدە ياشلار داۋاملاشتۇرۇۋاتقاندا ئۇنى خىتاي زوراۋانلىرى كورەلمەي ھەر خىل باھانە ـ سەۋەپلەر بىلەن تارقىتىۋەتتى. ياشلارغا ئەيىپ تاقاپ ئۇلارنى تۈرمىلەرگە تاشلىدى ۋە باشقىلار.

مانا شۇ مەشرەپنىڭ داۋامى يېقىندا ئالمۇتا شەھىرىنىڭ دۇرۇژبا مەھەللىسىدە ياشلار ئارىسىدا باشلىنىپ، كەڭ جامائەتنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. بۇ مەشرەپ ھازىر قانات يېيىۋاتىدۇ. سىلەرمۇ بىرىپ تۈرۈكلار، ئۆگىنىڭلار، بۇ يەردىمۇ شۇنداق مەشرەپ قۇرۇڭلار. مەشرەپ دېمەك ـ مەكتەپ دېمەكتۇر. ئۇ سىلەرنى ئىختىدارلىق ياشلار، ئىمان ـ ئېتىقاتلىق كىشىلەردىن قىلىپ يېتىشتۈرىدۇ...

ھازىر ئۇيغۇر جامائەتچىلىكى ياشايدىغان جايلاردا «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىگە مۇشتىرى توپلاش داۋام قىلىۋاتىدۇ. مەن سىلەرنىمۇ بۇ ھەرىكەتكە پائال قاتنىشىشقا تەكلىپ قىلىمەن...

شۇنداقلا ژىگىت بېشى ئاۋۇتجان مەمرۇۋ، جامائەت ۋەكىللىرىدىن ئاممىۋىي ئىشلار ئاكتىۋىستى غېنى ئابلىزوۋ ۋە باشقىلار سۆز قىلدى. كېيىن ياشلارنىڭ ژىگىت بېشى بولۇپ پەرھات ئابدۇللا ئوغلى ھوشۇرۇۋ سايلاندى.

ئاخىرىدا ياشلار بىر ـ بىرى بىلەن تونۇشۇپ، ئۇچرىشىشنىڭ ئاخىرى ناخشا ـ ئۇسسۇل بىلەن ئاياقلاشتى.

ئابدۇرېشىت قاسىمى.
ئالمۇتا شەھىرى.

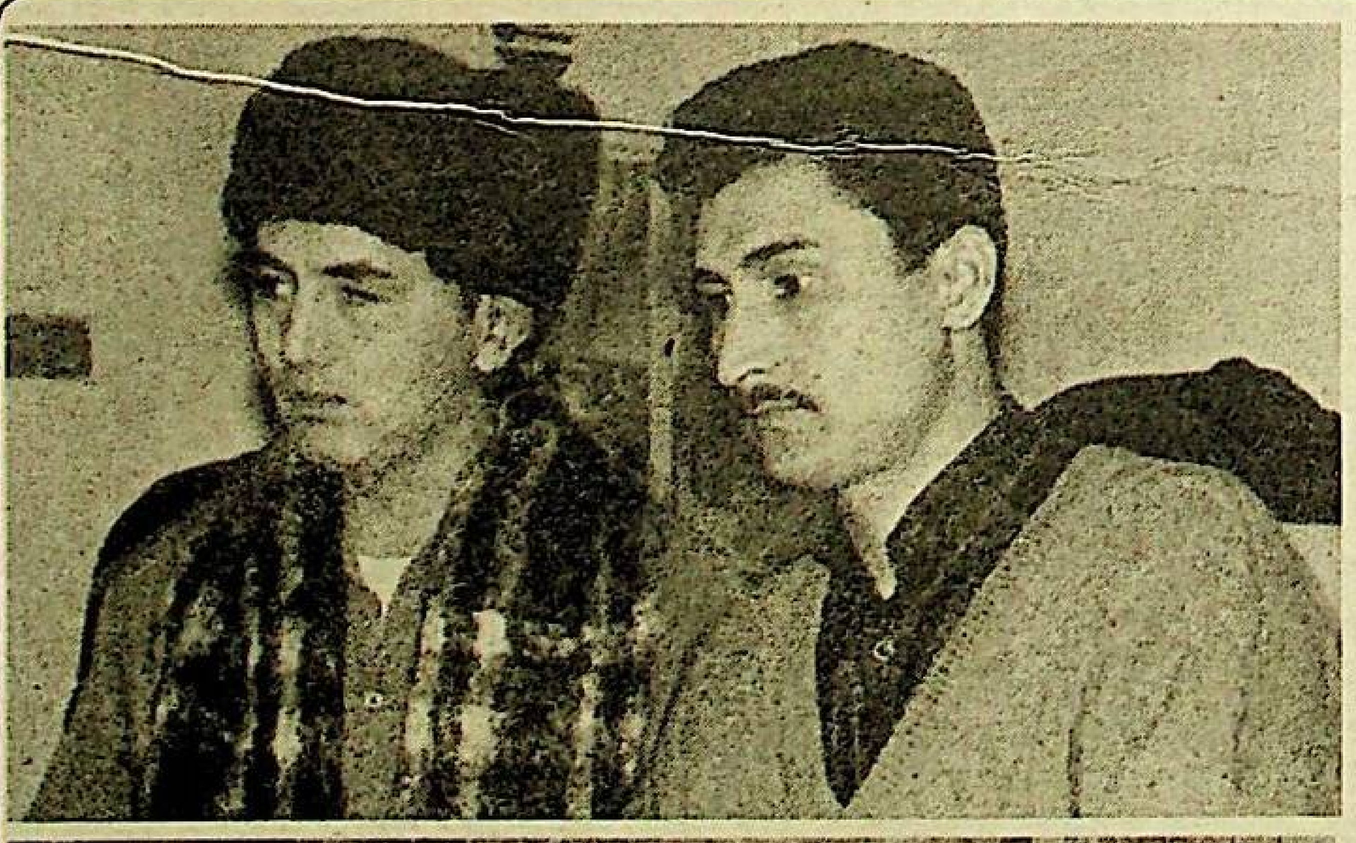

سۈرەتلەردە: 1. «ئالماگۈل» مىكرورايونىدىكى ياشلارنىڭ ژىگىت بېشى پەرھات ھوشۇرۇۋ (سولدا) بىلەن مەھەللە ژىگىت ئاۋۇتجان مەمرۇۋ.
2. ئۇچرىشىشتىن كۆرۈنۈش.
پ. ئەخمەتوۋ چۈشەرگەن سۈرەتلەر.

تارىخ سەھىپىلىرىدىن

شەرقىي تۈركىستاندا، جۈملىدىن، باي ناھىيەسىدە خىتاي باسقۇنچىلىرىنىڭ زۇلۇمى ھەددىدىن ئاشقان بىر ۋاقىتتا ئىستىلاچىلارغا قارشى كۆتۈرۈلگەن خوجا نىياز ھاجىم باشچىلىقىدىكى قومۇل قوزغىلاڭچىلىرىنىڭ جاي ـ جايلاردا غالىبىيەت قازىنىپ، ئۇلارنىڭ باي ناھىيەسىگە بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتقانلىقى توغرىلىق خەۋەرلەر ئەۋج ئېلىپ، ئۇلارنى مەدھىيىلەيدىغان سوزلەر، «ئاچىل، گۈل ئاچىل» دېگەن ناخشىلار ياڭراشقا باشلىدى. ئىنقىلابچىلارنىڭ چاپسانراق كېلىشىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈۋاتقان باي شەھىرى ئاھالىسى 1933ـ يىلى مارت ئايلىرىنىڭ بىر ئەتىگىنىدە قومۇللۇق قوزغىلاڭچىلار كېلىۋاتقىدەك، دېگەن گەپنى ئاڭلاپ، ئۇلارنى قارشى ئېلىش ئۈچۈن كۇچار تەرەپكە قاراپ يولغا چىقىشتى. شەھەردىن تۆرت كىلومېتىردەك ماڭغاندىن كېيىن كۇچار تەرەپتىن بىر توپ ئاتلىق ئادەملەر كۆرۈندى. ئۇلار يېرىم يارتا قۇراللانغان، ھەر بىرى ئىككى مۈرىسىدىن تۆۋەنكىچە چەبراس قىلىپ ئاق خەسە باغلىۋالغان ئون ئاتلىق بولۇپ، ئالدىنقىسى مۇسا خەلپە ئىكەن.

ـ خوجا نىياز ھاجىم سەردارلىرى بىلەن كېلىۋاتامدۇ، دەپ ئاڭلىۋىدۇق. ئۇلار قېنى؟ ـ دەپ سورىدى خەلق.

ـ ئۇلار يەنە بىر نەچچە كۈندىن كېيىن كېلىدۇ. ھازىر كۇچاردا مۇستەبىتچىلەرگە قارشى جىھاد قىلىۋاتىدۇ. ئۇلار كەلگىچە بىز بايدا جىھادنى باشلايلى دەپ ئاتلاندۇق. ـ دېدى مۇسا خەلپە.

ـ نۆۋەت ئۆتىدى بىزگە تەگدى. كاپىرلارنىڭ بىزنى قويماي ئۇچۇقتۇرسىز. يامۇلدىكى خىتايپەرەست ساتقۇنچىلارنىڭمۇ دەككىسىنى بېرسىز ـ دېيىشتى خەلق روھلانغان ھالدا.

مۇسا خەلپە ئەللىك ياشلار چامىسىدىكى بىر سوزلۇك، ھالال ـ ھارام، ساۋاپ ـ گۇنا دېگەن سوزلەرنى ئۆتتۈقا قىلغان، باي ناھىيەسىدە خەلقنىڭ ئىشەنچ، ھۆرمەت ئېتىبارىغا ئېگە دىنىي زات، تەرىقەت پىشۋاسى ئىدى. شەھەرگە كىرگىچە ئادەملەر يەنىمۇ كۆپەيدى. چوڭ كوچىنىڭ دوخمۇشىغا كەلگەندە مۇسا خەلپە ئېتىنى توختىتىپ، كوپچىلىككە مۇراجىئەت قىلدى:

ـ قېرىنداشلار! سىلەرنىڭ روھى ھالىتىڭلارغا قارىغاندا، جىھادنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈۋاتقانلىقىڭلار كورۇنۇپ تۇرىدۇ. دېمەك، تارتمىغان ئازاۋىمىز قالمىدى، پىچاق سۈڭەككە يەتتى. ئەندى سىلەرگە ئېيتارىم، بىزنىڭ ناھىيەمىزدە قۇراللىق دۈشمەن يوق. ئۇلار ئاساسەن ئاقسۇ ۋە باشقا جايلاردا. بايدا بولسا ۋاڭ شەنجاڭ باشلىق ئۆز گەرمە ئۆيلۈككە يېقىن جازانىخور خىتايلار بار. بىز، ھازىر مۇكەللەپ مۇجاھىدلار شۇ ئازغىنا خىتايلارنى ئۆلتۈرۈپ، مال ـ مۈلكىنى ئولجا ئالساق، ئۇ ۋاقىتتا بىز ھەقىقىي مۇجاھىد بولالمايمىز. قاتىل، بۇلاڭچى ئاتىلىمىز. شەرئەتتە بۇ چوڭ گۇنا. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز شەنجاڭ باشلىق خىتايلارنى ۋەتەپ، ئىسلامغا دەۋەت قىلايلى. ياخشىلىقچە مۇسۇلمان بولسا، ئۇلارنىڭ پۇل، مېلىغىمۇ تەگمەيلى. ئەگەر مۇسۇلمان بولۇشنى خالىمىسا، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ، مال ـ مۈلكىنى غەنىيمەت ئېلىپ، جىھاد ئۈچۈن ئىشلىتىمىز. يامۇلدىكى چەنتۇلار بولسا ئائىلىسىنى بېقىش ئۈچۈن ئامالسىزلىقتىن ئىشلىگەنلەر، ئۇلاردىن تۆۋە ـ ئىستىغپار ئېيتقۇزۇپ ۋەدە ئالساق، كېيىن خەلققە يامانلىق قىلماس. تونىگىنە دەبىزلەر «خىتايلارغا رەھىم ـ شەپقەت قىلىشقا بولمايدۇ!» دەپ ۋاقىراشتى. مۇسا خەلپە كوپچىلىككە قاراپ «ماڭا بەيئەت قىلامسىلەر؟» ـ دەپ سورىدى.

«قىلىمىز!» دەپ جاۋاپ بېرىشتى كوپچىلىك. «ئاتلاندۇق، بولسا ئىجازەتسىز ئىشقا قول ئۇرمائىلار. خىلاپلىق قىلغۇچىلار جازالىنىدۇ» دېدى مۇسا خەلپە. شۇنىڭ بىلەن كوپچىلىك ئاتلىقلارغا ئەگىشىپ، يامۇلغا كەلدى. ئاتلىقلار يامۇلنىڭ تاشقارقى قوراسىغا كىرىشى بىلەن ئىچكىرىدىن ۋاڭ شەنجاڭ ئەھمەدئەلەم ناخۇنۇم ۋە ئۇنىڭ مەسچىتىنىڭ ئىمامى ھەمراھلىقىدا ئالدىن ـ ئالا تەييارلاپ قويغان ئۇيغۇرچە كىيىملەرنى كىيىپ، بېشىغا قاساقاندەك سەللە يوگىگەن ھالدا ئارقىسىغا يامۇلنىڭ مۇلازىم خىزمەتچى ۋە چېرىكلەرنى ئەگەشتۈرۈپ چىقتى. «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» دەپ تازىم قىلدى ۋە ئۇنچە ئولتۇق، قىلىچلىرىنى تاپشۇردى. مۇسا خەلپە قالغان بارلىق خىتايلارنىڭ ئائىلىسى بىلەن يىغىلىشنى تەلەپ قىلدى. كوپ ئۆتمەي باشقا سودىگەر، جازانىخور خىتايلارمۇ يىغىلىشىپ، «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» دەپ سالام بېرىشتى. ئىلگىرى بۇ تەنجىلىك ئەپيۇنكەش جازانىخور خىتايلار خەلقنى خالىغانچە بوزەك قىلىپ، زار قاخشاتقان ئىدى. جان دېگەن قانداق تاتلىق. ئەندى ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ خىتايچە كىيىملىرىنىڭ ئورنىغا ئۇيغۇرچە كىيىملەرنى كىيىپ، ئۇزۇن چاچ، تىرناقلىرىنى ئېلىپ، بالا ـ چاقا، ئەھلىيەلىرى بىلەن مۇسۇلمان بولۇشقا يول باغلاشتى. ئەھمەد ئەلەم ناخۇنۇم ۋە ئىمام ناخۇنۇم خىتايلارغا ئىمان ئۆگىتىشكە كىرىشتى. مۇسا خەلپە ئاخۇنلارغا ئۇلارنىڭ ئەندىكىلەرنى بەجا قىلىشنى تاپشۇردى: 1ـ ئىمان ئېيتىشنى ئۆگىتىش ۋە

مۇسا خەلپە باشچىلىقىدىكى جىھاد

ئىمان ئېيتقۇزۇش. 2ـ ھەممە خىتايلارغا مۇسۇلمانچە ئىسىم قويۇش ۋە تىزىملاش. 3ـ يامۇلدىكى مىللىي خىزمەتچىلەر خەلققە سالغان زۇلۇمى ئۈچۈن تۆۋە ـ ئىستىغپار ئېيتقۇزۇپ، ئادىل ئىشلەشكە ۋەدە ئېلىش. 4ـ يېڭى مۇسۇلمانلارغا ئىسلام قائىدىلىرىنى چۈشەندۈرۈپ، ئۇلارنىڭ شەرئىي قانۇنلىرىغا ئىتائەت قىلىش.

شۇنىڭدىن كېيىن مۇسا خەلپە باشچىلىقىدىكى جىھادچىلار يامۇلدىكى بارلىق مەھبۇسلارغا ئازادلىقنى چۈشەندۈرۈپ، ئۇلارنى ئازات قىلدى. [illegible] مۇسا خەلپە مەھبۇسلارنىڭ ئىچىدە [illegible] كىشەن سېلىنغان بىر ئادەم تېپىلدى. [illegible] ئابدۇرۇسۇل ئاخۇن دېگەن كىشى بولۇپ، خىتايلارغا قارشى ھەربىي ـ سىياسىي پائالىيەت [illegible] مۇسا خەلپە ئابدۇرۇسۇل [illegible]

[illegible]

قۇرالسىز ياشلارنىڭ كۆپى مەدرىسلەرنىڭ تالىپلىرى ئىكەن. ئابدۇرۇسۇل ئەمىر يىغىلغانلارنى كوزدىن كەچۈرۈپ ئىككى سەپكە تۇرغۇزدى. يېشى ئەللىكتىن ئاشقانلار بىلەن ئاكىلار بىر سەپكە، جەڭگە يارايدىغانلار ئىككىنچى سەپكە تۇرغۇزۇلدى. مۇسا خەلپە يېشى چوڭلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ مۇراجىئەت قىلدى:

قەدىرلىك ئاتىلار ۋە ئاكىلار! ھەر بىرىڭلارنىڭ ئازاتلىق جىھادى ئۈچۈن ئاتلىنىپ كەلگىنىڭلارغا مىڭلارچە رەخمەت. سىلەرنىڭ ھىممىتىڭلار پىدائىيلارنىڭ كۆپىيىشىگە تۈرتكە بولىدۇ. ئەمما جەڭ مەيدانىدا بىردە يېڭىش، بىردە يېڭىلىش بولۇشى مۇمكىن. ئۇنداق چاغلاردا ئۇلاقسىلەر سىلەرگە چوڭ مالاللىق يېتىشى مۇمكىن. سىلەرنىڭ قۇرالىڭلار جىھادتا خىزمەت قىلسۇن. سىلەر ئۆيلىرىڭلارغا قايتىپ، ئاللادىن بىزگە ئۇلۇغ جىھادتا نۇسرەت تىلىسەڭلار، خۇددى جەڭگە قاتناشقاندەك ساۋاپ ئالىسىلەر، ـ دېدى. چوڭلار «دۈشمىنىمىزدىن قىساس ئېلىشقا ئىمكان بەرمىدىڭ» دەپ نارازى بولغان قىياپەتتە قۇراللىرىنى ياشلارغا بېرىپ، ئۆيلىرىگە قايتىشتى. شۇنىڭ بىلەن قۇراللانغان 700 ئاتلىق مۇجاھىد ئۈچتىن بولۇپ سەپكە تۈزۈلدى. يامۇلنىڭ ئىككى زەمبىرەككە ئىككىدىن تۆرت ئات قوشۇلۇپ، سەپ ئالدىغا چىقىرىلدى. ئىسلام بايرىقى ئېگىز كوتىرىلىپ، ناغرا ـ كاناي چېلىنىپ، ھەربىي سەپ مەغرۇر قىياپەتتە باي شەھىرىنى ئايلىنىپ چىقتى. باي كوچىلىرى ۋە ئۆگۈزلىرىگە تولۇپ كەتكەن ئەر ـ ئاياللار بىرىنچى قېتىم ئۆزلىرىنىڭ مىللىي قوشۇنىنى كورۇپ، كوزلىرىدىن شاتلىق ياشلىرىنى توكۇشتى.

ئابدۇرۇسۇل ئەمىر پىدائىيلارنىڭ ئىشىنى باش ۋە ياردەمچى مىرزا (شتاب باشلىقى ۋە كاتىپ)، چارلامچى (رازۋېدكا)، ئالاقچى، غەزىنچى (ھەربىي مالىيە تەمىناتى)، تېۋىپ (ياردارلار بىلەن شۇغۇللانغۇچى ۋە تازىلىقتا قارىغۇچى) تەرتىۋىدە تەشكىل قىلدى. ئۇلارنىڭ باشلىقلىرى پىدائىيلارنىڭ كورستىشى بىلەن ئىش بىلىدىغان، ساۋاتلىق ياشلاردىن بەلگۈلەندى. پىدائىيلار يۈز بېشى، ئوتتۇز بېشى ۋە ئون بېشىلارغا بولۇندى. ئابدۇرۇسۇل ئەمىر ئۇلارغا ھەر كۈنى سەھەردىن كەچكىچە ھەربىي مەشىق ئۆگىتىپ، كېچىلىرى ھەربىي ھالەتكە تۇرغازدى. ئۇلار ئالتە كۈن جىددىي مەشىقلەنگەندىن كېيىن بايدىن 50 كىلومېتىر غەربتىكى ياقىرىقنىڭ نېرىسىدىكى جوغا دېگەن يەردە خىتاي باسقۇنچىلىرىنىڭ ئاقسۇدىن كەلگەن ياڭ چىمىن باشچىلىقىدىكى چېرىكلىرى بىلەن كەسكىن جەڭگە ئاتلاندى. پىدائىيلارغا ئابدۇرۇسۇل ئەمىر قوماندانلىق قىلدى. مۇسا خەلپە بىر ئىدىرغا چىقىپ جەڭنىڭ بېرىشىنى كۆزىتىپ تۇردى. بىر كۈن داۋام قىلغان جەڭدە پىدائىيلار قەھرىمانلىق بىلەن ئېلىشقان بولسىمۇ، ياخشى قوراللانغان دۈشمەندىن خېلە كوپ چىقىمغا ئۇچرىدى. ئەينە شۇ ۋاقىتتا مۇسا خەلپە ئابدۇرۇسۇل ئەمىر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، ئۇرۇشۇپ تۇرۇپ چېكىنىش قارارىغا كەلدى. ئابدۇرۇسۇل ئەمىر بايراق كوتەرگەن پىدائىيغا ئازىراق چېكىنىش ئىشارىسىنى قىلغاندا، ئۇ چۈشەنمەي «ئۇررا!» دەپ ئالغا ۋۇگرىدى. قالغان پىدائىيلارمۇ «ئۇررا!» بىلەن دۈشمەنگە يېپىلدى. خىتايلار قاچتى. خىتاي چېرىكلىرى تەركىۋىدىكى ئۇيغۇر ئەسكەرلىرى پىدائىيلارغا قوشۇلۇپ كەتتى. بۇ جەڭدە ئابدۇرۇسۇل ئەمىر باشچىلىقىدىكى ئۇيغۇر قوشۇنلىرى غالىبىيەت قازاندى. بايدا بىر كۈن داۋام قىلغان جەڭدە خىتاي چېرىكلىرىمۇ كوپ چىقىمغا ئۇچراپ، ھالسىراپ قالغان ئىكەن. جەڭدىن كېيىن پىدائىيلار كوپلىگەن قۇرال ـ ياراق ۋە باشقا نەرسىلەرنى غەنىيمەت ئالدى. دەسلەپكى غالىبىيەت جىھادچىلارنى تېخىمۇ روھلاندۇردى.

جوغا بويىدىكى جەڭدىن كېيىن مۇسا خەلپىنىڭ پىدائىيلىرى باسقۇنچىلارغا قارشى كەسكىن جەڭلەرنى ئېلىپ بېرىۋاتقان خوجا نىياز ھاجىمنىڭ تومۇر ئۈەنجاڭ باشچىلىقىدىكى قوشۇنلىرى بىلەن بىرلەشتى. ئىككى قوشۇن بىرلەشكەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئازاتلىق يولىدىكى ھەر بىر قەدىمى ئوڭۇشلۇق بولۇپ، كوپلىگەن جەڭلەردە غالىبىيەت قازاندى.

قەشقەردە ئىستىلاچى خىتايلارغا قارشى ئۇرۇش توختاپ، ئۇيغۇر، ئۆزگەن، قىرغىزلار ئارىسىدا ئۆز ئارا نىزا پەيدا بولۇپ، ماجرالىق ئۇرۇشلار باشلانغاندا بۇ ئىشلار مۇسا خەلپىگە ياقماي، ئۇ ئۆزى يالغۇز بايغا قايتىپ كەلدى. كېيىن، 1933ـ يىلنىڭ ئاۋغۇست ئايلىرىدا خوجا نىياز ھاجىم ۋە ماھمۇت سىجاڭلار خىتايلارغا قارشى ئۇرۇش بىلەن كۇچارغا كەلگەندە ئۇلارنىڭ كېڭەش ئىتتىپاقىدىن قۇرال سېتىۋېلىشى ئۈچۈن مۇسا خەلپە باي خەلقىگە تەشۋىق قىلىپ 10 مىڭ قوي ئىئانە يىغىپ بەردى.

خوجا نىياز ھاجىم باشچىلىقىدىكى خىتاي مۇستەملىكچىلىرىگە قارشى مىللىي ئازاتلىق قوزغىلاڭ ئۇزۇن ۋاقىت داۋام قىلدى. تۇڭگانلار سەردارلىرى ماجوڭيىڭ بىلەن كاسلىڭنىڭ قوشۇنلىرى بىردە خوجا نىياز ھاجىم بىلەن بىرلىشىپ، خىتاي ئىستىلاچىلىرىغا قارشى كۆرەشسە، بىردە شىڭ شىسەي بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ، ئازاتلىق ئوتىنى ئۆچۈرۈشكە ئۇرۇندى. بېسىۋالغان جايلىرىدا ئۆزىنىڭ ئوتمەيدىغان قەغەز پۇللىرىنى چىقىرىپ، خەلقنى بۇلاپ ـ تالىدى. ئاخىرى باي ناھىيەسى خوجا نىياز ھاجىم، ماجوڭيىڭ، شىڭ شىسەي ۋە شىڭ شىسەي تەرەپدارى بولغان رۇس ئەسكەرلىرىنىڭ ئۇرۇش بىلەن ئۇياق ـ بۇياققا ئوتىدىغان ئۆتەڭگە ئايلىنىپ، گادايلىق، نامرات ناھىيەگە ئايلاندى.

شۇ نەرسە دىققەتكە سازاۋەركى، خوجا نىياز ھاجىم قوشۇنلىرى غالىبىيەت جەڭلىرى بىلەن بايغا كېلىپ توختىغاندا، شەھەر رەستىلىرىگە مۇنداق ئېلانلار چاپلانغان: «بۇنىڭدىن كېيىن بىز ئۆزىمىزنى چەنتۇ، سارت دېگەن ھاقارەتلىك سوزلەر بىلەن ئاتىماي، ئۇيغۇر دەپ ئاتايمىز. ئۇيغۇر دېگەن سوز ئويۇغان، ئۇيۇشقان، بىرلەشكەن دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئەندى ۋەتىنىمىزنىڭ نامى شىنجاڭ بولماستىن ئۇيغۇرستاندۇر». بۇ سوزلەر باي خەلقىنىڭ قىزغىن قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىشىگە ئېگە بولدى. ئۇيغۇرستان دېگەن سوز ئاز ۋاقىتنىڭ ئىچىدىلا ھەممە يەرگە تاراپ، ئۇ باي ناھىيەسىدە 1936ـ يىلغىچە قوللىنىلدى.

ئېيتىپ كېتىدىغان يەنە بىر نەرسە، مۇسا خەلپە بايدا دەسلەپ جىھاد باشلىغاندا ئۇيغۇرچە كىيىملەرنى كىيىپ، ئىمان ئېيتىپ، مۇسۇلمان بولغان خىتايلار باي غاشىڭ شىسەي تەرەپدارى بولغان رۇس ئەسكەرلىرى كەلگەندە مۇسۇلمانلىقتىن بىردىن ئۆزىنى ئۇرۇپ، ئۇيغۇرچە كىيىملىرىنى يېشىپ تاشلاپ، ھېلىگەرلىك، جازانىخورلۇق بىلەن تاپقان پۇللىرىنى يانچۇقتا سالىدە ئۇرۇمچى، ئىچكى ئولكىلەرگە قېرىۋغىنى خادا قىلىشتى.

ماجوڭيىڭ ئەسكەرلىرى بايدا تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، بۇ يەردە خېلە خاتىرجەملىك پەيدا بولىدى. 1934ـ يىلى خوجا نىياز ھاجىم ۋە ماھمۇد سىجاڭلار مۇسا خەلپىنىڭ ئازاتلىق يولىدىكى كۆرەشكە قوشقان توھپىسىنى ئېتىۋارغا ئېلىپ، ئۇنى باي ناھىيەسىنىڭ ھاكىمى قىلىپ بەلگۈلىدى. لېكىن مۇسا خەلپە «مەن جىھادنى مەنسەپ ئۈچۈن ئەمەس، ئازاتلىق ئۈچۈن قىلغان. ھاكىملىق ئىشىدا خاتالىققا يول قويسام، ئاللا ئالدىدا گۇناكار بولىمەن» دەپ ھاكىم بولۇشقا ئۇنىمىدى. نەتىجىدە ئۆزۈندىن بېرى قاراباغ، ياقىرىق قاتارلىق تاغ باغرىدىكى يېزىلارنى باشقۇرۇپ كېلىۋاتقان مۇسا بەگ ھاكىم بولدى.

1935ـ يىلى مۇسا خەلپىنىڭ ئىشىگى بېشىغا ئەينەك ئىچىگە ئېلىنىپ، توگا رەخت بىلەن قورشالغان تەشەككۇرنامە ئېسىلدى. ھوسنى خەت بىلەن يېزىلغان بۇ تەشەككۇرنامىدا مۇنداق دېيىلگەن: «ھورمەتلىك مۇسا خەلپەم، ئۇرۇش يىللىرىدا باي ناھىيەسىدىكى تائىپە ـ خەنسۇلارنى ئامان ساقلاپ قالغانلىقلىرى ئۈچۈن تەشەككۇر بايان قىلىمەن.

دۇبەن ـ شىڭ شىسەي.

مىنگونىڭ 24ـ يىلى. 6ـ ئاي»

دۇبەننىڭ مۇسا خەلپىگە مۇنداق تەشەككۇر يوللىشىدىكى سەۋەپ، 1933ـ يىلدىكى ئۇرۇش ۋاقتىدا بايدىن باشقا بارلىق جايلاردا خىتايلارنى مۇسۇلمان قىلىش، ئىمان ئېيتقۇزۇشقا ئوخشاش ھەرىكەتلەر بولمىغان. قوزغىلاڭچىلار خىتايلارنى ئۆلتۈرۈپ، ئۆيلىرىگە ئوت قويغان. خىتايلار ئۈچۈن خىزمەت قىلغان ئۇيغۇرلارنىمۇ قەتل قىلىشقان.

مەزكۇر لەۋھە مۇسا خەلپىنىڭ ئىشىگى بېشىدا 1937ـ يىلقى مۇسا خەلپىنىڭ ئىككىنچى قېتىملىق جىھادىغىچە ئېسىقلىق تۇردى.

ئابدۇلھېمت ئىسمايىل،
خوجا نىياز ھاجىم قوزغىلىڭىنىڭ ۋە
1944ـ 1949ـ يىللاردىكى شەرقىي
تۈركىستان مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاۋىنىڭ
قاتناشچىسى، سابىق پودپولكوۋنىك.
قىرغىزستان، سوقولۇق ناھىيەسى.

يارقىن سىمالار

ئۇنتۇلماس دەقىقىلەر

رەھمەتسىز ئەجەل ھېچ كىمگە شەپقەت قىل-
مايدىكەن. ھەر قايسىمىزنىڭ ئۆينىڭ تۆرىدە
ئولتۇرىدىغان، ھەرقانداق ئائىلىگە ئۆزىنىڭ
چىن مەنىسىدا سۈلەت بېغىشلاپ تۇرىدى-
غان پېشقەدەم مەرىپەتچى ۋە ژۇرنالىست ئەخ-
مەت ئىلىيېۋ 86 ياشىدا ھاياتتىن مەڭگۈگە
كۆز يۇمدى. ئەخمەت ئاكا ئۆزى بىلىدىغان كە-
شىلەرنىڭ قەلبىدە ئىنتايىن چېچەن،
توغرا پىكىر قىلىدىغان، سەمىمىي، كەمتەر ئا-
دەم. ئۆز مىللىتىنىڭ تەقدىرى ئۈچۈن دائىم
كۆيۈپ ـ پىشىدىغان ئىنسان سۈپىتىدە ساق-
لىنىپ قالىدۇ.

[illegible]

— بوپتۇ، مەن ئەڭ ئاۋال قۇددۇس غوجا-
مىياروۋ ھەققىدە كۆرگەن ـ بىلگەنلىرىمنى قە-
غەز يۈزىگە چۈشۈرۈپ باقاي.

[illegible]

گىسى ئېكەنلىكىگە، مىللىتىنى چەكسىز سۆيىدى-
غانلىقىغا ۋە ئۆزىنىڭمۇ خەلقىمىزنىڭ دانىشمەن
پەرزەنتلىرىنىڭ بىرى بولغانلىقىغا كۆز يەتكۈزە-
سىز.

ئابدۇمېجىت دولەتوۋ.

«ئابدۇمېجىت شېرىپىدىن ئوغلى، مەن
ساڭا ئەڭ ياخشى سالاملىرىمنى يوللايمەن.
چىن قەلبىمدىن ساڭا سالامەتلىك ۋە ئىجا-
دىي ئۇتۇق تىلەيمەن.
[illegible]
ئۈچۈن تۇتقەنمە ساڭا «ماقۇل» دېگەن سۆ-
زۈمنى ئورۇنلاشقا بەل باغلىدىم. تۆۋەندىكى
ماتېرىيالدا غوجامىياروۋ ھەققىدە كورگەنلىرىم-
نى ۋە ئاڭلىغانلىرىمنى يازدىم. ئەندى ئۇ-
نىڭ ئىجادىي ھاياتى ۋە دولەت ئەرباپى
بولغانلىغى ۋە باشقىمۇ تەپسىلاتلارنى بۇ ما-
قالىغا قوشۇپ، ئۇنى تېخىمۇ كەڭەيتىشنى
كېيىنرەك ئويلىشارمىز.

قۇددۇسنىڭ مۇزىكىسىنى پۈتۈن دۇنيا
مۇزىكا مۇتەخەسسىلىرى ئاڭلاپ، چۈشە-
نىپ، ئۇنى جان دىلى بىلەن ئالقىشلاپ
تۇرسا، ئوزىمىزنىڭ ئارىمىزدىكى بەزىلەر
ئۇنى «چۈشەنمىگىدەكمىش». ھەتتا بەزى
بىر نادانلارنىڭ «قۇددۇس غوجامىياروۋ ئۇي-
غۇرچە ھېچ نېمە يازماپتۇ» دېگىنىگە نېمە
دەيسەن. ياقاڭنى تۇتماستىن باشقا ئىلاجە
يوق. موشۇ كېيىنكى ژىللاردىلا، مەشھۇر
كومپوزىتورىمىز ھايات ۋاقتىدا، بەزى بىر
كونا ئۇيغۇر ناخشىلىرىنى قايتىدىن تۈزەپ،
يېڭىچە ئاھاڭدا ياڭراتتى ئەمەسمۇ. ۋاھما ئە-
جەل ئۇنى راسا ئەمگەك قىلىدىغان، ئىشلەي-
دىغان ۋاقتىدا ئارىمىزدىن ئېلىپ كەتتى.
شۇنىڭغا ئىلاجە يوق.

بىلىپ قويغىن، بىز ئەڭ ئاۋۋىلى ئوزىمىز-
نىڭ ئارىسىدىن يېتىلىپ چىققان داڭلىق
پەرزەنتلىرىمىزنى تونۇماي تۇرۇپ، ئۇلار-
نىڭ قىلغان ئىشىنى تەن ئالماي تۇرۇپ
ھېچ قاچان ئوزىمىزنى تونۇپ بىلمەيمىز.

ئەخمەت ئىلىيېۋ».

ناخشا ـ بۇ ئادەم ئاۋازىنىڭ زىل ۋە نەپىس-
لىكىدىن، ئۇنىڭ ئەجايىپ ئوزگىرىپ چىقىشى-
دىن يارىلىدىغان بولسا كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈن-
مۇ، ھەر مىللەتنىڭ تىلى، ئۇنىڭ تەلەپپۇز قىلى-
نىشى شۇ مىللەتنىڭ ئوزىگىلا خاس بولغىنى-
دەك ناخشىمۇ شۇنىڭغا ئوخشاشلا. ھەر خەلق-
نىڭ ئوزىگىلا خاس بولغان ژۇرەك تاتلاملىرى-
دىن تۇغۇلۇپ، يارىلىپ، ئاندىن ياڭرايدىغان
ئوخشايدۇ. مانا، شۇڭلاشقا ھەر خەلقنىڭ ئوزى-
نىڭ ساز ـ ناخشىسى، ئەڭ بىرىنچى نۇۋەتتە،
ئوزىگە ئەزىز. ئۇنىڭسىز باشقا خەلق، باشقا مىل-
لەت ساز ـ ناخشىسىنى چۈشىنىپ، سويۇپ
تىڭشاش مۇمكىن ئەمەس. ئەندى ئۇنى ئىجات
قىلىدىغانلار، ئۇنى يارىتىدىغانلار بولسا ئوزلىرى-
نىڭ قايسى مۇھىتتا، قانداق شارائىتتا تەربىيە
ئالغىنىغا بولا ئىجات قىلىدۇ ۋە ئىشلەيدۇ. ئانا
سۈتى بىلەن تومۇردىكى ئاققان قېنىغا ئوز خەل-
قىنىڭ تەغدىرى بىللە ئېقىپ كىرگەن ھەر قان-
داق كومپوزىتور ئوزى ئىجات قىلغان مۇزىكى-
غا ياكى ئوزى شېئىر تېكىستىغا يازغان ئاھاڭغا
ئەڭ ئاۋال مىللىي خۇسۇسىيەتلەرنى سىڭدۈ-
رۈشى تەبىي ئەھۋال. مەسىلەن، قۇددۇس غو-
جامىياروۋنى ئالايلى. ئۇ ھەقىقەتتە ئۇيغۇرنىڭ
ماختىنىشى، ئاتاقلىق ۋە تالانتلىق كومپوزىتورى.

مېنىڭ كۆز قارىشىمچە، ئۇ كىچىكىدىن ئۇيغۇر
ناخشا ـ سازلىرىغا قارىغاندا، باشقا مىللەت مۇ-
زىكىسىنى كۆپىرەك تىڭشىغان ۋە شۇلاردىن
ئۆگەنگەن. مانا شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن قۇددۇس
غوجامىياروۋ مۇزىكىسى ياڭرىغاندا بىزنىڭ بەزى
ئادەملىرىمىز ئۇنى چۈشەنمەي قالىدۇ، ئۇنىڭ-
دىن مىللىيلىقنىڭ قانچىلىك كۈچلۈكلىكىنى
«سەزمەيدۇ». لېكىن ھەقىقىي مۇزىكىنى ناھا-
يىتى ياخشى بىلىدىغان باشقا مىللەت كىشىلى-
رى، ھەتتا ئۇلارنىڭ ئەڭ زور دېگەن تەنقىت-
چى ئالىملىرى قۇددۇس مۇزىكىسى ئالدىدا
باش ئېگىدۇ. ئۇنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى ئاسمان-
غا ئېتىپ باھالايدۇ. مەن بۇنى ياۋروپا ۋە دۇن-
يا مۇزىكىسىنى ياخشى چۈشىنىدىغان ۋە شۇ
مۇزىكىنى تەتقىق قىلىپ ژۈرگەن كوپلىگەن
كىشىلەر ئاغزىدىن ئوز قۇلىغىم بىلەن ئاڭلىغان-
مەن. شۇڭلاشقا ھېمىشەم قۇددۇس غوجامىيا-
روۋ ھەققىدە گەپ قىلغاندا، ئۇنى ماختىغاندا،
ئەتتەي ماختاش كېرەك دەپلا سوزلىمەيمەن.
ئەكسىچە ئۇنىڭ ئوزىنى ئۇنىڭ ئەجايىپ ئىجا-
دىنى يەنە بىر قېتىم ئەسلىگەچ ئۇيغۇر خەلق-
نىڭ ئەشۇ بىر بۈيۈك پەرزەندىنى چوڭ پە-
خىرلىنىش بىلەن تىلغا ئالىمەن.

قۇددۇس غوجامىياروۋنىڭ «رىزۋانگۈل» سىم-
فونىيەسى ئۈچۈن دولەت مۇكاپىتىنى ئالغان-
لىغىنى كوپچىلىك ياخشى بىلىدۇ. بۇ كېڭەش
ئىتتىپاقىدىكى چوڭ مۇكاپاتلارنىڭ بىرى ئى-
دى. «رىزۋانگۈل» ئەسەرى موسكۋادىكى ئەڭ
چوڭ كونسېرت زالىدا ياڭرىغان ۋاقتىدا ئۇنى،
مەن شۇ يەردە ئوز قۇلىغىم بىلەن تىڭشاشقا
مۇيەسسەر بولغانمەن.

ھازىرمۇ ئېسىمدا. كونسېرت زالىدا س س س ر-
نىڭ ئەڭ كۈچلۈك دېگەن، كومپوزىتورلىرى ۋە
نۇرغۇنلىغان چەت ئەللەردىن كەلگەن ئىجات-
كارلار ئولتۇرىدۇ. مىڭلىغان ئادەم سىغىدىغان
زال ئىچىدە بىرەر بوش ئورۇننى كورمەيسىز.
كونكۇرسقا ئەڭ ياخشى دېگەن ئوتتۇزغا يېقىن
مۇزىكا ئەسەرى چۈشكەن ئىكەن. ئەسەرى كون-
كۇرسقا تەۋسىيە قىلىنغان مۇئەللىپلەر ئالاھى-
دە بىر تەۋرىنىش ھاياجاندا. ئۇلارنىڭ ئارىسى-
دا بىزنىڭ قۇددۇسىمىز بار. ئالدىنقى قاتاردىن
20 دىن ئوشۇغىراق كومىسسىيە ئەزالىرى ئو-
رۇن ئالغان.

شۇ كۈنلەردە ئايىشەم شەمسىيېۋامۇ قانداقتۇر
بىر ئىشلار بىلەن موسكۋاغا بېرىپ قالغان ئې-
كەن. مەن ئايىشەمنى ئىزدەپ تېپىپ ئۇنى
ئەشۇ كۈنى ئوتكۈزۈلىدىغان كونكۇرسقا باش-
لاپ ئېلىپ باردىم. بىز كىرىپ ئولتىرىشىمىز
بىلەن كونكۇرسقا قاتنىشىدىغان ئەسەرلەرنىڭ
بىرىنى سەھنىدىكى ئوركېستر ئويناشقا باشلى-
دى. ئۇ چېلىنىپ بولغاندا، تاماشىبىنلارنىڭ
ئالقىشىغا بىزمۇ قوشۇلدۇق. نۇۋەتتە ئوركېستر
يەنە ئىككى ـ ئۈچ ئەسەرنى ئورۇنلىدى. ھەم-
مە چاۋاك چېلىۋاتىدۇ. بىز بولساق قۇددۇس-
نىڭ ئەسەرى قاچان ئورۇنلىنىدىكىن دەپ تا-
قەتسىزلىك بىلەن كۈتمەكتىمىز. ئېلان قىلغۇچى
«ھازىر قۇددۇس غوجامىياروۋنىڭ كونكۇرسقا
تەۋسىيە قىلغان «رىزۋانگۈل» ئەسەرى ئورۇن-
لىنىدۇ» دېگەن چاغدا ئوزەم ئورنۇمدىن قان-
داق تۇرۇپ كەتكىنىمنى بىلمەي قالدىم. ئى-
چىمدە بولسا تەشۋىش. بۇ زالدا ئولتارغانلار-
دىن ئايىشەم ئىككىمىزدىن باشقا ھېچ كىم قۇد-
دۇسنى تونۇماق تۇگۈل بىرەر قېتىم كورمىگەن.
قانداق بىرلار ئېكىن؟ موشۇنداق ئېرىدا ئەترا-
پىمىدىكى كىشىلەرگە قاراپ قويىمەن.

مۇزىكا ياڭرىشى بىلەن زالدا ئەجايىپ بىر
ئىچقىلىق ھالەت ئورنىدا مېنىڭ دىققىتىم
سەھنىدە. موشۇ تاپتا موسكۋانىڭ ئەڭ چوڭ
سىمفونىيىلىك ئوركېستىرى يەنە بىر ئۇيغۇر پەر-
زەنتىنىڭ دىرىژورى غەزىز دۇگاشېۋ باشچىلى-
قىدا غوجامىياروۋنىڭ «رىزۋانگۈل» سىمفونىيە-
سىنى ئورۇنلاۋاتاتتى. بىزنىڭقا ئاتاققىچە مەغرۇر-
لانمايمەن، خۇشال بولمايمەن. بۇ ھېچ قاچان
قايتىلانمايدىغان، تەكرارلانماس ئەجايىپ بىر ھادى-
سە ئىدى. زال جىم ـ جىتلىقتا بولغىنىدىن، ئە-
سەر ئورۇنلىنىپ بولۇشى بىلەن زال ئىچى سا-
[illegible]

سۈرەتتە: (ئوڭدىن سولغا) ئابدۇمېجىت روزىباقىيېۋ، ئەخمەت ئىلىيېۋ، دولقۇن ياسىن ۋە ئالىمجان باۋدىنوۋلار. 1996 ـ يىل، ماي.

بەردى. گۈلدۈرلىگەن ئالقىش ساداسى كون-
سېرت زالىنىڭ تام تورۇسلىرىنى تىترىتىۋەت-
كەندەك سېزىلدى. تۇشمۇ ـ تۇشتىن «براۋو»
دېگەن ئاۋاز ياڭرىماقتا. نومېر ئېلان قىلغۇچى-
نىڭ نەچچە قېتىم سەھنىگە چىقىپ، چۈشۈپ
كەتكىنىگە تاماشىبىن ئېرەڭ قىلار ئەمەس. پە-
قەت قۇددۇس ئەسەرى قايتىدىن ياڭرىغان
چاغدىلا زال ئىچى تېچلاندى.

غەزىز دۇگاشېۋ كۈلۈمسىرەپ، قانداقتۇ بىر
ژۇقۇرى روھ بىلەن باشقۇرۇش پۇلتىدا ئوركې-
ستىرنىڭ ساز چېلىشىغا رەھبەرلىك قىلماقتا. زال
ئىچىدە پەقەت مۇزىكا ياڭرايدۇ. ئۇ موشۇ يەر-
دىن چىقىپ موسكۋا ئاسمىنى ئارقىلىق پۈتۈن
ئېلىمىزنى ئوزىنىڭ قوينىغا ئالغاندەك. بۇ قېتىم
ئالقىش سادالىرى ئاۋالقىدىنمۇ قاتتىق ياڭراشقا
باشلىدى. كوزقىرىمدا ئايىشەمگە قاراپ قويدۇم.
ئۇنىڭ كوزلىرىدىن توكۈلگەن مونچاقتەك خو-
شاللىق ياشلىرى ئوزىنى ژۇيىماقتا. ئېلان قىلغۇ-
چى سەھنىگە چىقىپ قولىنى كوتىرىشىگە، چا-
ۋاك تېخىمۇ كۈچىيىپ كەتتى. ئۇ سەھنىدە خې-
لە ۋاقىت جىم ـ جىت تۇردى، قولىنى يەنە
كوتەردى. ئامما چاۋاك بېسىلار ئەمەس. بىر نې-
مە دەپ ئوركېستر تەرەپكە ئىشارە قىلدى،
چاپسان سەھنىدىن چىقىپ كەتتى. شۇ ۋاقىت-
تا سەھنىگە ئاغزى قۇلىغىغا يەتكىچە كۈلگەن
ھالدا غەزىز دۇگاشېۋ چىقىپ كەلدى. ئوزى
ناھايىتى تەرلەپ كەتكەن. مانا ئەندى ئۈچىن-
چى قېتىم «رىزۋانگۈل» سىمفونىيەسى ئورۇن-
لىنىۋاتىدۇ. ھەممە جىم ـ جىت. ئەسەر ئورۇن-
لىنىپ بولدى. غەزىز دۇگاشېۋ زال ئىچىدىكى
تاماشىبىنلارغا قارىغاچ، ئۇستى ـ ئۇستىگە ئېگى-
لىپ، «رەخمەت» دەۋاتىدۇ. ئالقىش توختار
ئەمەس. ھەممە چاۋاك چالماقتا. يېنىمدىكى كى-
شىلەر بىر ـ بىرىگە ھاياجان ئىلكىدە پىچىرلاش-
ماقتا. «ناھايىتى ياخشى يېزىلغان ئەسەر. ئىن-
تايىن ژۈرەكنى تەۋرىتىدىغان ئەسەر» دېگەن
گەپلەرنى ئېيتىۋاتىدۇ. ئېلان قىلغۇچى چاۋاك
توختىمىسىمۇ سوزلەشكە باشلىدى. ئۇنى ئاران
ئاڭلىنىدۇ. «سەۋر قىلىڭلار، بۈگۈن كونكۇرس-
قا قويۇلغان، تېخى ئورۇنلانمىغان ئەسەرلەر خې-
لە بار. ئەگەر سىلەر مۇنداق قىساڭلار، بىز باش-
قا ئەسەرلەرنى ئالدىڭلارغا تەۋسىيە قىلالماي
قالىمىز. بولدى ئەندى، «رىزۋانگۈلنى» تورتىن-
چى قېتىم ئاڭلىتىش مۇمكىنچىلىكىمىز يوق»،
دېمەكتە. شۇنىڭ بىلەن چاۋاك ئاستا ـ ئاستا بې-
سىلدى.

يەنە بىر نەچچە كومپوزىتور ئەسەرىنى تىڭشى-
دىم. بىراق تاماشىبىنلار ئۇلارنى ئانچىلا بىر ئال-
قىشلاپ كەتكىنى يوق. ئۇلار قۇددۇسنىڭ
«رىزۋانگۈلنىڭ» سايىسىدا قالغاندەك بىلىنەت-
تى. مېنىڭ ئىشىم ناھايىتى زورۇر بولغاچقا ئاي-
شەمگە «سىز ئاخىرىنى كۈتۈڭ. كونسېرت تۈ-
گىگەندە ھېچ ياققا بۇرۇلماي بىزنىڭ ئويگە كې-
لىڭ. قانداق ئاياقلاشقانلىغىنى سوزلەپ بېرە-
سىز» دەپ ئىلتىماس قىلدىمدە، ئاستا ئورنۇم-
دىن تۇرۇپ زالدىن چىقىپ كەتتىم.

ئايىشەم شەمسىيېۋا ئويگە كەچ كەلدى. ئۇنىڭ
سوزىگە قارىغاندا كونسېرتتا تاماشىبىنلار يەنە
بىر ئەرمەن كومپوزىتورىنىڭ ئەسەرىنىمۇ ئۈچ
قېتىم تەكرار ئورۇنلاتقۇزۇپتۇ. مەن ئايىشەمدىن
«قۇددۇس بىلەن غەزىزنى تەبرىكلىدىڭىزمۇ»
دەپ سورىغىنىمدا، ئۇ: «ۋاي، سىز نېمە دەۋاتى-
سىز؟ ئۇلارنىڭ قېشىغا بېرىش مۇمكىن ئەمەس.
كىملەردۇر ھەر ئىككىسىنى ئوراپ ئېلىشقان.
شۇنداق ئەھۋالدا ئىچكىرىگە ئېلىپ كىرىپ
كېتىشتى. قۇددۇسنىمۇ، غەزىزنىمۇ تەبرىكلەپ
قويۇش مايائاتتا ئورۇن ھەتتا كورەلمىدىم» دې-
دى.

ئارىدىن ئىككى كۈن ئوتۈپ بىز قۇددۇس-
نى ئۇ چۈشكەن مېھمانخانىدا تەبرىكلىدۇق.
شۇ كۈنىمۇ ئۇنىڭ قېشىغا كىرگەن، ئۇنىڭ بىلەن
كورۇشكەن كىشىلەر ئىنتايىن نۇرغۇن بولدى.
كېڭەش ئېلىنىڭ پايتەختى موسكۋادا ئىككى
ئۇيغۇر پەرزەندى قۇددۇس غوجامىياروۋ بىلەن
غەزىز دۇگاشېۋ خەلقىمىزنىڭ مۇزىكا سەنئىتىنى
مانا شۇنداق ئۇلۇغلىغان ئىدى. شۇنىڭدىن كې-
يىنمۇ غوجامىياروۋ ئەسەرلىرى موسكۋادا، ئې-
لىمىزنىڭ چوڭ ـ چوڭ شەھەرلىرىدە ياڭراپ
تۇردى. ئۇنىڭ ئەسەرى ئورۇنلىنىپ بولغان
چاغدا كوپ مەزگىللەردە تاماشىبىنلار ئورۇنلى-
رىدىن تۇرۇشۇپ چاۋاك چالاتتى.

ئەللىكىنچى ژىللارنىڭ باشلىرى. موسكۋادا
تۇرسۇن رەخىموۋنىڭ ئويىدە ئولتىرىمىز. دەس-
تىخان ئەتراپىدا ئىسمايىل يۇسۇپوۋ، قۇددۇس
غوجامىياروۋ، قادىر ھاسانوۋ ۋە مەن. بىر چاغ-
دا ئىسمايىل يۇسۇپوۋ ئورنىدىن تۇرۇپ، قۇد-
دۇسقا مۇراجەت قىلىپ: «بۇ ئويدە پىئانىنو
بار ئىكەن. بىردە ئەسەرلىرىڭىزدىن ئوزىڭىزدە بول-
سىمۇ چېلىپ بەرسىڭىز ياخشى بولاتتى» دې-
دى. «ئىلتىماسىڭىزنى ئورۇنلاشقا تەييارمەن.
ئامما ئۇيغۇرچىغا چالاي دېسەم ناخشا ئېيتىدى-
غان كىشى بولماي تۇرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن...»
دېيىشىگە، مەن: «نازۇگۇمنىڭ ۋە سادىر پالۋان-
نىڭ ناخشىلىرىنى ئاھاڭغا سېلىپ بىر ئاز ئېي-
تالايمەن» دېدىم. «ئۇنداق بولسا، قېنى، ناخ-
شىنى سىز ئېيتىڭ، مەن چالاي» دېدى ئۇ.
مەن ئورە تۇردۇمدە، غوجامىياروۋ مۇزىكىسىغا
ئەگىشىپ دەسلەپ سادىر پالۋان ناخشىلىرى-
نى، ئۇنىڭدىن كېيىن نازۇگۇمنىڭ ناخشىلىرى-
نى ئوزەمنىڭ بىلگىنىچە ئېيتىشقا باشلىدىم.
ئارىلاپ ـ ئارىلاپ قۇددۇسنىڭ ئوزىگە قاراپ
قويىمەن. ئۇ كوزلىرىنى ژۇمغان ھالدا پىئانىنو
چالماقتا. مۇزىكا توختىغاندا ھەممىگە قوشۇ-
لۇپ مەنمۇ قۇددۇسقا «رەخمەت» دېدىم. بۇ
يەردە مېنىڭ ئېيتماقچى بولغىنىم قۇددۇس غو-
جامىياروۋ ئوز مىللىتىنىڭ ئارىسىدىن يېتىلىپ
چىققان، ئۇ قۇمۇشلۇق كىشىلەر بىلەن ناھايىتى
يېقىن مۇناسىۋەتتە بولىدىغان. ئۇلار بىلەن دا-
يىم ئارىلىشىپ ژۈرەتتى. ئوز مىللىتىنىڭ تەغ-
دىرى ھەققىدە ئۇ دايىم ئويلىناتتى. ئۇيغۇرلار
باشقا خەلقلەردىن كام بولمىسىكەن دەپ ئار-
مان قىلاتتى.

ژىللار ئوتتۇەردى. ئامما قۇددۇس غوجامىيا-
روۋنىڭ داڭقى، ئاشسا ئاشتى، ھېچ قاچان كېمى-
يىگەن ئەمەس. ئۇ ناھايىتى ئەمگەكچان ئىجات-
كار ئىدى. بۇ يەردە بىز غوجامىياروۋ ...
ئارقىلىق باشقا مىللەتلەرنىڭ كوپلىگەن ۋەكىل-
لىرى ئۇيغۇرلارنى تونۇغان دېسەك خاتالاش-
مايمىز. مەسىلەن، كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئۇ بىر
توپ ئېگەش كومپوزىتورلىرىغا رەھبەر بولۇپ
ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىنى زىيارەت قىلىپ
قايتتى. شۇ ۋاقىتتا ئاق ش دا قۇددۇس ياتقان
مېھمانخانىغا يۈزلىگەن ئادەملەرنىڭ كېلىپ،
ئۇنىڭ بىلەن كورۇشىشنى بىر تەرەپتىن قۇد-
دۇس مۇزىكىسىغا بولغان ھورمەت بولسا، يەنە
بىر تەرەپتىن ئۇيغۇر مىللىتىنى، ئۇيغۇر مۇزى-
كىسىنى سىيلاپ ھورمەتلىگەنلىكتۇر. مەن ئوز
ۋاقتىدا كومپوزىتورنىڭ ھىندىستانغا بولغان بىر
سەپىرى توغرىلىق ئاڭلىغانمەن. شۇ سەپەر مەز-
گىلىدە ھىندىستاندىكى چوڭ بايلارنىڭ بىرى
«ئوزەم ئاڭلىمىغان ئۇيغۇر دېگەن مىللەتتىن
موشۇنداق پەرزەنتنىڭ يېتىلىپ چىققىنىغا ھەي-
رانمەن» دېگەن ئىكەن.

ئۇمۇمەن مەن قۇددۇس غوجامىياروۋ ئىجادى-
نى ئەزىزلەپ ژۈرگەن ئاددىي ئۇيغۇر پەرزەنت-
لىرىنىڭ بىرى. بۈيۈك كومپوزىتورنىڭ ئىجات
مېۋىسىنى چېقىپ، شاتلىق ـ خوشاللىقتا بو-
لەنگەن ئايرىم پەيتلىرىدە بىللە بولغانلىغىم، ئەل-
ۋەتتە، ھېچ قاچان ئېسىمدىن چىقمايدۇ. ھەقى-
قەتتىنى ئېيتسام، ئۇنداق دەقىقىلەرنى ئۇنتۇش
مۇمكىن ئەمەسقۇ!

ئەخمەت ئىلىيېۋ.

ئىلىم-ئىجادنىڭ چېغىر يوللىرىدا

(شائىر ۋە ئالىم باتۇر راشىدىن - 70 ياشتا)

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا، ئىلىم-پەنگە ئۆزىنىڭ كوپ قىرلىق ئىجادى بىلەن سالماقلىق ھەسسە قوشۇپ، كەڭ جامائەتچىلىككە شائىر، تەتقىقاتچى ئالىم سۈپىتىدە تونۇلغان باتۇر راشىدىن تەۋەللۇدىغا يەتمىش ژىل، ئىجادى پائالىيىتىگە ئەللىك ژىل تولدى.

بىر چاغلاردا:

ياشلىقنى قىستايدۇ ئالدىمدا قىرلىق،
بەلكى قۇيرۇق تولغاپ ئەركىلەپ باقىدۇ.
ياۋ، تېخى داۋانلاردا ھۇدۇقماس كارۋان،
ياشلىغىم بۈركۈتتەك قانات قاقىدۇ، -

دېگەن شائىر ھايات داۋانلىرىنىڭ كەشتىنى سۈرۈپ، ئىجادىي يېمىشلىرىنى خەلقىگە تەغدىم قىلغانلىقى بىلەن ھوزۇرلەنمەكتە.

باتۇر راشىدىن 1926-ژىلى ياركەنتتە دېخان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئوتتۇزىنچى ژىللاردىكى «قاچ-قاچتا» ئائىلىسى بىلەن غۇلجىغا ئوتۈپ كەتكەن. ئۇ 1941-ژىلى غۇلجا شەھىرىدە تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى تاماملاپ، شۇ ژىلى ئۈرۈمچى شەھىرىدىكى دارىلمۇئەللىمىگە ئوقۇشقا كىرىدۇ. بىر ژىل ئوقۇغاندىن كېيىن، ئۈرۈمچى ھەربىي مەكتەپ قارىمىغىدىكى ئوقۇغۇچىلار ئۇترەدىگە كىردى. 1943-ژىلى ئاپرېلدا ئوقۇغۇچىلار ئۇترەدىدىن ھايدىلىپ، ئۈرۈمچى شەھىرىدە ھەر خىل ئىشلاردا، كېيىن، تېرە زاۋۇدىدا ئىشچى بولۇپ ئىشلىدى. 1946-ژىلى ئوكتەبىردە ئۈچ ۋىلايەت مىللىي ئارمىيەسىگە كىرىپ، 1956-ژىلى ئۇ يەردىن بوشاندى ۋە 1956-ژىلغىچە شىنجاڭ ياشلار ئىتتىپاقىدا ئىشلىدى. بىر ژىل بېيجىن ئالىي پارتىيە مەكتىۋىنى ئوقۇپ كېلىپ، شىنجاڭ دېموكراتىك ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ تەشۋىقات بۆلۈم باشلىغى، 1961-ژىلغىچە شىنجاڭ كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ كاتىۋى ھەم شىنجاڭ ياشلار بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى لاۋازىملىرىدا ئىشلەپ ژۈرۈپ ئاخىرى بېشىغا چۈشۈۋاتقان تەھدىتنى سەزگەن ئۇ كېڭەش ئېلىگە كوچۈپ چىقىشقا مەجبۇر بولدى. 1962-ژىلى قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئۇيغۇرشۇناسلىق بولۇمىدە ئىلمىي خادىم بولۇپ، تەتقىقات ئىشلىرىنى ئېلىپ باردى.

باتۇر راشىدىن موشۇ ئورۇندا ژىگىرمە بەش ژىل ئىشلەپ، تا ھورمەتلىك دەم ئېلىشقا چىققىچە ئۆزىنىڭ ھەر تەرەپلىمە ئىجادىي پائالىيەتلىرىنى مەيدانغا ئاتتى.

شائىرنىڭ دەسلەپكى شېئىرلىرى 1947-ژىلى غۇلجىدا چىقىدىغان «ئىنقىلاۋىي شەرقىي تۈركىستان»، گېزىتى، «كۈرەش» ۋە «ئىتتىپاق» ژۇرناللىرىدا بېسىلغان ئېدى.

ياش شائىرغا بىرىنچىدىن، ئىلھام مەنبەسى بولغان جانىجان ۋەتىنىنىڭ گوزەللىكى، خەلقىنىڭ كۈرەش ھەم قەھرىمانلىققا تولغان تارىخى بولسا، ئىككىنچىدىن، تەبىي تالانتىنىڭ چېچەكلەپ-گۈللىشىگە كوپ ئوقۇپ، ئىزدىنىشى سەۋەپ بولدى. ئومەر مۇھەممەدىي، ئىسمايىل ساتتاروۋ، خەمت ئالىمجان، چۇستىي، ھادى تاقتاش، ئابدۇللا توقاي، ئاباي، مۇختەر ئەۋىزوۋ ۋەباشقىلارنىڭ ئەسەرلىرى باتۇر راشىدىنغا ئىلھام بۇلىغى بولدى. ئۇنىڭ «ئۇلۇق سەپەر»، «يەنە بىر سالام»، «قەشقەر قىزىغا»، «جەگچى ئېتىمدىن»، «كوكلەمگە»، «دېخان قىزى» ئوخشاش شېئىرلىرىدا جوشقۇن ياشلىق ئىلھامى بىلەن سۇغىرىلغان ۋەتەنپەرۋەرلىك ئىدىيەلىرى ئالغا سۈرۈلۈپ، دەۋىر روھى خەلقىنىڭ ئارزۇ-ئارمانلىرى ئىپادىلەندى.

گاھى مەنزىلدە ئاپەت بىزنى توستى،
گاھى ئاپەتنى بىز ژۇلۇپ تاشلىدۇق.
بىر قەدەم قايتىمايمىز دولقۇن سوقسىمۇ،
يېڭى ھايات - تۇرمۇشنى نىشان قىلدۇق.

خەلقىنىڭ ژىغىسىنى-ژىغلاپ، ئانا ۋەتىنىنىڭ غېمىنى يېمىگەن، ئۇنىڭ ئېغىر تەغدىرىگە ئېچىنىپ، ياخشى كۈنلەرگە ئىنتىلمىگەن، كۈرەش يولىدا تەق تۇرۇپ، ياۋۇز دۈشمەنلەردىن ئىنتىقام ئېلىشقا جانپىدالىق قىلمىغان شائىر-ئۇ شائىر ئەمەس، ئەلۋەتتە. ئەينە شۇ مۇددىئا قەلب قاتلىرىدىن شېئىر بولۇپ ئۇرغىغان شائىرنىڭ «يەنە بىر سالام»، ناملىق شېئىرى ئۈچ ۋىلايەتنى گومىنداڭچىلاردىن ئازات بولغان شەرقىي تۈركىستاننىڭ قالغان ئالتە شەھىرىگە قارىتىلغان ئېدى:

ھەي، مۇڭلىنىپ قىسىنغان ئاھۇ قىز،
سۇمبۇل چېچىڭنى سۇز، ئۆزەڭنى ئويغات.
ئۇچقان شامالاردىن يەنە بىر سالام،
سېنىڭسىز تۇرالمايمەن دۇنيادا ھايات، -

دەيدۇ.

شائىرنىڭ «ياشلىق تۇيغۇلىرى» ناملىق دەسلەپكى شېئىرلار توپلىمىغا كىرگەن بىر مۇنچە شېئىرلىرى - «ئالغا»، «ئالدىمدا»، «پولروبونغا»، «ھېيت»، «ناخشامدا»، «تاغىل ھوكۇز»، «مىسىر خاتىرىسى»، «توكە مىندۇق»، «مۇھەببەت تۇيغۇلىرى» (تۈركۈم) شېئىرلىرى ئالاھىدە دىققەتكە سازاۋەر بولۇپ، ھەقىقىي تالانتنىڭ مەھسۇلىدۇر. ئۇلارغا شائىرنىڭ پىكىر-پەلسەپەسى، تىل بايلىغى، ھايات تەجرىبىسى ۋەتەنپەرۋەرلىك گۈزەللىكى سىڭگەن. شۇنداقلا، مىللىيلىك بېسىم، ئۇيغۇر خەلقىگە تەن خۇلۇق-مۇجەز، تەبىئەت ياققال تەسۋىرلەنگەن بۇ شېئىرلار خەلق قەلبىگە يول تاپقان.

ئامما، ئۇيغۇرلار زېمىنىگە ناھايىتى قۇۋلۇق-شۇملۇق، ھېلىگەرلىك بىلەن كەلگەن خىتاي كوممۇنىستلىرى مىللىيونلار قاتارى شائىر باتۇر راشىدىننىمۇ ئۆز ئىشەنچىسىگە ئېگە قىلىۋالغانلىقتىن، ئۇ «ماۋزېدوڭ» ناملىق پوئېما يېزىپ، مەتبۇئاتتا ئېلان قىلدى. بۇ ھەقتە شائىرغا مۇراجەت قىلغىنىمىزدا، ئۇ:

- مەن خىتاي كوممۇنىستلىرىغا، جۈملىدىن، ئۇنىڭ داھىسى ماۋزېدوڭغا ئۆز ۋاقتىدا ئىشەنگەن مىللىيونلارنىڭ بىرى ئېدىم. ھايات ئۆزى كورسەتتىكى، ماۋ ۋە خىتاي كۆرگەندىكى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى بولۇپ چىقتى. تارىخ ئۇنى يوشۇرالمىغان ئېكەن، مەن ھۆئۆز خاتالىغىمنى يوشۇرالمايمەن. بەلكى ئۇنىڭغا قارشى غەزەپ-نەپرىتىمنى كېيىنكى «ۋەتەن ئىشقى» غەزىلىمدە مۇنداق ئىپادىلىگەنمەن:

بىراۋنىڭ قولىغا قاراپ كى بەختىڭنى تاما قىلما،
سېنىڭ غېمىڭ بىلەن ژۈرگەن سۇلايمان پادىشا يوقتۇر.
قاراقچى ئەجنەبىلەردىن ھېمىشەم سەن ھەزەر ئەيلە،
ئۇلارنىڭ قولىدا مىلتىق، نەشەپقەت، نە ۋاپا يوقتۇر.
ۋەتەننى بىل ئاتالاردىن مىراس قىلغان بۈيۈك ساز دەپ،
ئۇنى پەقەت ئۆزەڭ چالغىن، كىشى چالسا سادا يوقتۇر.

خام سۈت ئەمگەن بەندىنىڭ يېڭىلىشى تەبىي. خەلقىمىز تا بۈگۈنگىچە ئەشۇ يېڭىلىشنىڭ، ھېلىگەر دۈشمەنگە ئالدىنىشنىڭ، ئاق كوڭۇل-نادانلىقنىڭ قۇربانى بولۇپ كېلىۋېتىشى، تارىختىن قانچە-قانچە ئاچچىق ساۋاق ئېلىشىمىزغا، رىقىپكە رەھىم قىلماسلىغىمىزغا، دۈشمەنگە رەھىمسىز، قارام بولۇشىمىزغا ئۈندەيدۇ، - دەيدۇ.

شائىرنىڭ شېئىر-داستانلىرى، ئالىمنىڭ ئىلمىي، ئەدەبىي تارىخىي ماقالىلىرى، تەتقىقاتلىرى «يېڭى ھايات»، «ئۇيغۇر ئاۋازى»، گېزىتلىرىدە «پەرۋاز»، «ئارزۇ» ژۇرناللىرىدا، ئۇمۇمىي توپلاملاردا ئۆزلۈكسىز يورۇق كورۇپ تۇرۇشتىن تاشقىرى، «دالا»، «تاغ شامالىرى»، «ئىنتىقام»، «ئىنتىزار» ئوخشاش شېئىرلار ۋە داستانلار كىتاپلىرى كىتاپخانلارنىڭ ئىللىق قارشى ئېلىنىشىغا ئېرىشتى. بۇ يەردە شۇنىمۇ ئېيتىپ كېتىش كېرەككى، شېئىرىيەت مەكتىۋىدىن ئوتكەن بۇ پېشقەدەم شائىرنىڭ شېئىرلىرى - قازاقستاندا ئىجات قىلغان ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ ئانتولوگىيەسى «قەلەم نەقىشلىرىگە»، موسكۋادا بېسىلغان ئۇيغۇر ئانتولوگىيەسى «چىنار ياپراقلىرىغا» كىرگەنلىگى-ئۇنىڭ شېئىرىيەتتە ئوچمەس ئىزى بارلىغىنى كورسەتتى.

شائىر داستانچىلىقتا خېلى مۇۋاپپەقىيەتلەرگە يەتكەنلىگىنى ئۇنىڭ «دالا»، «ئىنتىقام»، «ئىنتىزار»، «جاھالەت دۇنياسىدا»، «ھايات ۋە مامات»، «ئەزىيەت نامە» ئوخشاش لېرو-ئېپىكىلىق تۈردە يېزىلغان ئەسەرلىرىدىن كورەلەيمىز.

ئەدىپ پائالىيىتىنىڭ يەنە بىر قىرى ئىلىم-پەن، ئەدەبىيات تەتقىقاتىدا كورۇنىدۇ. مەسىلەن، «ژازۇشى» نەشرىياتىدىن يورۇق كورگەن «خەلق داستانلىرى»، «ئون ئىككى مۇقام تېكستلىرى»، «ئون ئىككى مۇقام» - (ئىلىي مۇقاملىرىنىڭ تېكستلىرى) - شۇنداقلا «ناۋكا» نەشرىياتىدىن چىققان «تورت دەرۋىش»، «ئۇيغۇر كلاسسىكلىرى ئىجادىدا داستان ژانىرى»، «داستانلار دۇنياسىغا ساياھەت»، «يۈسۈپ-زۇلەيخا» - شۇلار جۈملىسىندۇر. ئالىم ژىراقىقى ئەمگەكلىرىدە ئىلمىي يېڭىلىقلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، خەلق داستانلىرىنىڭ تەرىپىنى ئىشلەپ چىقتى ۋە تۈركىي خەلق داستانلىرىنىڭ ئۇيغۇر ھەم قىپچاق مەتنىنى ئېنىقلاپ بەردى. بۇ ئىشتا 20گە يېقىن ئىلمىي ماقالىلار ئېلان قىلدى. «ئون ئىككى مۇقامنىڭ» تۈرداخۇن ئەلنەغمە كۆيلەشى ئاساسىدىكى ئىلمىي نەشرىنى بارلىققا كەلتۈردى. شۇنداقلا نىزارىي، زىيائىي، غېرىبىيلارنىڭ «مۇھەببەت داستانلىرىنىڭ» ئورگىناللىغى، ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيەتلىرى يورۇتۇلدى.

باتۇر راشىدىن كېيىنكى بەش-ئون ژىل داۋامىدا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ۋە ئۇنىڭ مۇقەددەس زېمىنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ تارىخىي پاجەلىرىگە ئائىت ئۆزلىغان سىياسىي-پۇبلىستىكىلىق ماقالىلارنى يېزىپ، ئانا ۋەتىنىمىز، خەلقىمىز تەغدىرىنىڭ خىتاي مۇستەبىتچىلىرى ئىسكەنجىسىدە خاراپ بولۇۋاتقانلىغى، ئۇنىڭغا قارشى خەلق كۈرەشلىرى، خىتاي سىياسىتىنىڭ ئىنسان ھوقۇقىنى دەپسەندە قىلىۋاتقانلىغى ھەققىدە كويۇپ-يېنىپ پىكىر ژۈرگۈزدى. «ھەققانىيەتنى دەپسەندە قىلىپ»، «مۇستەملىكىچىلىكنىڭ يېڭى پاجەلىرى»، «مىللىي ئەمەلدارلار»، «ھەقىقىي ئىپارخان قايسى؟»، «تارىخىمىزنىڭ ساپلىغىنى قوغداپ قالايلى»، «مىللىي مۇستەقىللىغىمىزنىڭ تارىخىي ئاساسلىرى»، «ۋەتەن تارىخىمىزنىڭ دەۋىرلىرى ھەققىدە» ئوخشاش چوڭ-كىچىك ماقالىلىرى ئوقۇغۇچىلاردا زور تەسىر قوزغىدى.

دېمەك، بەدىي ئىجادىيەت، ئىلمىي، سىياسىي، ئەدەبىي ئەمگەك پائالىيەتلىرى باتۇر راشىدىن قەلىمىنى ئۆتكۈرلەشتۈرۈپ، سۆيگەن كەسپىگە ساداقىتىنى كورسەتتى.

مومىنجان ھەمرا.
قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى.

مۇشائىرە

«ئەجدادلار خاتىرىسى - ئەۋلادلار قەلبىدە»

«يېڭى ھايات» گېزىتىنىڭ 1997-ژىلى 27-سېنتەبىر كۈنى چىققان سانىدا 30-ژىللىرى تۈرمىلەردە ئازاپ چەككەن، ئېتىلغان مىڭلىغان قۇرۇبانلارغا، شۇ جۈملىدىن بېۋاقىت ھايات بىلەن خوشلاشقان ئۇيغۇر يازغۇچى ۋە شائىرلىرى روھىغا بېغىشلاپ «ئەجدادلار خاتىرىسى - ئەۋلادلار قەلبىدە» ناملىق مۇشائىرە ئوتكۈزۈلىدىغانلىغى ھەققىدە خەۋەر قىلىنغان ئېدى. ئۇنىڭدا قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نازارباييېۋ پەرمانىغا بىنائەن 1997-ژىلنىڭ جۇمھۇرىيەت بويىچە «رازىمەنلىك ۋە خاتىرلەش ژىلى» دەپ ئېلان قىلىنغانلىغى، بۇنىڭ ناھايىتى ئۆز مەزگىلىدە كوتىرىلگەن مەسىلە ئېكەنلىكى ئېيتىلدى.

مانا شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇيۇشتۇرۇلۋاتقان مۇشائىرەگە شائىرلار ئۆزلىرىنىڭ تەقىپ قۇرۇبانلىرىغا، شۇ بىر قالايمىقان ژىللاردا تۈرمىلەردە، سۈرگۈنلەردە ئازاپ چەككەن قەلەمداشلىرىغا بېغىشلانغان بەدىئىلىگى ژۇقۇرى ئەسەرلىرى بىلەن قاتنىشىشى مۇمكىن. ئۇنىڭغا پېشقەدەم شائىرلار بىلەن بىر قاتاردا ئەندىلا ئەدەبىيات مەيدانىغا قەدەم باسقان ياش ئىجاتكارلارمۇ قاتنىشالايدۇ.

مۇشائىرىگە ئەۋەتىلگەن شېئىرلارنىڭ كولەمى، سانىنىڭ قانچە بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، ئۇن كۇپلېتتىن ئاشماسلىغى كېرەك.

غالىپ چىققانلارغا بېرىلىدىغان مۇكاپاتلار:

بىرىنچى مۇكاپات - 1.
ئىككىنچى مۇكاپات - 2.
ئۈچىنچى مۇكاپات - 3.
رىغبەتلەندۈرۈش مۇكاپىتى - 6.

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى، جۈملىدىن شائىرلىرىمىزنى قەدىرلەيدىغان تىجارەتچىلەر، شۇنداقلا مۇشائىرىگە ھامىي بولۇمەن دېگۈچى ھەرقانداق كىشى 33.84.79:33.84.31 تېلېفونلىرى ئارقىلىق بىز بىلەن ئالاقە باغلايدۇ دېگەن ئۈمۈتتىمىز.

مۇشائىرە 1998-ژىلى يانۋار ئېيىنىڭ ئوتتۇرلىرىدا قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى بىناسىدا ئوتكۈزۈلىدۇ.

مۇشائىرىگە قاتنىشىشنى خالىغۇچىلار ئۆزلىرىنىڭ يازغان شېئىرلىرىنى موشۇ ژىلنىڭ 31-دېكابىرىغىچە «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتى رېداكسىيەسىگە (812-بولمە) ئەۋەتىپ بېرىشى كېرەك.

ئەھمەد زىيائىي

شائىر ئىجادىدىن نەمۇنىلەر

جاھان گۈلزارى

جاھان گۈلزارىدا ھەممەت كەبى دۇردانە بەكمۇ ئاز،
ئىرۇر ھەممەت تازا قىش ئولسۇن ياكى بولسۇن ياز.
لاچىنلار لەقمىسدۇر ھەممەتىدىن مىرغىلەر باغرى،
توۋەن ھەممەتلى بولغاچ گۈل ئىچىدە يەر قارالاي غاز.
بەلەن تۇت ھەممەتىڭنى ئاشيا نەگدۇر سېنىڭ ئۈستۈن،
شىكار ئەيلەشكە ئېرپان قۇشلىرىنى سەن قاناتىڭ ياز.
ئېدىڭ بىر شانلى بۈركۈت، بوغدى جاھىللىق قاناتىڭنى،
تۈرۈپ سىلكىنگىل ئەي بۈركۈت، جاھالەتكە كورلەر قاز.
ئۇلۇغۋار روھ بىلەن ھەممەتنى قىلغىل سەن قانات-قۇيرۇق،
تەرەققىيات قازاسىدا يېڭىدىن ئەيلىگىل پەرۋاز.
بەلەن ھەممەتنى ئۇتمىشتۇر زىيائىي ئۆزىگە رەھبەر،
ئۇنىڭ شېئىرىگە بەرمىش ھەممىتى بىر دىلرەبا ئاۋاز.

ئىچكىنىڭ كىمىنىڭ قېنى

ئىچكىنىڭ زالىم، قىزىل مەي، ئويلا كىمنىڭ قېنىدۇر؟
يېگىنىڭ قايسى غېرىپ - بېچارىلەرنىڭ نېنىدۇر؟
ئەيلىمەي ئەمگەك، سۈرەرسەن كامرانلىق دەۋرىنى،
زۇلۇم ئەمەسمۇ يا تەبەتىنىڭ ساگا ئېھسانىدۇر.
كۈلمىسكىل، ئىچكىلىنى دەپ بېغىم ئارا گۈل-غۇنچىلار،
بىردۆلەر كوز يېشى ياشناتقان كۆڭلى رەيھانىدۇر.
بەزمىگاھىڭ ئىچرە ساز ئاۋازىنى مۇڭلۇق دېمە،
تۇل خوتۇن، بىرلە ژىتىملار باغرىنىڭ ئەفغانىدۇر.
ئويلىما زۇلمۇم ھەمىشە جارى مەزلۇم ئۈستىگە،
بەلكى زالىم زۇلمى ھەر ۋاقىت ئۆز جېنى زىندانىدۇر.
زۇلۇم ئىلە ھېچ ۋاقىت بولماس ئەل ئارا ئاسودەلىك،
قايدا كىم ۋەيرانە كورسەڭ زۇلۇمنىڭ ۋەيرانىدۇر.
زۇلۇم ئېلى ئەتمىگىدىن ئېردى يانسا كاشكى،
زۇلۇم يوقالسا، بۇ زىيائىينىڭ بۈيۈك ئارمانىدۇر.

كوڭلۇمگە خىتاپ

ساگا ئاز، ئېي كوڭۇل، نېچۈن بۇ يولنى ئىختىيار ئەتتىڭ،
قەلەمدەك دەردى سەرنى دائىما ئۆزەڭگە يار ئەتتىڭ.
ژۈرەك سىرنى تاپشۇردۇڭ ئۇنىڭغا ياخشى مەھرەم دەپ،
تەپەككۇر غەزنىسىدىن قانچە گوھەرلەر نىسار ئەتتىڭ.
قەلەم ھەر نەرسىدىن ئەلا دېدىڭ، قويدۇڭ ئۇنىڭغا ئىشق،
قەلەم ئىلكى بىلەن دىل ئەينىگىنى بېغۇبار ئەتتىڭ.
ئۇنىڭ ئاۋازىنى سويدۇڭ، مۇھەببەت بىرلە باغلاندى،
پۈتۈن زېھنى - ۋۇجۇدۇڭنى قەلەم سازىغا تار ئەتتىڭ.
نەتىجە بولدى شۇ ئاخىرقى ئوتكەن شۇنچە ئومرۇڭدىن،
جاھاننىڭ سەفھەسىگە دەرت - ئەلەمنى يادىكار ئەتتىڭ.
شىكايەت قىلدى مەندىن دەپ، مېنىڭدىن رەنجىمە كوڭلۇم!
زىيائىينى نەپەس خۇشلۇق ھاياتقا بەكمۇ زار ئەتتىڭ.

ۋەتەن گۈلزارى ياشنايدۇ

يېشىل كوك قەسرىگە كۈن تاڭدا زەر تارىنى چەككەندە،
قۇيۇلغان يۇنجۇ كوزلەرنى زېمىن ئۈستىگە توككەندە.
موشۇنداق بىر سادا ياڭراپ كوڭۈلگە بېرىدۇ تۇيغۇ،
ۋەتەن گۈلزارى ياشنايدۇ پۈتۈن ئەللەر بىرىككەندە.
ھەقىقەتتىمۇ ئىناقلىق بەخت - سائادەتنىڭ ئاساسىدۇر،
ئەمەس ئۇ بىر ئويۇنچۇق ئەتكىلى تاشلاپ زېرىككەندە.
ئىناقلىق تەندىكى جاندۇر ۋەتەننىڭ خەلقىگە شەكسىز،
بولامدۇ جاننى تاشلاشقا يامان دەرتكە تېرىككەندە.
ئىناقلىقنىڭ شارابىغا پۈتۈن ئەللەر ئېرۇر تەشنا،
خەلق نەپرەت ئوقۇيدۇ توككۇچىگە مەينى توككەندە.
زىيائىي تېچ گوزەل تۇرمۇش بۇزۇلماي تۇرىدۇ شۇ چاغ،
پۈتۈن مىللەت ئىناقلىق دانلىرىنى بىللە تىككەندە.

ئۇ شۇنداق ئويلاپ قارىسا، بارىس ئىسيانىي باستۇرۇشقا بىۋاستە رەھبەرلىك قىلىپ ناھايىتى چوڭ غەلىبىلەرنى قولغا كەلتۈرگەنلىكى ئۈچۈن مارشاللىققا ئارزۇ قىلىشنىمۇ ئاساس بار. خىيلە ژىللار ئۆتۈپ كېتىپتۇ، شۇندىن بۇيان ئۇنىڭغا نېمە بېرىلدى؟ ھېچ نېمە!

ئۇ گۇڭدىكەن بىچىنىدا سىللىي رايونلار خوۋۇزىيلىقى بويىچە تۇرغۇزۇلغان ۋەقەنى قىلىپ چوڭ ئەرسىلەرنى ئۆزى قىلغان. ئەپۇيشكى، مۇخاجىرەتتە ۋە ئۇرگ دالاي لامىنىڭ تىبەتتىكى ئون نەچچە تىلا خۇيىشلىق شيمونىي ھەممىسىنى ئۇنىڭ تىلكىي سىگنا يېقىن تەرەپدارلىرىنى باش قىلىپ بىر نەچچە قېتىم گېنېرال، مارشاللىق دەرىجىلىرىنى بېرىشكە يولسا، ئۇزىگە ھېچ نەرسە تەگمىدى، بۇ ھال ئۇنىڭغا يەك تەلەم قىلىپ كەتتى. ئۇ ئۈچۈن يۇرتىدىن كەلگەن ... [illegible]

— مالۇماتىڭىز دۇرۇس، — دېدى دەررۇلا ... [illegible]

... [illegible]

دېمىسىمۇ راستىق شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى قۇمغا سىڭگەن سۇدەك يوقىتىلغاندىن بۇيان «ئۇيغۇرچى» «يەرلىك مىللەتچى» ... [illegible]

«مارشاللىقنى ئۈمىد قىلسىڭىز بولسا، بورە توۋلىشنى ئۆگىنىڭ!»، شۇ مەھەل رەھبەرنىڭ ئۈندىدە ئەكس سادا بەرگەندەك بولدى.

— ئەگەر شىنجاڭنىڭ بۇ قويلىرى (ئۇيغۇر دېمەكچى) ... [illegible]

***

1997 ـ ژىلقى روزا ئېيىنىڭ قەدىر كېچىسىدە ... [illegible]

— بىزنى بۇزۇق، ئۇللانىڭ ئۆيىنى پاھە... [illegible]

شەخانە دېيىشكە قانداق پېتىندىڭ ھەي، تىلىڭ تۇتۇلۇپ كەتكۈر كاپىر؟! ـ قىزكوزىكە لىققىدە ياش ئالغانچە گېنېرالنىڭ ئۇزىكە تۇكۇرۇۋەتتى، ـ ژۈرەكنى زىيدە قىلىدىغان بۇنداق ئىپلاس توھمەت، يالىلارنى ياپقىنچە، ئۆلتۈرىۋالۋەتسەڭ بولمامدۇ، قانخور؟...

— ئۆلدۈ، ئۆلدۈ، ئۆلگىنىڭ شۇ بىزگىمۇ ياخشى، شۇ، ـ دېدى ئۇزىدىكى تۇكۇرۇكنى ئالقىنىنىڭ كەينى بىلەنلا سۈرتۈپ، مۇغامبىرانە ھىجايغانچە ئورنىدىن تۇرغان گېنېرال، ـ بىراق، مەن بىلمەيدۇ، سەن كىمنىڭ ئادىمى، شۇ؟

— بىلمسەڭ، بىلىۋال، بىز مۇسۇلمان ئەھلى سېنىڭ ئوخشاش باسقۇنچى، زومىگەرلەرنىڭ ئەمەس، ئاللانىڭ ئادىمى! ـ قىز تېخىمۇ جىددىيلەشتى، ـ ئاللا بىر! ئۇندىن باشقا مەبۇد يوق، ئاللاھۇ ئەكبەر!..

— توغرى دەيدۇ، شۇ، ـ گېنېرال غەزەپلىنىش ئورنىغا تېخىمۇ تېتىكلىشىپ، ۋەقەلەر جەريانىنىڭ رىۋاجىدىن قانائەتلىنىش تۇيغۇسىدا سوزىنى داۋام قىلدى، ـ مەن بىلىدۇ، شۇ، سىلەردە ئاللا پارتىيەسى بار، شۇ، مەسچىتلەرگە شۇنىڭغا سىلەر بارىدۇ، شۇ...

— بار! بىزدە سەنلەردە يوق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى بار! ـ سۇراقنىڭ بىسمىللاسىدا ئېيتىلغان سوزلەرنى تېخىچە ھەزىم قىلالمايۋاتقان قىز قەھىر بىلەن ۋاقىرىدى، ھەممىدىن ئۇلۇغى، بىر كۈنى سەنلەرنىڭ جازاسىنى بېرىدىغان ئاللا بار!...

— بۇ قىزنى، ـ دېدى گېنېرال ئۇن ئالغۇنى ئوچەرگەن ھالدا، ئۆزىنىڭ پەرمانىغا ئىنتىزار بولۇپ تۇرغان چاپارمەنلىرگە مەنالىق قاراپ، ـ ئۆيىنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ تاشلاپ كېلىڭلار...

ئۇ شۇ كېچىسى بېجىنغا، شىنجاڭدا «ئاللا پارتىيەسى» مەۋجۇتلىقى، ئۇنىڭ دەسلەپكى ئەزالىرى ئوجۇقتۇرۇلغانلىقى ھەققىدە ئالدىراشلىق تېلېگراممىا يوللاۋەتتى...

***

غۇلجۇلۇق قىزنىڭ قەدىر كېچىسى ۋەھشىلەرچە ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى دىنى ئىسلامنىڭ ئاياق ئاستى قىلىنغانلىقى سۈپىتىدە قوبۇل قىلغان ئەھلى مۇسۇلمانلارنىڭ ژۈرەك، باغرى ئېزىلىپ ھوكۇمرانلارغا بولغان نەپرىتى غىلاپىدىن چىقىپ كەتتى. شۇ سەۋەپ، ئۇيغۇر ياشلىرى ئادالەت تەلەپ قىلىپ باش ساقچى تەرەپكە قاراپ سەلدەك ئېقىشقا باشلىدى.

— توختاش! ـ يوللارغا ماشىنىلىرىنى توغرى قويۇپ ئۆلگەرگەن ھەربىي، ساقچىلار سەپىنىڭ ئالدىدىكىلەرنى ئاۋتوماتلىرىنىڭ ئۇچىدىكى نەيزىلىرى بىلەن نوقۇشتۇرۇشقا باشلىدى.

— ما كۆيلىنى قارا! ـ خەنجەرنىڭ تېغى تېگىپ كوكرىگىدىن قان ئېقىشقا باشلىغان ژىگىت ناھايىتى چاققانلىق بىلەن ئالدىدىكى ساقچىنىڭ قولىدىكى قۇرالنى تارتىپ ئېلىپ، ئاتماقچى بولدى ئېھتىمال، لېكىن ئۇ يەر، بۇ يەرنى بىسىپ ھېچ نەرسە چىقىرالمىدى. بۇ ئۇنىڭغا تېخىمۇ ئەلەم قىلدى بولغاي، ئۆزىگە ئېسىلىشقا باشلىغان ساقچىنى ئاۋتوماتنىڭ پايىنىگى بىلەن بىرنى ئۇرۇپ ماشىنىنىڭ ئاستىغا كىرگۈزىۋەتتى. شۇ ئەسنادا ئەتراپتىكىلەرنى تاڭ قالدۇرۇپ ماشىنىغا ئوت كەتتى...

خۇددى شۇنداق ھالەتنى كوتۇپ تۇرغاندەكلا يەردىن ئۈنگەندەك تەرەپ ـ تەرەپتىن چىقىپ كەلگەن ئوت ئوچۇرۇش ماشىنىلىرى سىپسىق پۇراقلىق سۇيۇقلۇقنى، ھەربىيلەر بولسا كوزدىن ياش ئاققۇزىدىغان بومبىلارنى تاشلاشقا باشلىدى. خەلق بەدەنلىرىنىڭ ئوچۇق قىسمىلىرى كويۇۋاتقىنىغا، كوزلىرىدىن ياش ئېقىۋاتقىنىغا قارىماي ئەتراپنى قارا چېكەتكىدەك قاپساپ كېلىۋاتقان ھەربىي، ساقچىلاردىن ئۆزلىرىنى ئېلىپ قېچىشقا باشلىدى. لېكىن كوچىلارنىڭ ھەر بىر بۇلۇڭ ـ پۇشقىقىچە ئورۇنلىشىپ ئالغان ئۇلاردىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولامدۇ؟...

— خىڭ خاۋ! ـ خانىسىدا ئولتۇرۇپ سىنالغۇ ئېكرانىدىن پارچە ۋەقەلەرنى كوزىتىپ ئولتۇرغان گېنېرال پىلانىنىڭ سىزىقى بويىچە كېتىپ بارغانلىقىدىن رازى

بولۇپ، ئالقانلىرىنى بىر ـ بىرىگە ئۇرغانچە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى...

***

روھى كوتىرىلىپ، بولەكچىلا تېتىكلىشىپ كەتكەن گېنېرال ۋاڭ فېۋرالنىڭ سۈيەكتىن ئوتۇپ تۇرغان سوغ كېچىسى تۇرمىگە كەلدىدە، باشلىقتىن سورىدى:

— ئېنىق مەلۇمات كېرەك؟

— ھازىر تۇرمىدە بارى يەتتە يۈز سەكسەن. تۇتقۇن ۋاقتىدا قىلىچ، نەيزە، تاياق، كىسلاتا تەسىرىدىن ئۆلگەن، ئۆلۈم ھالىتىگە كەلتۈرۈلگەنلەرنىڭ سانى ئېنىق ئەمەس.

— سەۋەپ؟

— كورسەتمىڭىزگە بىنائەن ئۇلارنى يېپىق ماشىنىلارغا بېسىپ، كوداكلارغا كومۇۋەتتۇق.

***

گېنېرال ۋاڭ غۇلجا فېۋرال ۋاقەسى باشلىنىش بىلەن تەڭ ئارمىيە، خوۋۇپسىزلىق ئورگانلىرىدا غوجام كورسۇنگە ئېشلەپ ژۈرگەن ئۇيغۇرلارنى دەخلىسىزلەندۇرۇش، يەنى قۇراللىق ئۆزلىرىدە قالدۇرغان ھالدا، ئۇقلىرىنى ژىغىشتۇرۇپ ئېلىشقا بۇيرۇق بېرىپ چوڭ خاتاغا يول قويغانلىقىنى ھىس قىلدى. ئەكسىنچە ئۇلار تەرىپىدىن بىرەر پاي ئوق ئېتىلغاندا، بۇ چەنتۇلارنى ئاتتۇدىكىدەك تانكىلارغا چەيلىتىپ مارشاللىققا ئېرىشىپ ئالغان بولارمىدىم؟ نېمە بالا بۇ؟ مەن بۇ چەنتۇلارنىڭ ئۈستىگە بورە تېرىسىنى ياپسەن دەپ ژۈرسەم، بۇلار قوي تېرىسىنى يېپىنىپ ئالغان بورە ئوخشىمامدۇ؟ خەپ! گېنېرال ۋاڭ ئۆزى كەشىپ قىلغان «ئاللا پارتىيەسىنى» ئۆزى پاش قىلىپمۇ مەخسىتىگە يېتەلمەيۋاتقانلىقىدىن قاتتىق ئىزتىراپ چېكىشكە باشلىدى...

***

گېنېرال ۋاڭ ئۆزىنىڭ خەلق ئارا سوت زالىغا قانداقلارچە كەلتۈرۈلگەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم خىيالىدىن ئوتكۇزۇشكە باشلىدى. لېكىن خاتىرىسىنى قانچىلىك جەملىمىسۇن ۋاقەلەر جەريانىنى تولۇق تەسەۋۋۇر قىلالمىدى. بىلىدىغىنى؛ دولەتنىڭ مەخپىي تاپشۇرىغىغا بىنائەن تېل ـ ئاۋئوقا ئۇچقۇنى. ئۇ ئىسرائىللىق كەسىپداشلىرىغا «مۇستەملىكىنى مۇستەھكەملەشنىڭ زامانىۋىي ئۇسۇللىرى» ماۋزۇسىدا لېكسىيە ئوقۇش ئۈچۈن كېتىپ باراتتى. ساموليوت نەگە قونغىنى نامەلۇم. مەلۇم بولغىنى؛ ساموليوتتىن چۈشۈشىگە كىيىملىرىدىكى بەلگۈلىرىدىن بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ھەربىي قوشۇنىغا تەئەللۇقلىقى، چىراي، شەكلى ئۇيغۇرلىقىدىن دەرەك بېرىپ تۇرغان قۇراللىق جەڭچىلەرنىڭ قولىغا كويزا سالغىنى، ۋەسسالام.

— شىنجاڭدا ھەربىي خىزمەتكە دېيەرلىك ئېلىنمايدىغان، ئېلىنسىمۇ قارا مىلتىقتىن باشقىسى تۇتقۇزۇلمايدىغان بۇ چەنتۇلار بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى ھوزۇرىغا قانداق كېلىپ قالدى؟ بۇلار نېمە ئۈچۈن مېنى بۇ يەرگە ئېلىپ كېلىپ، قارا كورسىغا ئولتارغۇزۇپ قويدى؟ بۇ قانداقتۇر ئوقۇشماسلىق بولۇش كېرەك؟ ـ ئۇ شۇ تەخلىت سوئاللىرىغا جاۋاپ تاپالماي ئولتۇرغان بىر ھالەتتە سوت رەئىسى مەسىلىنى ئايدىڭلاشتۇردى؛

— جانابىي گېنېرال ۋاڭ، سىز ئۇيغۇرستان ئالىي سوتى بىزگە يوللىغان ھوججەتلەرگە ئاساسەن، يەنى تېچلىق شارائىتتا يەر ئېگىسى بولمىش ئۇيغۇر خەلقىنى دۇنيا تارىخىدا بولۇپ كورۇلمىگەن قىرغىنچىلىقلارغا مۇپتىلا قىلىشقا بىۋاستە باشچىلىق قىلغانلىقىڭىز ئۈچۈن خەلق ئارا سوتىنىڭ قارارى بىلەن ئۆلۈم جازاسىغا ھوكۇم قىلىنىدىكىز...

— ئۇيغۇرستان؟! نېمە قىلغان ئۇيغۇر دولىتى؟ ـ گېنېرال ۋاڭ خۇددى پارتىلاش ئالدىدا تۇرغان بومبا ئۈستىگە ئولتۇرۇپ ئالغاندەك، ئورنىدىن يوگىزەكتەك چاچراپ تۇرۇپ كەتتى، ـ نېمە قىلغان ئۆلۈم جازاسى؟ بولگۈنچىلەرنىڭ تۇگمىنىگە سۇ قۇيۇپ بەرگىنىڭلار ئۈچۈن دۇنيانىڭ يېقىن كېلەچەكتە بولغۇسى غوجايىنلىرى بولمىش ئۇلۇق خەنزۇ خەلقى ئالدىدا جاۋاپ بېرىشكىلارنى ئۇنتۇپ قالماڭلار، جاناپلار؟! ئۇيغۇرستان دېگەن دولەتنىڭ بارلىغىغا،

مەن تەرىپىدىن ئەمەلگە ئاشۇرىلغان قىرغىنچىلىقلارغا ئىسپات كېرەك؟ ئەكس ھالدا...

— مەرھەمەت!ـ سوت رەئىسى شۇنداق دېيىش بىلەن تەڭ بىر تام چوڭلىقىدىكى سىنالغۇ ئېكرانىدا ئوزىگە تونۇش ئۇرۇمچى شەھرى نامايان بولدى.

ئۇيغۇر مىمارچىلىقى ئاساسىدا قۇرۇلغان، ئۈستىدە ئاي، يۇلتۇزلۇق كوك بايراق لەپىلدەپ تۇرغان ھەيۋەتلىك بىنا، ئۇنىڭ پەشتىقىدىكى، «ئۇيغۇرستان مۇستەقىللىقىنىڭ ئون ژىللىقىغا شان ـ شەرەپلەر بولسۇن!» دېگەن زەرھەل ھېرىپلەرگەن چوڭ ھەرپىلىك شارغا كوزى چۈشتى. ئارقىسىدىنلا ئەتراپى رەمزى ئەھمىيەتلىك رەسىم، شارلار بىلەن بېزەلگەن چوڭ مەيدان بىلەن ھاشامەتلىك مىنبەر ئەكس ئەتتى.

دىكتور مىنبەردىكىلەرنى كورستىش جەريانىدا؛ «سىز دولىتىمىز رەھبەرلىرى بىلەن مۇستەقىللىقىمىزنىڭ شانلىق ئون ژىللىق توي شادىيانىسىغا كەلگەن ئامېرىكا، ئەنگلىيە، گېرمانىيە، ياپونىيە، تۈركىيە، ۋېنگرىيە... قاتارلىق دۇنيانىڭ توقسەن توققۇز مەملىكىتىدىن كەلگەن دولەت رەھبەرلىرى بىلەن پايتەختىمىزدىكى ئەلچىخانىلىرىنىڭ دىپلوماتلىرىنى كورۇۋاتىسىز، دېۋىدى، گېنېرال ۋاڭنىڭ ژۈرىگى قىنىدىن چىقىپ كېتەي دېدى.

گېنېرال ۋاڭنىڭ چېچىلغان ئوي ـ خىيالىنى دىكتورنىڭ «ئوغۇزخان نامىدىكى مەيدانغائۇيغۇرستان راكېتا ھەربىي قوشۇنلىرى كىرىپ كەلمەكتە...» دېيىشى بىلەن تەڭ بىرون ماشىنىلارغا ئورنىتىلغان گېنېرال ۋاڭ جۇڭگو ئارمىيەسىدە تېخىچە كورۇپ باقمىغان تۇرلۇك ـ تۇرلۇك راكېتىلار ئېقىمىنى كورۇپ ھەيرەتتىن ئاغزىنى ئېچىپلا قالدى. ئۇلارنىڭ كەينىدىنلا پەيدا بولغان قىرغۇچى ساموليوتلار «ئۇيغۇرستانغا ئون ژىل» دېگەن يېزىغىنى ھاسىل قىلغانچە كوز ژۇمۇپ ئاچقان دەقىقە ئىچىدە مەيدان ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئوتۇپ كەتتى.

— بۇ نېمە ئالامەت؟ چەنتۇلار بىزگە ئېقىپ كېتىپ بارغان بايلىقىنى رىۋاجلانغان مەملىكەتلەرگە بېرىپ ئەشۇ تېخنىكىلارنى سېتىپ ئاپتۇدە، خەپ!» گېنېرال ئىزتىراپلىق ئويلىرىنىڭ ئاخىرىغا چىقالمىدى. دىكتور، مەيدانغا سوتۇق بۇغراخان نامىدىكى ھەربىي ئاكادېمىيەنىڭ تەلەبەلىرى كىرىپ كەلگەنلىكىنى ئېلان قىلىش بىلەن كارنەي،سۇنەي،داپ ـ دومباق سادالىرىغا ماس كورسۇلدەپ قەدەم تاشلىغان ئۇيغۇر جەڭچىلىرىنىڭ ناخشىسى ياڭرىدى؛

ژۇللاپ، ژۇللاپ، ژۇللاپ، ژۇللاپ،
قىلغان ئارمانىم.
ياشا، ياشا، گۇللە، گۇللە،
مېنىڭ ئۇيغۇرستانىم...

— بۇ چەنتۇلارنىڭ ئۇيغۇرستان قۇرغىنى راست ئوخشىمامدۇ؟ بۇيرۇقنى ئورۇنلاشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان بۇ قويلار دولەت باشقۇرۇشنى نەدىن ئۈگىنىۋالدى؟ دولەت باشقۇرغىدەك ئىقتىدارى بار چەنتۇلارنى ئەللىكىنچى ژىلدىن باشلاپ رەڭمۇ ـ رەڭ قالپاقلارنى كىيگۈزۈپ ئوجۇقتۇرۇپ كېلىۋاتقىنىمىز قېنى؟ ئەسىرلەر داۋامىدا ئاڭغا سىڭدۈرۈۋەتكەن تەرەپبازلىق، يۇرتۋازلىق، شوھرەتپەرەسلىك، شەخسىيەتپەرەسلىكلەر بۇ چەنتۇلارنى ھېچ قاچان بىرلەشتۇرمەيدۇ، دەپ خۇلاسە چىقىرىپ بولغىنىمىز شۇمۇ؟ يە بۇ شىنجاڭنىڭ سىرتىداۋۇرگەن چەنتۇلارنىڭ ئىشىمۇ؟شۇنداق بولغان تەغدىردە ئۇيغۇرستان داۋاسىنى قىلغۇچىلارنى ژىتىم قالدۇرۇشقا سەپەرۋەرلىككە كەلتۈرۈلگەن بىزگە سادىق ئەل ئىچىدە ئىناۋەتتى،بازارلاردا تىجارىتى بار چەنتۇلارغا سەرپلىگەن مىللىون ـ مىللىون يىۋەنلىرىمىزنىڭ شامالغا سورۇلغىنىمۇ؟

ياشا، ياشا، گۇللە، گۇللە،
مېنىڭ ئۇيغۇرستانىم...

ـ بەس! ـ ۋاڭ مەيداندا ئېيتىلىۋاتقان ناخشىنىڭ قايتارمىسى تەكرار ئاڭلانغاندا

قەلىب ئىزتىراپلىرىدىن قۇتۇلماقچى بولغاندەك قاتتىق ۋاقىراۋەتتى.

ـ ئەگەر، ـ دېدى سوت رەئىسى ۋەزمىنلىك بىلەن، ـ 1980 ـ 1997 ـ ژىللار ئىچىدىلائون مىڭلاپ بېگۇنا ئۇيغۇر خەلقىنى ئاشكارە ۋە مەخپىي قەتل قىلغانلىقىڭىزنى ئىنكار قىلىسىڭىز، ئولىمىڭىز ئالدىدىكى بۇ تەلۋىڭىزنى ئورۇنلاشقا بىز تەييار، ـ دېگەنچە سىنالغۇنى ئوچەردى.

ـ مەن ھېچ كىمنى ئولتۇرگىنىم يوق! ئىسپات كېرەك؟، ـ گېنېرال شۇنداق دېگەن ھامانلا ئەتراپنى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا پەيدا بولغان، ساناپ ئېلىش ئەمرى ھەمەل ئاق كىيەنلىك ئادەملەر ئوراپ ئېلىشتى.

ـ بۇلارنى تونۇۋاتامدىغانسىز؟

ـ ئەرۋالار كوۋالىقتىن ئوتەلمەيدۇ! ـ گېنېرال ئەسەبىلىشىپ ۋاقىراۋەتتى، ـ ئەرۋالار يوقالسۇن!

ـ ئەرۋالارنىڭ روھىنى يوقىتىش تىرىكلەرنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ، ـ دېدى سوت رەئىسى، ـ بىراق، سىز كەبى قانخورلارنى يوقىتىش مۇمكىن. ھوكۇم ئالدىدىن نېمە ئېلتىماسىڭىز بار؟

ـ بېجىن بىلەن ئالاقە قىلىشقا رۇخسەت بەرسەڭلار، ـ تەغدىرىگە تەن بەرگەن گېنېرال ياۋۇرۇشقا ئوتتى، ـ رەھبەرلەرنى ھوكۇمىڭلاردىن خەۋەردار قىلىپ قويسام!

شۇ مەھەل يەردىن ئۈنۈپ چىققاندەك پەيدا بولغان جاڭ چىڭ خانىم قولىغا تۇتقۇزلا بىر پارچە قەغەزنى تۇتقۇزۇپ قويدى. ئۇنىڭدا جۇڭگو ئالىي سوتىنىڭ بارچە قىرغىنچىلىقلار شەخسەن گېنېرال ۋاڭنىڭ باشباشتاقلىقى تۈپەيلى ئەمەلگە ئاشۇرۇلغانلىقى،شۇ سەۋەبلىك جاۋاپكەرلىك ئۇنىڭ ئوزىگىلا تېگىشلىكلىكى خۇسۇسىدىكى قارارى تۇراتتى.

ـ بۇنىڭغا نېمە دەيسىز؟

گېنېرال ۋاڭنىڭ نەپەسى ئىچىگە چۈشۈپ، سوت رەئىسىنىڭ سوئالىغا جاۋاپ قايتۇرالماي قالدى.

ـ ھوكۇم ئىجرا قىلىنسۇن!

سوت رەئىسىنىڭ خىتابى بىلەن تەڭ قارس ـ قۇرس، قارس ـ قۇرس قىلغان ئاۋازلار ياڭراپ كەتتى.

ـ ئەييا! ـ قارا تەرگە چومگەن گېنېرال چوچۇپ ئويغىنىپ، سەكرەپ ئورنىدىن تۇرماقچى بولدىدە، گويلا قىلىپ يەرگە ژىقىلدى.

ـ بۇ نېمە ئالامەتتۇر؟ـ دېدى ئۇزىچە.ـ دىۋاندىن يەرگە ژىقىلىشتىن ئاستىدا قالغان قولىنى ئۇگۇلىغانچە. ئاندىن ھاياجىنىنى بېسىش ئۈيىدا بىر قەدەم كونياكنى كوتىرىۋېدى، ئاغزىنىڭ ئەتراپى ئېچىشقاندەك قىلدى. ئوچۇق بېسىپ كېتىپتۇ،شۇ ئەسنادا تاشقىرىدىن قارس ـ قۇرس قىلغان ئاۋازلارچۇشىدىكىمۇ ئېنىق ۋە قاتتىق ياڭراپ كەتتى. ئۇ ئالمان ـ تالمان تاپانچىسىنى يالاڭغاچلاپ كوچىغا باقتى. يەككە ـ يالغۇز ئەرزەندىسى ھويلىدا پوجاڭزا ئېتىپ ئويناۋېتىپتۇ.

ـ خۇداغا شۇكۇر، چۈشۈم ئىكەن، ـ گېنېرال ۋاڭ خۇددى يېڭىلا مونچىدىن چىققاندەك يېنىك نەپەس ئالدى. لېكىن، بۇ ھالەت ئۇزاققا سوزۇلمىدى. يېڭىقى چۈشلىرى كوز ئالدىدا تەكرار نامايەن بولۇۋېلىپ، ئارامىنى ئوغۇرلاپ كەتتى. ئۇلاردىن ئۆزى ئۈچۈن ئەڭ ھالقىلىقى ئۇيغۇر جەڭچىلىرىنىڭ زامانىۋىي تېخنىكىلارنى نامايىش قىلغان ھالدا، كورسۇلدەپ قەدەم تاشلاپ ناخشا ئېيتىشلىرى بولسا، ئىككىنچىسى، جاڭ چىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويغان جۇڭگو ئالىي سوتىنىڭ قارارى ئىدى.

ـ كوركەنلىرىمغۇ چۈش، ـ ئۆزىچە مۇلاھىزىگە بېرىلدى گېنېرال، ـ بىراق، «مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى» نىڭ ۋەيرانچىلىقلىرى ئۈچۈن جاۋاپكەرلىكنىڭ «تورت كىشىلىك گۇرۇھقا» دوڭگىلىش بىلەن ئون ژىل داۋامىدا ئۇنىڭغا سايىۋەن بولغان پارتىيەمۇ، ئۇنىڭ رەھبەرلىرىنىڭمۇ سۇدىن قۇرۇق چىقىپ كەتكىنى ھەقىقەتقۇ؟ خەلق ئارىلىدىكى مۇستەملىكىلەرنىڭ يىمىرىلىشى ھازىرقىدەك داۋام قىلسا، يېقىن كېلەچەكتە بۇ چەنتۇلارنىڭمۇ مۇستەقىللىقىنى قولغا ئالماسلىقىغا كىم كېپىللىك قىلالايدۇ؟ بېشىمغا جاڭ چىڭنىڭ كۈنى چۈشمەسلىكىگە كىم كېپىل؟

گېنېرال ۋاڭ شۇ سوئاللاردىن كېيىن يېڭى چىققان پوكزەكتەك سولۇشۇپ كەتتى. ئۇ شۇ تاپتا ھەممىنى، ھەتتا ئۇلۇق ئارزۇسى مارشاللىقىنىمۇ ئۇنتۇلەي ئېسىدىن چىقارغىنى ھالدا ئىزتىراپ چېكىۋاتاتتى...

گېنېرالنىڭ ئىزتىراپلىرى

(پامفلېت)

ئابدۇخالىق ماخمۇدوۋ

باشقا نەشرلەردىن

ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش توغرىسىدا!

ئوخشاش بولمىغان تۇرمۇش شارائىتى ۋە ئىرسىيەت قېرىشقا بىۋاستە تەسىر كۆرسىتىدۇ. تۇرمۇش ئۇسۇلىنىڭ ئوخشاش بولماسلىقىمۇ قېرىش جەريانىنىڭ تېز ياكى ئاستا بولۇشىغا مۇھىم رول ئوينايدۇ. تۆۋەندىكىسى كىشىلەر كۆڭۈل بولۇۋاتقان ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشكە دائىر مەسىلىلەردۇر.

1. نىكاھنىڭ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش بىلەن قانداق مۇناسىۋىتى بار؟

ئۇرغۇن تەكشۈرۈش دوكلادلىرىدىن قارىغاندا، بويتاقلارنىڭ ئوتتۇرىچە ئۆمرى نىكاھلانغانلارنىڭكىدىن قىسقا بولىدۇ. تەتقىقاتتا ئىسپاتلىنىشىچە، جورىسى قازا تاپقانلار، بولۇپمۇ ئەرلەر، تېزىرەك نىكاھلىنىۋالسا ئۆمرىنى ئۇزارتىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولىدۇ. مەيلى ئەر ياكى ئايال بولسۇن نىكاھ تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك بولسا كېسەللىك ۋە ئۆلۈمگە قارشى تۇرۇش ئىقتىدارى كۈچىيىپ ئوتتۇرىچە ئۆمرى ئۇزۇن بولىدۇ.

2. ئاياللارنىڭ ئۆمرى ئەرلەرنىڭكىدىن ئۇزۇن بولامدۇ؟

ھەر خىل ياش قۇرامىدىكى ئاياللارنىڭ ئۆلۈش نىسبىتى ئەرلەردىن تۆۋەن بولۇپ، پەقەت 65 ياشتىن ھالقىغاندىن كېيىن ئەر- ئاياللارنىڭ ئۆلۈش نىسبىتى ئوخشاشلىققا يۈزلىنىدۇ. ئەرلەرنىڭ ئاياللاردىن بالدۇر قېرىشىغا نىسبەتەن چۈشەنچە ئېنىق ئەمەس. چۈنكى ئىلگىرى قېرىش مەزگىلى ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلغان تەتقىقاتلار پەقەت ئەرلەر بىلەنلا چەكلىنىپ قالغان. ئۇنىڭدىن باشقا ئاياللارنىڭ ھەيز مەزگىلى ئاياللار ئۈستىدە فىزىولوگىيەلىك تەتقىقات ئېلىپ بېرىشنى تېخىمۇ مۇرەككەپلەشتۈرۈۋەتكەن. بىراق، قىزلارنىڭ بالاغەتكە يېتىشىنىڭ ئوغۇللاردىن بالدۇر بولۇشى نۇقتىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئوخشاش شارائىتتا ئەرلەرنىڭ ئوتتۇرىچە ئۆمرى ئاياللارنىڭكىدىن قىسقا بولىدۇ دېگىلى بولمايدۇ.

3. جىنسىي تۇرمۇشنىڭ ياشلىقنى ساقلاپ قېلىشقا ياردىمى بارمۇ؟

ئامېرىكا ياشانغانلار تىببىي تەتقىقات ئورنىنىڭ تەتقىقاتىدىن قارىغاندا، ياشلىقنى ساقلاپ قېلىش روھىي ئامىل بىلەن ئىنتايىن مۇناسىۋەتلىك. كۆڭۈللۈك جىنسىي تۇرمۇش كىشىدە ياخشى روھىي كەيپىيات پەيدا قىلىدۇ. ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگۈچىلەرنىڭ كۆپچىلىكى كۆڭۈللۈك جىنسىي تۇرمۇشتىن بەھرىمەن ئالغۇچىلاردۇر.

4. تۇغۇتنىڭ ئاياللارنىڭ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشكە قانداق تەسىرى بار؟

1960 - ژىلدىكى بىر تەتقىقاتتا كۆرسىتىلىشىچە، تۆرت ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق پەرزەنت كۆرگەن ئاياللارنىڭ ئۆلۈش نىسبىتىنىڭ ژۇقۇرى بولىدىغانلىقى ئىسپاتلانغان.

5. ئۇخلاش ئادىتى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشكە تەسىر كۆرسىتەمدۇ؟

ئۇخلاش ئادىتى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشكە تەسىر كۆرسىتىدۇ. ئەمما قانچىلىك ئۇخلاشنىڭ ئەڭ مۇۋاپىق ئىكەنلىكى تېخى ئېنىق ئەمەس. ئالىملار، ئەڭ مۇھىمى ئۇخلاش رېتىملىق بولۇشى كېرەك دەپ قارايدۇ. كۈنىگە سەككىز سائەت ئۇخلاش، بۈگۈنى ئون سائەت ئۇخلاپ، ئەتىسى ئۈچ-تۆرت سائەت ئۇخلىغاندىن ياخشى. ئۇخلاش ۋاقتى رېتىملىق بولغانلارنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولىدۇ.

6. ھاراق ئىچىش ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشكە تەسىر كۆرسىتەمدۇ؟

ئاز مىقداردا ئىچىش ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشكە تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ. ئامېرىكىدىكى بىر دوختۇرخانا دۇنيا بويىچە يېشى ئەڭ چوڭ دەپ قارالغانلار ئۈستىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندا، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسىدە مۇۋاپىق ھالدا ئۈزۈم ھارىقى ئىچىش ئادىتىنىڭ بارلىقى ئىسپاتلانغان. بىراق ئۇزۇن مۇددەت كۆپ مىقداردا ھاراق ئىچىش، ھاياتلىققا زور تەسىر كۆرسىتىدۇ. بۇ، دۇنيادا ھەممە ئېتىراپ قىلغان يەكۈندۇر.

7. ئورۇق ئادەم ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرەمدۇ؟

بۇنىسى ناتايىن. ئەمما سېمىز ئادەملەر ئارىسىدا ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگۈچىلەرنىڭ كۆپ ئەمەسلىكى ھەقىقەتەن راست. بۇنداق دېگەنلىك بەدەن ئېغىرلىقى بىرجىڭ ئېغىرلاشسا ئادەمنىڭ ئۆمرى بىر ئازدىن قىسقىرايدۇ، دېگەنلىك ئەمەس. 30- 40 ياش مەزگىلىدە ئوزۇقلۇق يېتىشمەسلىك، بەك ئورۇق بولۇش سەۋەبىدىن ئۆلۈپ كەتكەنلەر سېمىزلاردىن كۆپ.

ئالىملار بەدەن ئېغىرلىقىنى نورمال ئۆلچەمدىكىدىن سەل ئاشۇرۇپ ساقلاپ تۇرۇش، ھېلى ئورۇقلاپ، ھېلى سەمرىگەنگە قارىغاندا سالامەتلىك ۋە ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش ئۈچۈن پايدىلىق دەپ قارىماقتا. بەك سېمىزلىق ياكى بەك ئورۇقلۇق سالامەتلىك ئۈچۈن ئوخشاشلا پايدىسىز. بەدەن ئېغىرلىقى نورمال ئۆلچەمدىكىگە قارىغاندا 20پروتسېنت ژۇقۇرى ياكى تۆۋەن بولۇش ئوخشاشلا ئۆمۈرنى قىسقارتىش ئامىلى ھېساپلىنىدۇ.

8. بەدەن چېنىقتۇرۇش ئارقىلىق ياشلىقنى ساقلاپ قالغىلى بولامدۇ؟

مۇۋاپىق چېنىقىپ تۇرۇشنىڭ ئۆمۈرنى ئۇزارتىشقا پايدىلىق ئىكەنلىكى ھەممىگە مەلۇم. ئامېرىكىدا چىقىدىغان بىر تىببىي ئايلىق ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغان 6351 نەپەر پىرىستان ئىشچىسى ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلغان تەكشۈرۈش نەتىجىگە ئاساسلانغاندا، قۇۋۋەتنى داۋاملىق زور دەرىجىدە سەرىپ قىلىش تاجىسمان ژۈرەك كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ. جىسمانىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنىڭ ژۈرەك كېسەللىكىگە گىرىپتار بولۇش نىسبىتى ئەقلىي ئەمگەك قىلغۇچىلارغا سېلىشتۇرغاندا ئاز بولىدۇ. تەتقىقاتچىلارنىڭ قارىشىچە، ساغلاملىق ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان بەدەن چېنىقتۇرۇشتا ھەددىدىن ئارتۇق كۈچىنىش ھاجەتسىز. ئەنگلىيەنىڭ پوچتالىيونلار ئۈستىدە ئېلىپ بارغان تەكشۈرۈشىدە ئىسپاتلىنىشىچە، پوچتالىيونلار دائىم ئۇياقتىن - بۇياققا ژۈرۈپ خىزمەت قىلغاچقا، ئۇلاردا ژۈرەك كېسەللىكىگە گىرىپتار بولۇش نىسبىتى ئىشخانىدا ئولتۇرۇپ خىزمەت قىلىدىغانلارغا قارىغاندا تۆۋەن، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگۈچىلەر كۆپ ئىكەن.

9. ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشكە تەسىر كۆرسىتەمدۇ؟

ئامېرىكىنىڭ جەنۇبىي ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى مۇتەخەسسىسلەرنىڭ تەكشۈرۈشىدىن قارىغاندا، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگۈچىلەر ئاساسەن ياخشى تەربىيىلىگەن، ئىختىسادىي كىرىم كاپالىتى بار، ساغلام ھەمدە بەختلىك نىكاھ، كۆڭۈلدىكىدەك تۇرمۇشقا ئېرىشكەنلەر ئىكەن. تەبىئىيكى، بۇنداق كىشىلەر ياخشى ئوزۇقلىنىش ۋە ياخشى داۋالىنىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالايدۇ. ئامېرىكىدا ئېلىپ بېرىلغان تەكشۈرۈشتىن قارىغاندا، ئادەمنىڭ خىزمەتتە نەتىجىسى قانچە كۆرۈنەرلىك بولسا ئۆمرى شۇنچە ئۇزۇن بولىدۇ. سانائەت ماگناتلىرىنىڭ ئۆمرى ئاددىي ئىشچىلاردىن، ئوخشاش كەسىپتىكى ئادەتتىكى دىرېكتور، لىدېرلاردىنمۇ ئۇزۇن بولىدۇ. ياشانغان تىببىي ساھە ئالىملىرى بۇ خىل پەرقنى ئۇلارنىڭ روھىي ھالىتىنىڭ ئوخشاشماسلىقى كەلتۈرۈپ چىقارغان، دەپ قارىغان. بەزى ئالىملار، خۇش - خۇي مۇناسىۋەت ۋە تۇرمۇشتا «شۈكرى قانائەت قىلىش» ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشتە ئىنتايىن مۇھىم، دەپ كۆرسەتكەن.

10. ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگۈچىلەرنىڭ ئورتاقلىقى نېمە؟

دۇنيا بويىچە ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگۈچىلەر ماكانى دەپ ئاتالغان ئېكۋادور، كاۋكاز ۋە كەشمىردىن ئىبارەت ئۈچ رايوننى تەكشۈرۈشتىن قارىغاندا، بۇ ئۈچ رايوننىڭ ھەممىسى تاغلىق يېزا ئىگىلىك رايونى بولۇپ، بۇ يەردىكى ئادەملەرنىڭ كۆپىنچىسى جىسمانىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللانغان. كۈندىلىك تۇرمۇشتا كۆپ يول ژۈرۈشكە ئادەتلەنگەن كىشىلەر ئىكەن. ئۇلارنىڭ ئىستېمال بۇيۇملىرى ماي تەركىۋى، ئاقسىل ماددىسى تۆۋەن ساپ يېمەكلىكلەر ئىكەن. ئائىلە مۇناسىۋىتى ئىناق ئىكەن. ئۇلار خۇشال - خورام ھەم ھاياتنى كۈچكە تولغان ھالدا گۈزەل مۇھىتتا ياشايدىكەن. ھاياتنى سۆيۈش، ھاياتتىن لەززەتلىنىش بەھرىمان بولۇش - ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشنىڭ ئاچقۇچى.

«شىنجاڭ ئاياللىرى» ژۇرنىلىدىن ئېلىندى.

«مەن بوۋام بىلەن مومامنى ياخشى كۆرىمەن.» [illegible]

ژىراق ۋە يېقىن چەت ئەللەردە

تاجىكىستاندا دالا كوماندىرى سودىرۇۋ ئۆلتۈرۈلدى

تاجىكىستان ھۆكۈمەت كۈچلىرىنىڭ تېررورلۇق توپلارنى يوقىتىش بويىچە ئەمەلگە ئاشۇرغان ئوپېراتسىيەسى داۋامىدا دالا كوماندىرى رىزۋون سودىرۇۋ ئۆلتۈرۈلدى. ئوپېراتسىيە ژۈرگۈزۈلگەن رايوندا ئۇرغۇن قورال - ياراق، ئوق - دورا ۋە ناركوتىكلار تېپىلغان.

مۇزاكىرىلەرنى ئۆتكۈزۈشكە تەييار

تالىپلارغا قارشى كوئالىتسىيە رەھبەرلىرىنىڭ بىرى گېنېرال دۇستۇم ئافغانىستاننىڭ «تالىبان» ھەرىكىتى بىلەن ھەربىي ئەسىرلەرنى ئالماشتۇرۇش بويىچە يەنە بىر قەدەم تاشلىدى، بۇ ئۇنىڭ ئىچكى ئافغان توقۇنۇشىنى بىر تەرەپ قىلىش مەخسىتىدە تالىپلار بىلەن تېچلىق مۇزاكىرىلەرنى ئۆتكۈزۈشكە تەييار ئىكەنلىكى توغرىلىق گۇۋالىق قىلدى. تالىپلار ۋەكىللىرىنىڭ سۆزىگە قارىغاندا، ھەربىي ئەسىرلەرنى ئالماشتۇرۇش تالىپلار ۋە دۇستۇم ئوتتۇرىسىدىكى مۇۋاپىقىيەتلىك مۇزاكىرىلەردىن كېيىن باشلاندى.

ئىسرائىل قەتئىي رەت قىلىۋاتىدۇ

ئىسرائىل مۇستەقىل پالېستىنا دۆلىتىنىڭ قۇرۇلۇشىنىڭ مۇمكىن ئىكەنلىكىنى قەتئىي رەت قىلماقتا. بۇ توغرىلىق مەملىكەت پرېمېر- مىنىستىرى بىنيامىن نېتانياخۇ بىلدۈردى. ئۇ پالېستىنا مۇئەممەسىنى ئۈزۈل - كېسىل بىر تەرەپ قىلىش بويىچە ئۆز كونسېپسىيەسىنى ئوتتۇرىغا قويدى. پالېستىنىلىقلارغا ئىسرائىل دۆلىتى تەركىۋىدە پەقەتلا كەڭ مەمۇرىي مۇختارىيەت بېرىلىشى مۇمكىن، دېدى پرېمېر-مىنىستىر. ئۇنىڭ سۆزلىرىگە قارىغاندا، مىللىي بىخەتەرلىكنى تەمىنلەش مەنپىيەتلىرىدە پالېستىنا تېررىتورىيەسىنىڭ خېلە قىسمى، جۈملىدىن مەملىكەتنىڭ شەرقىدىكى ئىوردان ۋادىسى غەربىتە غازا سېكتورىدىكى ئوتتۇرا دېڭىز بەلۋىغى ئىسرائىلدا قېلىشى كېرەك.

129 كىلوگرام ئەپيۇن كۆيدۈرۈلدى

قىرغىزىستان مىلىتسىيەسى جۇمھۇرىيەتتە كېيىنكى ئالتە ژىلدا تارتىۋېلىنغان ناركوتىكلارنى يوقىتىشقا كىرىشتى. ناركوتىكلارنىڭ ئۈستىدىن نازارەت ئورنىتىش بويىچە دۆلەت كومىسسىيەسىنىڭ خەۋەر قىلىشىچە، جۇمھۇرىيەتنىڭ جەنۇبىدىكى ئوش ۋىلايىتىنىڭ مەمۇرىي مەركىزىدە 129 كىلوگرام ئەپيۇن كۆيدۈرۈلدى. بۇ ھەرىكەت يەرلىك جامائەتچىلىك بىلەن ژۇرنالىستلارنىڭ قاتنىشىشىدا ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى.

ختاي كۈچ قوللانغانلىقىنى دۇرۇس دەپ ھېساپلايدۇ

بۇنىڭدىن 8 ژىل بۇرۇن ئىيۇن ئېيىدا بېيجىڭدىكى تيەنئەنمېن مەيدانىدا نامايىشقا چىققانلارغا كۈچ قوللىنىپ، ئۇلار قانلىق باستۇرۇلغان ئىدى. ھەر خىل مەملىكەتلەردىكى دېموكراتلار بۇنى ئىنسان ھوقۇقىنى دەپسەندە قىلغانلىق دەپ ئەيىبلەپ كەلدى. لېكىن بۇنىڭغا رەسمىي بېيجىڭ ھەقىقىي باھا بېرىشتىن ئۆزىنى داۋاملىق قاچۇرۇپ ژۈردى.

ئۇنىڭجا قېتىم خ خ ج رەئىسى جياڭ زېمىن ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك باھا بېرىپ سۆز سۆزلىدى. رەئىس شۇ ۋاقىتتىكى ھۆكۈمەت قوللانغان چارىنى دۇرۇس دەپ ھېساپلايدۇ. ئۇنىڭ پىكرىچە، ئۇنداق چارە قوللىنىلمىغاندا، مەملىكەتتە بۈگۈنكى تۇراقلىق ۋەزىيەت بولمىغان بولار ئىدى.

سەددام ھۈسەيىن ئۇچرىشىشقا بارمايدۇ

تېھراندا 9- دېكابىر كۈنى ئېچىلىدىغان ئىسلام كونفېرېنسىيەسى تەشكىلاتىغا ئەزا دۆلەتلەر رەھبەرلىرىنىڭ ئۇچرىشىشىغا ئىراق پرېزىدېنتى سەددام ھۈسەيىن قاتناشمايدىغان بولدى.

ئىراق دىپلوماتىيەسىنى مەملىكەتنىڭ ۋىتسې - پرېزىدېنتى تاخا ياسىن رامادان باشقۇرىدىغان بولدى. سەددام ھۈسەيىننىڭ بۇ ئۇچرىشىشقا نېمە ئۈچۈن قاتناشمايدىغانلىقى توغرىلىق چۈشەنچە بېرىلمىگەن. ئېھتىمال، تېخى يېقىندىلا ئۆزى ئۇرۇش ئېلىپ بارغان مەملىكەتنىڭ پايتەختىگە بېرىشقا ۋىجدانى چىدىمىغاندۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىراقنىڭ قوۋەيتكە ھۇجۇم قىلغانلىقىنى بۇ تەشكىلات ئەزالىرىنىڭ بىرىمۇ قوللاپ - قۇۋۋەتلىمىگەن ئىدى.

«ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرى رېداكسىيەسىنىڭ كوللېكتىۋى قىرغىزىستان جۇمھۇرىيىتى سوقۇلۇق ناھىيەسى مالوۋودنىي يېزىسىدىكى گېزىتلىرىمىز جانكۆيەرى

مويدۇن مۇسايېۋاخۇنوۋنىڭ

ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن مەرھۇمنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتىغا، ئۇرۇق - تۇققانلىرىغا چوڭقۇر قايغۇرۇپ تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

ئالمۇتا شەھىرى ئايېرودروم مەھەللىسىنىڭ يۇرت - جامائىتى يۇرت مۇتىۋەرى، پېشقەدەم مەرىپەتچى

ئەسىردىن ئەقىمبېۋنىڭ

ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن مەرھۇمنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتىغا، قوم - قېرىنداشلىرىغا چوڭقۇر قايغۇرۇپ تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

يېڭى ھايات

ئالمۇتا، 480044
ئىپەك يولى كوچىسى
50 بىنا، 8 - قەۋەت

باش مۇھەررىرنىڭ مۇئاۋىنى م. ئابدۇراخمانوۋ.

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى — قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەخبارات ۋە جەمئىيەتلىك رازىمەنلىك مىنىستىرلىگى.
تىراژى 3216
زاكاز 9754

تېلېفونلار: قوبۇلخانا - 59 - 84 - 33،
مەسئۇل كاتىپ - 01 - 92 - 33،
كاتىبات بۆلۈمى -27 - 86 - 33، ئىجتىمائىي - سىياسىي بۆلۈمى 06 - 86 - 33
ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بۆلۈمى - 81 - 86 - 33،
ئىختىسات بۆلۈمى 17 - 86 - 33.

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 65359, приложение республиканской общественно-политической газеты «Уйгур авази», регистрационное свидетельство №480, выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.
Газета отпечатано в республиканском газетно-журнальном Издательстве «Дәуір», Алматы, 480044, пр. Достык,7/4

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىياللار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.

ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى – روھۇڭ سامان بولماس

1997 ژىل
20 – دېكابىر
شەنبە
№26
(4087)

يېڭى ھايات

Йеңи һаят

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي – سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ ھەپتىلىك قوشۇمچىسى 1970 – ژىلى 1 – يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

خوش، ئالمۇتا!

9 – دېكابىر كۈنى ئالمۇتا ئايروپورتىدا ھەقىقەتەنمۇ تارىخىي ۋاقىە يۈز بەردى. پرېزىدېنت جەنۇبىي پايتەخت بىلەن خوشلاشتى.

ن. نازاربايېۋنى ئۇزىتىشقا ئالمۇتا شەھرىنىڭ ۋە ۋىلايىتىنىڭ ھاكىملىرى ۋ. خراپۇنوۋ ۋە ز. نۇرقادىلوۋ سامولىيوتنىڭ يېنىغىچە كەلدى. ئۇلار دولەت رەھبىرىگە ئاق يول تىلىدى.

– ئالمۇتا شەھىرى – قازاقستان دولەتچىلىكىنىڭ ئالتۇن بۆشۈكى. بۇ بىز مۇستەقىللىق ئالغان ھەم قازاقستان مۇستەقىللىقىنى پۈتكۈل دۇنياغا تونۇتقان ئورگا. بارلىق قازاقستانلىقلار ئالمۇتا شەھىرى بىلەن پەخىرلەنگەن ۋە بۇنىڭدىن كېيىنمۇ پەخىرلىنىدۇ. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ھۆكۈمەت، مىنىستىرلىكلەر ۋە پرېزىدېنت سۈپىتىدە مېنىڭ ئالدىمدا ئالمۇتىغا ئىلگەركىگە قارىغاندىمۇ كۆپرەك غەمخورلۇق قىلىش ۋەزىپىسى تۇرىدۇ.

دولەت رەھبىرى جۇمھۇرىيەتنىڭ مەدەنىيەت ۋە مالىيە مەركىزىگە كۆپ دىققەت ئاغدۇرىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلدى.

***

9 – دېكابىر كۈنى كەچقۇرۇنلۇغى مەملىكىتىمىز پرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نازاربايېۋ ئاقمولىغا كەلدى. ئۇنىڭ بىلەن بىللە پارلامېنتنىڭ ھەر ئىككى پالاتىسىنىڭ رەھبەرلىرى ئۆمۈربېك بايگېلدى ۋە مارات ئوسپانوۋمۇ كەلدى. پرېزىدېنتنى تراپ ئالدىدا ھۆكۈمەتنىڭ بارلىق ئەزالىرى، پايتەخت ۋىلايىتىنىڭ ۋە شەھىرىنىڭ ھاكىملىرى، باشقىمۇ رەسمىي شەخسلەر قارشى ئالدى. پرېزىدېنت يېڭى پايتەختكە ياخشى كەيپىياتتا كەلگەنلىكى بايقالدى.

پرېزىدېنت ئاقمولا 10 – دېكابىردىن تارتىپ پايتەخت بولغانلىقىنى ۋە بۇنىڭ قازاقستاننىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن قانچىلىك مۇھىم ئىكەنلىكىنى تەكىتلىدى.

يېڭى پايتەختتە ئۆتكەن تەنتەنە

1997 – ژىل مۇستەقىل قازاقستاننىڭ تارىخىغا يەنە بىر چوڭ ۋاقىەنى ئالتۇن ھەرىپلەر بىلەن يازدى. مۇستەقىللىق كۈنىگە ۋە ئاقمولا شەھرىنى ئېلىمىزنىڭ پايتەختى دەپ ئېلان قىلىشقا بېغىشلانغان تەنتەنە 13 – دېكابىردا ئاقمولا شەھرىدە ئۆتكۈزۈلدى. ئاقمولا ئىش بابىدىكى ۋە مەدەنىي ھەمكارلىق مەركىزىنىڭ بايراملارچە بېزەندۈرۈلگەن زالىدا يېڭى پايتەخت تۇرغۇنلىرىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن مېھمانلىرى ئېلىمىزنىڭ رەھبەرلىرىنى، ھۆكۈمەت ئەزالىرىنى، پارلامېنت دېپۇتاتلىرىنى، شۇنداقلا مەخسۇس موشۇ تەنتەنىگە كەلگەن قېرىنداش ئۆزبەكستان ۋە قىرغىزستان جۇمھۇرىيەتلىرىنىڭ پرېزىدېنتلىرى ئىسلام كەرىموۋ بىلەن ئاسقار ئاقايېۋنى ئالقىشلار بىلەن قارشى ئالدى.

ژىغىندا پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازارباېۋ «توتالىتارلىق ئۆتمۈشتىن – تۇراقلىق ۋە دېموكراتىك قازاقستانغا» دېگەن ماۋزۇدا دوكلاد ئوقۇدى.

تەنتەنىدە قېرىنداش ئىككى ئەل پرېزىدېنتلىرى ئىسلام كەرىموۋ بىلەن ئاسقار ئاقايېۋ سۆزگە چىقىپ، ئۆزلىرىنىڭ سەمىمىي تىلەكلىرىنى بىلدۈردى.

تەنتەنىلىك ژىغىندىن كېيىن پرېزىدېنت مۇستەقىللىق كۈنىگە ۋە ئاقمولىنى ئېلىمىزنىڭ پايتەختى دەپ ئېلان قىلىنىشىغا باغلىق زىياپەت بەردى.

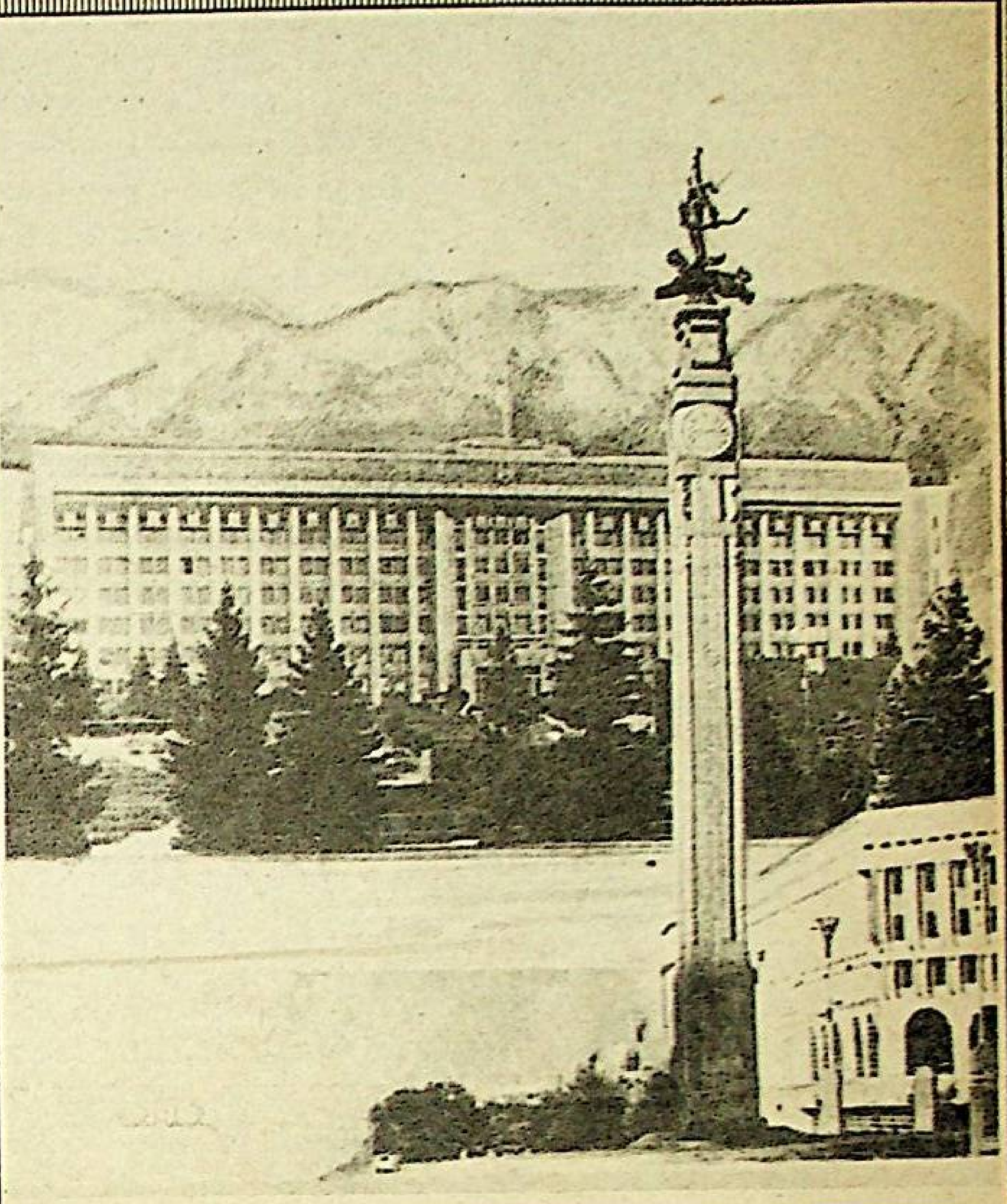

1991 – ژىلى 16 – دېكابىردا جۇمھۇرىيەت ئالىي كېڭىشىنىڭ نۆۋەتتىكى سېسسىيەسى تەنتەنىلىك تۈردە جۇمھۇرىيەت مۇستەقىللىگىنى ئېلان قىلغاندا، مۇستەقىللىكنى پۈتكۈل ھاياتىدا ئارزۇ قىلغان مىللىونلىغان قازاقستانلىقلار خوشاللىغىنىڭ چېكى بولمىغانلىغى شۈبھىسىز.

رەسمىي خەۋەرلەر

ئاقمولىدا قازاقستان، قىرغىزستان ۋە ئۆزبەكستان پرېزىدېنتلىرىنىڭ كېڭەشمىسى بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭدا نۇرسۇلتان نازاربايېۋ، ئاسقار ئاقايېۋ ۋە ئىسلام كەرىموۋ بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىقتىسادىي ھەمكارلىق، مەركىزىي ئاسىيا رېگىونىدا بىر پۈتۈن بازار بوشلۇغىنى قۇرۇش مەسىلىلىرىنى مۇھاكىمە قىلدى.

***

قازاقستانلىقلار جۇمھۇرىيەتنىڭ مۇستەقىللىق كۈنىنى تەنتەنىلىك ھالدا نىشانلىدى. 16 – دېكابىردا يېڭى پايتەختنىڭ كۆپلىگەن تۇرغۇنلىرى ئاقمولا مەخسۇس ئىقتىسادىي زونىسى مەمۇرىي كېڭىشىنىڭ مەدەنىيەت باشقارمىسى تەييارلىغان چوڭ بايراملىق پروگراممىغا قاتناشتى. كەچكى سائەت 9دا جۇمھۇرىيەت مۇداپىئە مىنىستىرىنىڭ بۇيرۇغىغا بىنائەن ئاقمولىدا بايراملىق ساليۇت ئېتىلدى.

***

15 – 16 – دېكابىر كۈنلىرىدە ئالمۇتىدىمۇ مۇستەقىللىق كۈنىگە بېغىشلانغان بايراملىق چارە – تەدبىرلەر بولۇپ ئۆتتى. مەركىزىي كونسېرت زالىدا جامائەتچىلىكنىڭ تەنتەنىلىك ژىغىنى ۋە بايراملىق كونسېرت ئۆتكۈزۈلدى. شەھەرنىڭ جاي – جايلىرىدا سەنئەت ماھىرلىرىنىڭ، ھەۋەسكارلارنىڭ كونسېرتلىرى، سپورت مۇسابىقىلىرى، ئاتراكسونلار ۋە يەرمەككىلەر ئۇيۇشتۇرۇلدى.

مۇستەقىللىق كۈنىگە بېغىشلانغان تەنتەنىلەر ئېلىمىزنىڭ بارلىق ۋىلايەتلىرىنىڭ مەركەزلىرىدە ۋە باشقا ئاھالىلىق پۇنكىتلىرىدىمۇ بولۇپ ئۆتتى.

***

ئۆتكەن جۈمە كۈنى ئاقمولىدا سىياسىي تەقىپلەشلەر قۇربانلىرى خاتىرىسىگە بېغىشلانغان مېمورىيال ئېچىلدى. پرېزىدېنتلار نۇرسۇلتان نازاربايېۋ، ئاسقار ئاقايېۋ ۋە ئىسلام كەرىموۋ مېمورىيالغا گۈلچەمبەرلەرنى قويىدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن پرېزىدېنتنىڭ يېڭى رېزىدېنسىيەسىدە دولەت مۇكاپاتلىرىنى تاپشۇرۇش مەراسىمى بولۇپ ئۆتتى. نۇرسۇلتان نازاربايېۋ مىللىي رازىمەنلىك ژىلىدا ئالاھىدە ئەمگىگى بىلەن كۆزگە چۈشكەن بىر توپ قازاقستانلىقلارغا ئوردېنلار بىلەن مېداللارنى تاپشۇردى، مۇكاپاتلانغانلارنىڭ ئارىسىدا پەن ۋە سەنئەت ئەرباپلىرى، قۇرۇلۇشچىلار ۋە ژۇرنالىستلار، كۆرنەكلىك جەمىيەت ئەرباپلىرى بار.

***

دولەت باشلىغىنىڭ بۇيرۇغى بىلەن 1998 – ژىلى خەلق بىرلىگى ۋە مىللىي تارىخ ژىلى دەپ ئېلان قىلىندى. قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ھۆكۈمىتىگە ئۇنى ئۆتكۈزۈش بويىچە دولەت كومىسسىيەسىنى قۇرۇش تاپشۇرۇلدى. ئۇنىڭ تەركىۋىگە سىياسىي پارتىيەلەر، جەمىيەتلىك بىرلەشمىلەر، مىللىي مەدەنىيەت مەركەزلىرى، دىنىي بىرلەشمىلەر، ئىجادىي تەشكىلاتلار رەھبەرلىرىنىڭ كىرىشى تەكلىپ قىلىنىدى.

***

نۇرسۇلتان نازاربايېۋ 20 – دېكابىردىن كېيىن قازاقستان خەلقىگە مەملىكەتتە جىنايەتچىلىككە ۋە كوررۇپسىيەگە قارشى كۈرەشنى كۈچەيتىش مەسىلىلىرى بويىچە مۇراجەت قىلىشنى نىيەت قىلىۋاتىدۇ. بۇ توغرىلىق دولەت باشلىغى ئاقمولىدا باش پروكۇراتۇرا خادىملىرى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن ئۇچرىشىشتا خەۋەرلىدى.

***

1986 – ژىلى 17 – 18 – دېكابىر كۈنلىرىدە ئالمۇتىدا يۈز بەرگەن ۋاقىەلەر قازاقستان تارىخىدا سوۋېتلىرى دولەت شەكىللىنىشىنىڭ باشلىنىش سۈپىتىدە مەڭگۈ قالىدۇ، دەپ بىلدۈردى پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازاربايېۋ جەنۇبىي پايتەختنىڭ جۇمھۇرىيەت مەيدانىدىكى مۇستەقىللىق مونۇمېنتى يېنىدا ئۇيۇشتۇرۇلغان مىتىنگدا. دولەت باشلىغىنىڭ پەرمانى بىلەن «دېموكراتىك يېڭىلاش كۈنى» دەپ ئېلان قىلىنغان 17 – دېكابىردا بۇ يەرگە «ئازات»، «ژېلتوقسان» باشقا جەمىيەتلىك بىرلەشمىلەرنىڭ ۋەكىللىرى ژىغىلدى.

مەركەز پائالىيىتىنى تېخىمۇ جانلاندۇرۇش ئۈچۈن

يېقىندا ئالمۇتا شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى بيۇروسىنىڭ مەجلىسى بولۇپ ئۆتتى. مەركەز رەئىسى ماكپلان شەرىپوۋنىڭ رىياسەتچىلىكىدە ئۆتكەن مەجلىسكە مەركەزنىڭ بيۇرو ئەزالىرى، ناھىيەلىك مەدەنىيەت مەركەزلىرىنىڭ رەئىسلىرى، بىر تۈركۈم ژىگىت باشلىرى، زىيالىلار ۋەكىللىرى قاتناشتى.

مەجلىستە شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ ئالدىدا تۇرغان ۋەزىپىلەر بىلەن تەشكىلىي مەسىلىلەر قارالدى. م. شەرىپوۋنىڭ تەكلىۋى بويىچە ئالمۇتا شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسلىرى بولۇپ فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ نامزاتلىرى خەمىت ھەمرايېۋ، رۇسلان ئارزىيېۋ، «پانا» فوندىنىڭ ۋىتسى – پرېزىدېنتى ئەرشەم شەمشىدىنوۋلار بىر ئېغىزدىن تەستىقلەندى.

توختاسىن بېيشانوۋ.

تەشەككۇرنامە

ھوجەت يېزىسىنىڭ مىللەتپەرۋەر ۋىگىتلىرى

مەلۇمكى، گېزىتلىرىمىزگە بۇ ژىلقى مۇشتىرى توپلاش ئىشى خەلق تۇرمۇشىدا يۈز بېرىۋاتقان ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقلار، شۇنداقلا گېزىتلىرىمىز باھاسىنىڭ ئۆسۈپ كەتكەنلىكىگە مۇناسىۋەتلىك ئېغىر شارائىتتا ژۈرگۈزۈلدى.

گېزىتىمىزنىڭ قەدىر – قىممىتىنى مۇناسىپ باھالايدىغان ئۇنىڭ جانكۆيەرلىرى ئەينە شۇ قولايسىزلىقلارنىڭ ماھىيىتىنى دۇرۇس ھېس قىلىپ، سۆيۈملۈك گېزىتنىڭ تەغدىرىگە كۆيۈنگەن ھالدا ئۇنىڭغا قىزغىنلىق بىلەن مۇشتىرى بولۇشنىڭ سىرتىدا ئۆزلىرىنىڭ خەيرى–خاھلىق ياردەملىرىنى قىلدى. ھوجەت يېزىسىدىكى توختاخۇن غوجەمبەردىيېۋ، ياقۇن يۈسۈپوۋ، ئاۋۇتجان ئابلىمەتوۋلار ئەينە شۇلار جۈملىسىدىندۇر. ئۇ مىللەتپەرۋەر ژىگىتلەردىن ت. غوجامبەردىيېۋ، يا. يۈسۈپوۋلارنىڭ 10 مىڭ تەڭگىدىن، ئا. ئابلىمەتوۋنىڭ بەرگەن 9 مىڭ تەڭگە ياردىمى ئارقىسىدا گېزىتقا يېزىلالماي ژۈرگەن يۇرتتىكى پېنسىونېرلار، تۇرمۇشى ناچار ئائىلىلەردىن 25 كىشى «يېڭى ھايات» گېزىتىگە مۇشتىرى بولۇش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشتى. ئۇنى ئۇيۇشتۇرۇش، يۇرتداشلىرىنىڭ ئەمەلىي شارائىتىغا قاراپ تەخسىم قىلىشتا گېزىتىمىزنىڭ ئاكتىۋىستى، ژىگىت بېشى ئەمەتجان مۇزەپپەروۋنىڭ چوڭ ھەسسە قوشقانلىغىنى مىننەتدارلىق بىلەن تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ.

يېقىندا مەھەللىدىكى چوڭ بىر سورۇندا مەھەللە جامائەتچىلىكى ئۇلارنىڭ قىلغان خەيرىخاھلىق ئىشىغا رازىمەنلىكىنى بىلدۈرۈپ، ھاياتلىرىنىڭ بەرىكەتلىك، بەختلىك بولۇشىغا بېغىشلاپ دۇئا قىلىشتى. گېزىتلىرىمىزنىڭ تەھرىراتى نامىدىن بىزمۇ ئۇ مىللەتپەرۋەر ژىگىتلەرگە تەشەككۇر بىلدۈرىمىز.

ئۆز مۇخبىرىمىز.

بۈگۈنكى ھايات كورۈنۈشلىرى

گاز كىرگۈزۈلگەن ئۆيلەردە گاز يوق، كومۇر قالاي دېسە مەش...

بۇنىڭدىن بىر نەچچە ژىل ئىلگىرى ئالـمۇتىدا شەخسىي تۇرۇشلۇق ئۆيلەرگە گاز كىرگۈزۈش كەڭ قانات يېيىپ، پايتەخت تۇرغۇنلىرى ئۈچۈن چوڭ يېڭىلىكچىلىك پەيدا بولغان ئىدى. كوپلىگەن ئائىلىلەر قىش كۈنلىرى پېچ ۋە مەشلەرگە كومۇر قالاپ، كۆل ئېلىشتىن قۇتۇلغان، گاز كرانىنى ئېچىپ، بىر تال سەرەڭگىنى ياندۇرۇش بىلەن ئۆيلەر ئىسسىشقا باشلىغان، بۇ بولسا ئۇلاردا چوڭ خوشاللىق پەيدا قىلغان ئىدى. لېكىن بۇ خوشاللىق ئۇزۇنغا سوزۇلمىدى. ئىككى - ئۈچ ژىلدىن بېرى گاز كىرگۈزۈلگەن ئۆيلەردە قىش كېلىپ، سوغ باشلىنىشى بىلەن گازنىڭ ھەپتىلەپ، بەزىدە ئايلاپ يوقاپ كېتىشى ئادەتتىكى نەرسىگە ئايلىنىپ قالدى. نەتىجىدە كوپلىگەن ئائىلىلەر، بولۇپمۇ ئۇششاق بالىلىق ئائىلىلەر سوغ دەردىدىن ئازاپلىنىشقا، سوغ تېگىشتىن بولىدىغان ھەر خىل ئاغرىقلارغا كوپىرەك گىرىپتار بولۇشقا باشلىدى.

بۇ ئەھۋال بىيىل نويابىر ئېيىدا ياققان قاردىن كېيىن باشلانغان قاتتىق سوغدا تېخىمۇ ئۆزىنى كورسەتتى. ئاھالىنىڭ «ئوتكەن قىشلاردا گازنىڭ كېلىشىدە ئۈزۈلۈش بولۇپ خەلىق كوپ قىينالدى، ھوكۇمەت ئەندى بۇنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، ئەھۋال ئۆزگىرەر» دېگەن ئۈمۈتلىرى يەنە يوققا چىقتى. ھازىر شەھەرنىڭ كوپلىگەن كوممۇنال ئۆيلىرى بىلەن گاز كىرگۈزۈلگەن شەخسىي تۇرۇشلۇق ئۆيلىرىدە گاز بار- يوقىنىڭ ئورنىدا شامدەك پىلدىرلاپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن ئۆيلەرنى ئىسسىتىش ۋە تاماق پىشىرىش مۇمكىن ئەمەس. كومۇر قالاي دېسە، پېچ ۋە مەش يوق. ئۇرغۇنلىغان ئائىلىلەر ئۆيلىرىگە گاز كىرىشتىن خوشال بولۇپ، كومۇر قالايدىغان پېچلىرىنى بۇزۇپ تاشلىغان. ئەندى ئۇلار ئالدىراپ قىلغان ئىشلىرىغا پۇشايمان يەپ، پېچلىرىنى قايتىدىن ئەكىسىگە كەلتۈرمەكتە. كوپلىگەن ئۇششاق بالىلىق ئائىلىلەر باتارىيەلەردىكى سۇنى چۈشىرىۋېتىپ، كىچىككىنە ئۆيلىرىدە تىقىلىشىپ ياشىماقتا.

نېمە ئۈچۈن ھەر ژىلى قىش باشلىنىپ، سوغ كۈچەيگەندە گاز يوقاپ كېتىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن تېگىشلىك ئورۇنلار ئالدىن ئاخچىنى ئۆز ۋاقتىدا ژىغىدىيىغان بولمايدۇ؟ ئازادى نېمە ئۈچۈن ھوكۇمەت ھەر ژىلى دېگىدەك تەكرارلىنىۋاتقان ئەھۋالنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۇنى ئالدىن - ئالا ھەل قىلمايدۇ؟ ھازىر كوپلىگەن كىشىلەرنى ئەينە شۇنداق سوئاللار قىينىماقتا. گاز كىرگۈزۈلگەن ئۆيلەردە گازنىڭ يېتەرلىك بولماسلىغى ئۇلارنى ئىسسىتىش ۋە تاماق پىشىرىش ئۈچۈن ئېلېكتر قۇۋۋىتىدىن كوپىرەك پايدىلىنىشقا مەجبۇر قىلىۋاتىدۇ. بۇ بولسا ئۇلارنى ئېلېكتر قۇۋۋىتى ئۈچۈن يەنىمۇ كوپىرەك ئاخچا تولەشكە مەجبۇر قىلماقتا.

مەلۇمكى، قازاقستان ھوكۇمىتى دولەت مۈلكىنى خۇسۇسىيلاشتۇرۇش ۋاقتىدا ستراتېگىيەلىك ئەھمىيەتكە ئىگە ئېنېرگېتىكا ۋە گاز بىلەن تەمىنلەش ئورۇنلىرىنى كېلىشىم ئاساسىدا چەت ئەللىكلەرگە سېتىۋەتكەن. ھازىر ئۇلارنى سېتىۋالغان بېلگىيەنىڭ «تراكتېبېل» كومپانىيەسى ئوز «ھونىرىنى» كورسەتمەكتە. ئوتكەن ژىللاردا قازاقستان كوپلىگەن رېگىونلىرىنى گاز بىلەن تەمىنلەۋاتقان تۈركمەنىستان بىلەن ئۆزبەكىستانغا مىلليونلىغان تەڭگە قەرىز بولۇپ قالغان. بېرىلگەن گازنىڭ ئاخچىسىنى ئوز ۋاقتىدا ئالالمىغان مەزكۇر دولەتلەر ھازىرقى قېلىپلاشقان بازار مۇناسىۋەتلىرىگە باغلىق قازاقستانغا بېرىدىغان گاز كرانلىرىنى «قىسىپ» قويۇشقا مەجبۇر بولغان.

«تراكتېبېلنىڭ» چەت ئەل گازىغا قەرىز بولۇپ قېلىشىغا ئاساسەن جۇمھۇرىيەت بىيۇدژېتىدا ئاخچا يېتىشمەسلىكى سەۋەپ بولىۋاتىدۇ. كومپانىيە ئاھالىدىن گاز ئۈچۈن ئاخچىنى ئوز ۋاقتىدا ژىققان بىلەن بىيۇدژېت ھېساۋىدىكى دولەت مەھكىمىلىرى، ئاغرىقخانىلار، مەكتەپلەر ۋە باشقىلار قەرزىنى ئوز ۋاقتىدا تولەلمەيۋاتىدۇ. بۇ قەرىزنى گاز ھەققىنى ئايلاپ بېرەلمەيۋاتقان تۇرمۇشى ئىنتايىن ناچار ئائىلىلەر تېخىمۇ كوپەيمەكتە. ئۇنىڭ ئۈستىگە «تراكتېبېل» ھەرخىل سەۋەپلەر بىلەن گاز ھەققىنى بارغانسىرى كوتەرمەكتە. بىرىنچى دېكابىردىن باشلاپ گاز باھاسى يەنە 20 پروتسېنت قىممەتلىتىلدى.

رەسمىي مەلۇماتلارغا قارىغاندا، بېلگىيە كومپانىيەسى باھاسى ئەرزەن تۈركمەنىستان ۋە ئۆزبەكىستان گاز بېرىش ئورۇنلىرى بىلەن «تىل تېپىشالماي» قازاقستانغا باھاسى قىممەت روسسىيە گازىنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىۋاتقان كورۈنىدۇ. بۇ ئىش ئەمەلگە ئاشسا، يېقىلغۇغا مۇناسىۋەتلىك ئېلېكتر قۇۋۋىتى باھاسىنىڭ يەنە قىممەتلەيدىغانلىغى مۇقەررەر.

بىر سوز بىلەن ئېيتقاندا، ستراتېگىيەلىك ئەھمىيەتكە ئىگە مۇھىم ئورۇنلارنى چەت ئەللىكلەرگە سېتىپ، ئۆيلەرگە ئوز ۋاقتىدا گاز ۋە يورۇقلۇق بېرەلمەي ئاھالىنى قىيناش ھوكۇمەتنىڭ خەلقىنىڭ ئىرادىسىنى «سىناپ كورۇش» سىياسىتىنى ژۈرگۈزۈۋاتقاندەك سېزىلىدۇ.

مالىك سادىروۋ.

ئالمۇتا شەھرىنىڭ ئاكتىۋى بىلەن بولغان ئۇچرىشىشىدا مانا موشۇنى ئالاھىدە تەكىتلىدى.

- مەن قازاقستانلىقلارغا، ئەگەر موشۇ يول بىلەن ماڭىدىغان بولساق، گۈللىنىشنى ۋە پاراۋەنلىكنى قولغا كەلتۈرىدىغانلىغىمىزنى ئېيتىشنى خالىغان بولار ئىدىم، - دەپ بىلدۈردى پرېزىدېنت ئالمۇتا شەھرى ئاكتىۋىنىڭ ژىغىنىدا.

پرېزىدېنت تەكلىپ قىلغان ستراتېگىيەدە قازاقستان ئىختىسادىنىڭ ئاساسىي يو-

جۇمھۇرىيەت مىقياسىدا ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن كادىرلار بۇ پروگراممىنى ئىجرا قىلىش ئۈستىدىن نازارەت ئورنىتىش ناھايىتى مۇھىمدۇر. ئەگەر ئوز ئىشىغا بېرىلگەن، سادىق، سىياسىي، ئىختىسادىي ۋە ھوقۇق ساھالىرىدىن خەۋىرى بار سالاھىيەتلىك كادىرلار بولمىسا ھەر قانداق پروگراممىنىڭ ئەمەلگە ئاشمايدىغانلىغى ھەممىگە روشەن. ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ سالاھىيەتلىك كادىرلارنى تەييارلاش ناھايىتى مۇھىم مەسىلە.

تۇرمۇشىمىزنى ياخشىلاش ئىستىقبالى

پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازارباييېۋ قازاقستاننىڭ 2030- ژىلغىچە بولغان دەۋىرگە بەلگۈلەنگەن تەرەققىيات ستراتېگىيەسىنى بايان قىلغاندىن كېيىن ئاممۇۋى ئەخبارات ۋاستىلىرىدا ئۇنىڭ مۇھىم قائىدىلىرى چۈشەندۈرۈلمەكتە، مۇھاكىمە قىلىنماقتا. دولەت رەھبىرىنىڭ جۇمھۇرىيەت خەلقىگە قىلغان مۇراجىتىدە ناھايىتى مۇھىم ۋەزىپىلەر قويۇلغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشىغا كېلەچەك تۇرمۇشىمىزنىڭ تېخىمۇ ياخشىلىنىش ئىستىقبالى، مۇستەقىل قازاقستاننىڭ تېخىمۇ گۈللىنىشى باغلىق بولىدۇ.

پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازارباييېۋنىڭ خەلققە قىلغان مۇراجىتى، يەنى جۇمھۇرىيەتنىڭ 2030- ژىلغىچە دەۋىرگە بەلگۈلەنگەن تەرەققىيات ستراتېگىيەسى - بۇ قازاقستاننىڭ كېلەچىكىگە ۋە شۇنداقلا يېقىن ئىستىقبالىنى بەلگىلەيدىغان مۇھىم ھوججەتتۇر. ئەلۋەتتە، بۇ ھاكىم مۇتلەق كومۇنىستىك پارتىيەنىڭ دىرېكتىۋا - ھوججەتلىرىنى ھەممىنىڭ قەتئىي ئىجرا قىلىشى لازىم دەپ جاكالىنىدىغان، يەنى مەجبۇرىي زورلۇق بىلەن ئورۇنلىنىدىغان نەرسە ئەمەس. دولەت رەھبىرى نىلشىلىرى كورسىتىلگەن بولۇپ، جۇمھۇرىيەتنىڭ تەرەققىي ئەتكەن ئەللەر قاتارىدىن مۇناسىپ ئورۇن ئالىدىغانلىغى ئېنىق نەرىلىك ھالدا كورسىتىلگەن.

دۇنيادىكى كوپلىگەن ئەللەرنىڭ تەجرىبىسى كىمنىڭ ستراتېگىيەلىك پىلانى كۈچلۈك ۋە مۇۋاپىق بولسا، شۇنىڭ مۇۋاپپەقىيەتكە يېتىۋاتقانلىغىنى ياققال كورسەتمەكتە. بەزى قازاقستانغا ئوخشاش تەبىي رېسۇرسلارغا باي دولەتلەر ئەينە شۇ ئېنىق ستراتېگىيەلىك پىلانلىرىنىڭ يوقلىغىدىن ئۇتۇققا يېتەلمەيۋاتقانلىغى ھېچ كىمگە سىر ئەمەس. پەقەت دولەتنىڭ، جەمىيەتنىڭ ۋە ھەر بىر ئادەمنىڭ بىرلەشكەن كۈچ چىقىرىشلىرى بىلەنلا ئاھالىنىڭ پاراۋەنلىگىنى خېلە ياخشىلاش، مەملىكەتنىڭ بېخەتەرلىكىنى مۇستەھكەملەش، بىزنىڭ بالىلىرىمىز بىلەن نەۋرىلىرىمىزنىڭ مۇناسىپ ھايات كەچۈرىشىنى تەمىنلەش مۇمكىن.

پرېزىدېنتنىڭ مۇراجىتىدە: «مەملىكەتتە كادىرلارنى تەييارلاش بىلەن ئۇلارنى باشقۇرۇشنىڭ دولەت مىقياسىدىكى سىستېمىسىنى ئۆزگەرتىش زۆرۈر...»، - دەپ تەكىتلەنگەن. ئەندى بۇ مۇناسىۋەت بىلەن مەزكۇر پروگراممىنى

پرېزىدېنت جۇمھۇرىيەت خەلقىگە قىلغان مۇراجىتىدە كىچىك ۋە ئوتتۇرا تىجارەتچىلىكنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش مۇئەممىسىغا چوڭ كوڭۇل بولىدۇ. بۇ چۈشىنىشلىك، چۈنكى بازار ئىختىسادىنىڭ تىكلىنىشى ۋە مۇستەھكەملىنىشى ئەينە شۇ كىچىك ۋە ئوتتۇرا تىجارەتچىلىككە كوپ جەھەتتىن باغلىقتۇر. كوپلىگەن تەرەققىي ئەتكەن دولەتلەرنىڭ تەجرىبىسىمۇ بۇنىڭغا يارقىن گۇۋالىق قىلىدۇ، ئۇلاردا كىچىك ۋە ئوتتۇرا تىجارەتچىلىك ھېساۋىغا ئومۇمىي مەھسۇلاتنىڭ يېرىمىدىن ئوشۇغى ئېلىنىدۇ ۋە ئەمگەككە قابىلىيەتلىك ئاھالىنىڭ سەكسەن پروتسېنتقا يېقىنى ئىش ئورنى بىلەن تەمىنلىنىدۇ.

قىسقىسى، بىز ھازىر ھۆلىنى سېلىۋاتقان نەسلىلار بىزنىڭ بالىلىرىمىز بىلەن نەۋرىلىرىمىزنى قالدۇرۇش، كېلەچەك ئەۋلات بىزنى ياخشى تەرەپتىن خاتىرىسىگە ئېلىشى ئۈچۈن ھەربىرىمىز ئوز ئىشىمىزنى كوڭۇلدىكىدەك ئەمەلگە ئاشۇرۇشىمىز كېرەك.

زۇبۇر مۇللوتوۋ،
ئالمۇتا شەھەرلىك مەسلىھەتنىڭ دېپۇتاتى.

ژىللار ۋە ئادەملەر

جاپانى كىم تولا تارتسا...

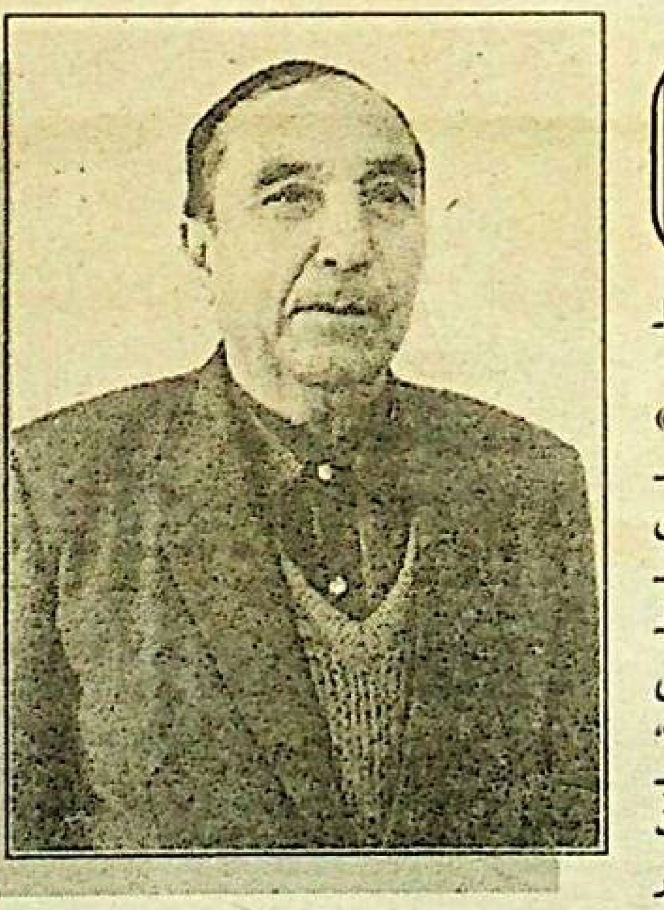

«جاپانى كىم تولا تارتسا، گوھەرنى شۇ ئالۇرتاشتىن» دېگەندەك ئوخشاش ئاخشىلار ۋاپاخان ئاكا قۇربانوۋقا ئوخشاش ئىنسانلارغا قارىتىپ ئېيتىلغان بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ قالدىم. ئون تورت يېشىدىن ئەمگەككە ئارىلىشىپ تا پېنسىيەگە چىققىچە يەنى بەش قىز، بىر ئوغۇلنى تەربىيەلەپ، ئوقۇتۇپ، قاتارغا قوشقىچە ئۇنىڭ قىلمىغان ئىشلىرى، تارتمىغان جاپا - ماشاقەتلىرى ئاز بولمىدى. ئوزىنىڭ يەتمىش ياشلىغىنى تويلاۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە ۋاپاخان ئاكا ئومۇرلۇك رەپىقىسى خانقىز ھەدە بىلەن ئەشۇ ئەمگەك - ئەجرىنىڭ ھالاۋىتى، قېرىلىقنىڭ كەشتىنى سۈرۈپ، پەرزەنتلىرىنىڭ قىزىغىنى كورۇپ، ئۇلارنىڭ دولىتىدە بەختىيار ھايات كەچۈرمەكتە.

ۋاپاخان ئاكىنىڭ ئاتىسى ئىمىن ھاجى ئوز دەۋرىنىڭ ئاڭلىق، ئوقۇمۇشلۇق، شۇنىڭ بىلەن بىللە سەنئەتكار ئادەملىرىدىن بولغان. 1927- ژىلى ياركەنتتە تۇغۇلغان ۋاپاجان بەش ياش ۋاقتىلىرىدا ئىمىن ھاجى ئائىلىسى بىلەن شەرقىي تۈركىستانغا ئوتۇپ، غۇلجا شەھرىگە بېرىپ ئورۇنلاشتى. ئۇ كىشى ئوز كەسپى بويىچە قاتناش - ترانسپورت مەھكىمىسىدە بۇغالتېر بولۇپ ئىشلىدى.

غۇلجا شەھرىدىكى «ئۈمۈت» مەكتىۋىنى تاماملىغان ۋاپاخان ئەمگەك پائالىيىتىنى تېرە بوياش ۋە ھەزماللاش سېخىدا ئىشلەشتىن باشلىدى. ئاندىن سەرەڭگە زاۋۇدى ئېچىلغاندا، ئۇ يەرگە ئىشچى بولۇپ كىردى. ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلاۋى ۋاقتىدا ئون سەككىز ياشلىق ۋاپاخان «ئىنقىلاۋى شەرقىي تۈركىستان» گېزىتى رېداكسىيەسىنىڭ باسمىخانىسىدا ھەرىپ تەرگۈچى بولۇپ ئىشلىدى. ئۇ ئوزىنىڭ ئەقىل - ئىدرىكى، تىرىشچانلىغى بىلەن بۇ يەردە ھەرىپ تەرگۈچى، گېزىت بەتلىرىنى ياسىغۇچى ۋە بولۇم باشلىغى ۋەزىپىلىرىنى شەرەپلىك ئاتقۇرۇپ، باسمىخانىدا 1952- ژىلغىچە ئىشلىدى.

- مەن «ئىنقىلاۋى شەرقىي تۈركىستان» گېزىتىنىڭ باسمىخانىسىدا ئىشلىگەن چاغلىرىمدا ئىنقىلاۋى رەھبىرىمىز ئەخمەتجان قاسىمىي رېداكسىيەگە ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم كېلىپ تۇراتتى، - دەپ ئەسلەيدۇ ۋاپاخان ئاكا. - ئەخمەت ئەپەندىم ناھايىتى ئەقىل - پاراسەتلىك، ژۇقۇرى سەۋىيەلىك، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئىنتايىن كەمتەرىن، ئوچۇق - چىراي ئىنسان ئىدى. ئۇ كىشىنىڭ ھەر دايىم بىزگە: «سىلەرنىڭ خىزمىتىڭلار ئەڭ شەرەپلىك ئىشلارنىڭ بىرسى. سەۋىيە مەتبەئە خەلقىمىزنىڭ ئاڭ - سەۋىيەسىنى كوتىرىشتە مۇھىم رول ئوينايدۇ» دەيدىغان سوزلىرى ھېلىغىچە قۇلۇغۇم تۈۋىدە جاراڭلاپ تۇرغاندەك قىلىدۇ...

ھە، ياش مەتبەئە خادىمى ۋاپاخان قۇربانوۋنىڭ بۇ يەردىكى ئالىي خىزمەتلىرى ئەخمەتجان قاسىمىي باشلىق رەھبەرلەر تەرىپىدىن دايىم ژۇقۇرى باھالىنىپ تۇراتتى.

1952- ژىلى غۇلجا شەھەرلىك ھوكۇمەتتە ئىشسىزلارنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش ھەيئىتى قۇرۇلغاندىن كېيىن، ئەشۇ ھەيئەت تارمىقىدىكى ئەمگەك بولۇمىگە ئوز ۋەزىپىسىگە ژۇقۇرى جاۋاپكەرچىلىك بىلەن قارايدىغان، ئۇيۇشتۇرۇش قابىلىيىتىگە ئىگە، ھەر قانداق ئىشنىڭ ھوددىسىدىن چىقالىشىغا ئىشەنگەن رەھبىرى كادىرلار ۋاپاخان قۇربانوۋقا ئەشۇ بولۇمنى باشقۇرۇشنى تاپشۇرىدۇ. ئۇ بۇ ۋەزىپىدە 1955- ژىلغىچە ئىشلەپ، كوپچىلىكنىڭ ئىززەت - ئېھتىرامىغا سازاۋەر بولىدۇ.

1955- ژىلى تەغدىر تەقازاسى بىلەن ۋاپاخان قۇربانوۋ ئاتا - ئانىسى ۋە ئائىلىسى بىلەن كېكەش ئېلىگە كوچۈپ چىقىپ، ئالمۇتىغا كېلىپ ئورۇنلىشىدۇ.

- ھەر قايسىمىز «بىر ئېرىغىدا ئالتۇن، بىر ئېرىغىدا كۈمۈچ ئېقىۋاتقاندەك» ئارمان قىلغان بۇ ئەلدە بۈگۈنكى تۇرمۇشقا يەتكىچە «كورمىگىنىم كوپ، يېمىگىنىم چوپ» بولدى دېگىنىدەك، ئۇرغۇن قىيىنچىلىقلارنى كوردۇق، - دەيدۇ سوھبەت ئارا ۋاپاخان ئاكا. - ئۆي - ماكان يوق، ئاتا- ئانام، ئايالىم ۋە ئۈچ قىزىم بىلەن ئىجارىدە تۇردۇق. «ئۆي ئېلىشقا ئاسانراق ئېكەن» دېگەننى ئاڭلاپ ئالمۇتىدىكى دوك (ياغاچ ماتېرىياللىرىنى قايتا ئىشلەش كومبىناتى)قا ئىشقا كىردىم. ئىش ئېغىر. ۋاگونلاردا كېلىۋاتقان ئېغىر قالسا شەنبە، يەكشەنبە، سوغ- ئىسسىقلارغا، يامغۇر- يېشىنلارغا قارىماي چۈشىرىمىز. ئالدىغان ماناشىمىزمۇ چاغلىق.

ئۇ يەردە بىر ئاز ۋاقىت ئىشلىگەندىن كېيىن، شەھەردىكى 2- باسمىخانىغا ئوز كەسپىم بويىچە ئىشقا يوتكەلدىم. باسمىخانىدا ئۈچ ژىل ئىشلىدىم. ئاڭغىچە يەنە بىر قىزىم تۇغۇلدى. ياشىنىپ قالغان ئاتا - ئانام، ئايالىم ۋە ئۇششاق تورت بالا بىلەن كىشىلەرنىڭ ئۆيلىرىدە ئىجارىدە تۇرۇپ، خوجايىننىڭ كوزىگە قاراپ ژۈرۈپ بەك قىينالغاندىن كېيىن، ھوكۇمەت تەرىپىدىن تېخى پۈتمىگەن تۇرۇشلۇق ئۆي بېناسىدىن تورت خانىلىق ئۆي بېرىشتى. ئۇ ئۆينىڭ سۇۋاقچىلىق ۋە باشقا ئىشلىرىنى ئوزىمىز پۈتتۈرۈپ، 1957 - ژىلنىڭ يېڭى ژىلىنى ئەشۇ يېڭى ئۆيدە قارشى ئالدۇق. ئۇ چاغدىكى خوشاللىغىمىزنىڭ چېكى بولمىغان ئىدى.

بىر ماناش بىلەن چوڭ ئائىلىنى بېقىش ئاسانغا چۈشمىدى. يوشۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق. ئۇ چاغلاردىمۇ ماناش ئېلىپ ئىشلەۋاتقانلارغا قارىغاندا، سودا ساھاسىدا ئىشلەيدىغانلارنىڭ تۇرمۇش - ئەھۋالى بىر ئاز ياخشى بولىدىغان. ئىختىسادىي جەھەتتىن ئۇيدان قىينىلىۋاتقانلىغىمنى كورۇۋاتقان ئەل- ئاغىنىلەرنىڭ مەسلىھەتى بىلەن سودا ساھاسىغا ئىشقا كىردىم. ئايالىم خانقىز فابرىكىدا ئىشلەپ، ئائىلىنىڭ - تۇرمۇشنىڭ ئېغىر ھارۋىسىنى مەن بىلەن بىللە تارتىشتى.

ھە، ۋاپاخان ئاكا سودا ساھاسىدا ئىشلىگەندىمۇ ۋىژدانەت، ھالال ئىشلىدى. ئۇ مۇشۇ ئىشتا 1988 - ژىلى پېنسىيەگە چىققىچە ئىشلىدى. بۇ جەرياندا ئۇرغۇنلىغان ماددىي ۋە مەنىۋىي مۇكاپاتلارغا سازاۋەر بولدى. «سوۋېت سوداسىنىڭ ئەلاچىسى» زناكى ۋە ئەمگەك ۋېتېرانى مېدالى بىلەن تەغدىرلەندى.

ژۇقۇرىدا ئېيتقىنىمىزدەك، ۋاپاخان ئاكا مەرھۇم ئاتىسى ئىمىن ھاجى بىلەن ئانىسى خېلچەم ئاتىنى پانى دۇنيادىن باقىي دۇنياغا ئۇزاتقىچە، ئالتە پەرزەنتنى ئوستۇرۇپ، قاتارغا قوشقىچە كوپ جاپا - ماشاقەت تارتقان كىشىلەرنىڭ بىرسى. ۋاپاخان ئاكا بىلەن خانقىز ھەدىنىڭ چوڭ قىزى گۈلنار - پەن كانددىداتى، گۈلزار - ھەمشىرە، گۈلتەكىن - چەت تىللار مۇئەللىمى، گۈلبوستان بىلەن كلارا - سودا خادىملىرى، ئوغلى تۇغلۇقجان ئالمۇتىدىكى فىرمىلارنىڭ بىرسىدە ئىشلەيدۇ.

ۋاپاخان قۇربانوۋ بەختلىك ئائىلىنىڭ غەمگۈزار ئاتىسى بولۇش بىلەن بىللە جەمىيەتلىك ئىشلارنىڭ ئاكتىۋ قاتناشچىسى، گېزىتلىرىمىزنىڭ ھەققىي جان كويەر دوستلىرىنىڭ بىرسى. بۇ كىشى ئۇزاق ژىللاردىن بۇيان گېزىتلىرىمىزگە مۇشتىرى توپلاش ئىشىغا جان دىلى بىلەن كىرىشىپ، خالىسانە ياردىمىنى كورسىتىپ كەلمەكتە. بۈگۈنكى يەتمىش ياشلىق خوش مۇبارەك تويى ھارپىسىدا بىز ۋاپاخان ئاكا قۇربانوۋقا پەرزەنتلىرىنى موشۇ كۈنگە يەتكۈزگىچە شۇنچە جاپا - ماشاقەت تارتقان ئېكەنسىز، ئەندى ئۇنىڭ ئەجرىنى - ھالاۋىتىنى كورۈۋېرىڭ دېمەكچىمىز.

ئالىمجان باۋدۇنوۋ.

نامى ئەۋلاتلار قەلبىدىن ئۇچمەيدىغان ئەدىپ

دەۋىر روھىغا ياندىشقان ئەسەرلەر ساھىبى

يازغۇچى مومۇن ھەمرايېۋ تەۋەللۇدىغا — 90 ژىل

ئەدەبىي ئىجادىيەت پەقەت ھەقىقىي ئىختىدار ۋە تالانتلىقىگە بولغان قەلەم ساھىبلىرىدىلا ئۆلمەس ئەسەرلەرى بىلەن ئەۋلاتلار قەلبىدە مەڭگۈ يادلىنىپ قالىدىغان بولىدۇ. ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ ئۇچۇن دۇگىلاپ قويغان ساماندەك تايىنى يوق تومۇ – تومۇ ئەسەرلەرنى يېزىپ قالدۇرۇشمۇ شەرت ئەمەس. دېمەكچى، كۆپ ئەسەرنىڭ سانىنىڭ ئاز كوپلىكىدە ئەمەس، سۈيىتىدە. ئۇنىڭ ئۇچۇن پەقەت بىرلا ئەسىرى بىلەنلا ئالەمشۇمۇل داڭق ئاتاقلىقىغا ئېرىشكەن يازغۇچىلارنىڭ ناملىرىنى مىسالغا كەلتۈرۈشكە بولىدۇ.

ھەممىگە چالما ئېتىپ، لەنەت ئوقۇۋېرىش تۈزۈمىلى ھەقىقەتكە كوز ژۇمۇش مۇۋاپىق بولماس. شۇ تورغۇنلۇق پەيكىر قىلمىسىمىزدا، توگەنمۇ ئوزگىرىشىدىن كېيىن سابىق كېگەش ئىستىپداتى ياشىلىدىغان باشقا مىللەتلەر قاتارىدا ئۇيغۇر يازغۇچىلىرى تەرەققىياتىنى داغدام يولغا چۇشۇشى ئۈچۈن بەلگۈلۈك مۇمكىنچىلىكلەر يارىتىلدى. شۇ ۋەجىدىن ئەسىرلەردىن بېرى باي مىللىي ئاساسقا ئېگە بولغان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ھەر خىل ژانىرلىرى بىلەن بوي كورستىشكە تۇتىتى. ئەينە شۇ ئىجادىيەت كارۋىنىنىڭ باشلامچىلىرىنىڭ بىرى، يەنى ئەسەرى ساھادا دەسلەپكى رومانلارنى يېزىشقا مۇيەسسەر بولغان يازغۇچىمىز مومۇن ھەمرايېۋ بولغان ئېدى. دېمەك، ئۇنىڭ نامى ئەدەبىياتىمىز تارىخىنىڭ ئوز پەللىسىدە ئومۇلىپ باھالىنىپ قالدۇرۇشقا ھەقلىق بولىدۇ.

ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ چارىن يېزىسىدا 1907 – ژىلى دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن مومۇن ھەمرايېۋ شۇ دەۋردىكى ئىلىم – بىلىم ئېلىشقا ئىنتىلگەن بىر تۇركۇم ياشلار قاتارىدا ئالمۇتىدىكى ئوقۇش ئورۇنلىرىدا ئوقۇيدۇ. بىلىم – سەۋىيەسىنى يېتىلدۈرۈپ، يازغۇچىلىق قابىلىيىتى بىلەن ئۇيغۇر يېڭى ئەدەبىي ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ نامى دەسلەپ كەڭ كىتاپخانلارغا تونۇلۇپ، ئۇلارنىڭ دىققەت ئېتىۋارىنى قوزغىغان ئەسەرى «ئېغىر كۈنلەردە» پوۋېستى بولغان ئېدى. 1916 – ژىلى ئىلانغان ۋەقەگە ئائىت يېزىلغان بۇ ئەسەر ئۇنىڭ سىۋژىت، كومپوزىتسىيەسىنىڭ ھەقىقىي يازغۇچىلىق ماھارىتى بىلەن قۇراشتۇرۇلغانلىقى، رېال تۇرمۇش ۋەقەلىرىنى ئوبرازلاردا ئەينەن كورسىتەلىگەنلىكى بىلەن مۇختەسىرلىكى قايىل قىلىدۇ. ئەسەردىكى — فېئودالارنىڭ ئەسىرلەردىن بېرى يوقسۇل كەمبەغەل ئەمگەكچىلەر ئۇستىدىن خالىغىنچە ھوكۇمرانلىق ژۈرگۈزۈپ كەلگەن زوراۋانلىقىغا قارشى ئوكتەبىر ئوزگىرىشى ھارپىسىدا ئۇلارنىڭ غەزىۋى قايناپ تېشىپ، كورۇشكە ئاتلانغانلىقى روشەن ئىپادىلەنگەن.

پېرىنچى جاھان ئۇرۇشى جەريانىدا تومۇر يول ۋە خاكلاردا ئىشلەپ كېلىۋاتقان رۇس ئىشچىلىرى سولداتلىققا ئېلىنىپ، ئەندى ئۇلارنىڭ ئورنىغا مىللىيلەرنى ئايرىپ ئورۇنلاشتۇرۇش مەقسىدە چىققان پادىشا نىكولاينىڭ بۇيرۇغىغا بىنائەن يېزىلاردىكى «بوگۇنكى ئال دېسە بېشىنى كېسىدىغان» كىشىلەرگە پارە بېرىپ ئوز باللىرىنى ئېلىپ قالىدۇ، ئۇلارنىڭ ئورنىغا ئاران كۈن كورۇۋاتقان كەمبەغەللەرنىڭ يالغۇز ئوغۇللىرىنى، تېخى يېشى يەتمىگەن باللارنى زورلاپ تىزىمغا ئېلىپ لاشمانغا ئەۋەتىدۇ. بۇ ئادالەتسىزلىك ئومۇمىي خەلق ئارىسىدا چوڭ نارازىلىق توغدۇرىدۇ. ئەسەرنىڭ ئاساسىي باش قەھرىمانى، لاشمانلىققا ئەۋەتىلگەنلەرنىڭ بىرى ئېلەم. ئەسەردىكى ۋەقەلەر تىزمىسى ئەينە شۇ ئاق كوكۇل، لېكىن جورئەتلىك دېھقان ژىگىتنىڭ كەچۈرمىشلىرى ئارقىلىق تەسۋىرلىنىدۇ. ئۇنىڭ جەنەم بىلەن بولغان ساپ – تازا مۇھەببىتى، ئۇ ۋاقىتلاردا زىيىننىڭ تورىدە بىلىنىدىغان ژىراقتىكى كومۇر خاكلىردا ئىشلەپ ژۈرۈپ باشتىن كەچۈرگەن كۈلپەتلىرى، رۇس ئىشچىلىرىنىڭ ئىنقىلاۋىي روھى بىلەن كۈرەش ئۇيغۇرسىنىڭ ئوسۇپ – يېتىلگەنلىگى، لاشمانلىقتىن قايتىش يولىدا تارتقان ئازاپ – ئوقۇبەتلىرى يازغۇچى تەرىپىدىن شۇنچىكى ماھارەت بىلەن بايان قىلىنىدۇكى، ۋەقەلەر قايىنمى كىتاپخاننى بېقارار ھاياجانغا بولەپ، ئوز ئىچىگە ئېلىپ كىرىپ كېتىدۇ. ئەسەردىكى سەلبىي ئوبرازلار: كايىت باي ۋە ئۇنىڭ ئوغلى ھېمىت نىڭ ژىركىنىشلىك ئىش ھەرىكەتلىرى نەپرەت ئويغىتىدۇ. بۇرنىنى تۈزىگىرەك سۇرەتلەمەي ژۇرسىمۇ ئاتىسىنىڭ دولىتىدە خوتۇن ئېلىپ، خوتۇن قويۇشنى دەتكە ئايلاندۇرۇۋالغان لايغەزەل، ئەركە – تەيتاڭ ھېمىت دادىسى كايىت باينىڭ ھوكۇمرانلىقىغا سۇيىنىپ، ھەر خىل پاسكىنچىلىق ھېلە – نەيرەڭلەر بىلەن جەنەمنى قولغا چۇشەرمەكچى بولىدۇ. لېكىن جەنەمنىڭ ئوز سويگىنىگە ۋاپادارلىغى ئۇنىڭ مەخسىتىگە يېتىشكە ئوڭايلىقچە يول بەرمەيدۇ. ئەسەرنىڭ ئاخىرقى كۈلمىناتسىيەلىك ئوگۈنى ناھايىتى ھاياجانلىق پەيتلەرگە ئۇتىشىدۇ. يازغۇچى ئۇ ئارقىلىق ئادالەتلىكنىڭ ئاقىۋەت غەلىبە قىلىشىغا قادىر ئېكەنلىگىنى ئىزھار قىلغان. ئەينە شۇنداق تەسىرلىك ۋاقەلەر يولۇنۇشكە ئاساسلانغان ئەسەرنىڭ قىممىتىنى مۇۋاپىق باھالىغان ئاتاقلىق يازغۇچىمىز زىيا سەمەدىي ئۇنىڭغا ئاساسلانغان ھالدا «لاشمان» ناملىق دراما يېزىپ چىققان.

ئۇيغۇر كېگەش ئەدەبىياتىدا رومان يېزىشنىڭ دەسلەپكى بايراقدارى مومۇن ھەمرايېۋ بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ «دولقۇنلار ئارىسىدا» رومانى 1934 – ژىلى تاشكەنت شەھىرىدە نەشىر قىلىنغان. رومان شۇ دەۋىر روھىغا ئاھاڭداش يېزىلغان ئەسەر. ئۇنىڭدىكى ئاساسىي باش قەھرىمان قاسىم ئاسىمۇۋ شۇ ژىللاردا «مەدەنىيەت ئىنقىلاۋىنىڭ سولداتلىرى» دەپ نام ئالغان مەرپەتچىلەرنىڭ بىرى رېتىدە ئوزبەكستاننىڭ ئەڭ چەت ۋە كىشىلەر قالاقلىق، قاششاقلىقتا ھايات كەچۈرۈپ كېلىۋاتقان سۇرخانىدەريا تەۋەسىگە بېرىپ، ئىلىم مەرپەت چىرىغىنى يېقىش ئارقىلىق كىشىلەرنىڭ ئاڭ سەۋىيەسىنى كوتىرىش ئۇچۇن جان – دىلى بىلەن كىرىشىدۇ. ئۇرۇلۇپ كېتىش ئالدىدا تۇرغان كونا بىنانى ئوز كۇچى بىلەن قايتىدىن ياساپ چىقىپ، ئۇنى مەكتەپ بىناسىغا ئايلاندۇرۇپ، باللارنى ئوقۇتۇشقا باشلايدۇ. لېكىن ئۇ يەردىكى نادانلىقنىڭ، خۇراپەتچىلىكنىڭ پاتقىقىغا پېتىپ قالغان ئەكسىيەتچى كۈچلەر ئۇنىڭ پائالىيىتىگە چىش – تىرنىغى بىلەن قارشىلىق كورستىدۇ. يازغۇچى بۇ مۇرەسسەسىز رىقابەتنى تەسۋىرلەشتە ھەر خىل تەسىرلىك ۋە رېال دېتاللارنى پايدىلىنىپ، شۇئارقىلىق قاسىم ئوبرازىنى ھەقىقىي ۋايىغا يەتكۈزگەن ھالدا گەۋدىلەندۇرىدۇ. ھەقلىق بىلەن ناھەقلىقنىڭ چېكىنى ئايرىپ ئالالماي، مۇتەئەسسىپ دىنىي زاتلارنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۇشۇپ قېلىپ ژۈرگەن ئومەر، ئېشباي، گۈلشەم، زەينەپ ۋە باشقىلارنىڭ بارا – بارا كوزى ئېچىلىپ، ئەسەرنىڭ ئاخىرىدا قاسىمنىڭ ھەمنەپەس يولەكچىلىرىگە ئايلىنىدۇ. ئەسەردە رومانغا قويۇلىدىغان پۇتكۇل تەلەپلەرگە كاپالەتلىك قىلالايدىغان خۇسۇسىيەت مۇجۇت بولۇپ، ئۇنىڭدا خىلمۇ – خىل ۋاقەلەر قايىنمى كەڭ پلاندا تەسۋىرلىنىپ، ئوزلىرىگە خاس ئالاھىدىلىكلىرىگە ئېگە ئۇنلىغان كىشىلەر ئوبرازلىرى يارىتىلىدۇ.

خەلقىمىزنىڭ تەغدىرىنى خالىغىنچە ئويۇنچۇققا ئايلاندۇرۇپ كەلگەن ئىككى يېنىمىزدىكى باسقۇنچىلارنىڭ زەردائۇيدىن ئەدەبىياتىمىزدا مۇكەممەل ئوز ئورنىنى ئېگەللەپ قەلەم قۇۋۋىتى بارغانسىرى باركامالىققا كوتىرىلىۋاتقان، كەلگۈسىدە بەدىئىلىكى ئۇستۈن يەنە مۇ كوپلىگەن چوڭ ئەسەرلەرنى يېزىشقا كامىل ئىشىنىشكە بولىدىغان مومۇن ھەمرايېۋنىڭ (ئالماخۇن) ئىجادىي پائالىيىتى قانداق مۇدھىش قىسمەتلەر بىلەن ئۇنجۇقتۇرۇلۇشقا ئېلىپ كېلىنگەن بولسا، ئەپسۇس، ئۇنىڭ شەخسىي ھايات تەغدىرىمۇ سىرلىق ئاقىۋەتلەر بىلەن ئاياقلاشقان. لېكىن ئۇنىڭ نامى ئەدەبىياتىمىز تارىخىي سەھىپىدىن مەڭگۈ ئۇچمەي ساقلىنىپ قالىدىغان بولىدۇ. بىر نەچچە جايلاردا مەكتەپ، كوچىلار ئۇنىڭ نامىدا ئاتىلىپ كېلىۋاتقانلىقى، ئەسەرلىرىنىڭ خەلق قەلبىدىن ئورۇن ئېلىپ، ياش ئەۋلاتلىرىمىزغا روھىي ئوزۇق بېغىشلاۋاتقانلىقى شۇنىڭ ئىپادىسىدۇر.

ساۋۇت ئىسكەندەرىي.

ئەدىپ تەۋەللۇدى خاتىرلەندى

ھەقىقىي ئىجادىيەت ئادىمىنىڭ ئومۇرى باقىي بولىدۇ دەيدىكەن. چۈنكى ئۇلار ئوزى دۇنيادىن ئوتسىمۇ ئەسەرلىرى ئۇنىڭ نامىنى ئەۋلاتلار قەلبىدە ساقلاپ قالىدىغانلىغى تالاشسىز. يېقىندا ئەينە شۇنداق ئەدىپلىرىمىزنىڭ بىرى مومۇن ھەمرايېۋنىڭ (ئالماخۇن) 90 ژىللىق تەۋەللۇدى ئۇنىڭ كىندىك قېنى توكۇلگەن يۇرتى چارىن يېزىسىدا داغدۇغلىق نىشانلىنىپ ئوتتى.

يېزىدىكى مومۇن ھەمرايېۋ نامى بىلەن ئاتىلىدىغان ئوتتۇرا مەكتەپ كوللېكتىۋى ۋە «گۈلستان» يېزا ئېگىلىك بىرلەشمىسىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن ئويۇشتۇرۇلغان بۇ تەنتەنىگە ناھىيەدىكى بەزى بىر مەھكىمىلەر، كارخانا، تەشكىلاتلار رەھبەرلىرى، مەكتەپلەر مۇدىرلىرى، شۇنداقلا ئالمۇتا ۋە باشقىمۇ يۇرتلاردىن كەلگەن مېھمانلار ئىشتىراك قىلدى.

بۇ كۈنى چارىن يۇرتى خۇددى بايرام كۈنلىرىدەك تۇس ئالدى. يېزىنىڭ مەركىزىي كوچىلىرىدا ئادەملەر ئېقىمى ئادەتتىكىدىن ئۇرغۇن ئۇلغايغان. ھەممىنىڭ يۇزىدە خۇش كەيپىيات سېزىلىپ تۇرىدۇ. ئۇستەللەرگە قويۇلغان ھەر خىل مىللىي تائاملار يۇرت بەرىكىتىدىن دەرەك بېرىپ تۇرىدۇ. ژىراق – يېقىندىن كەلگەن مېھمانلار مەدەنىيەت ئويى ئەتراپىغا جەم بولۇشقىنىدا مىكرافوندىن ناخشا – سازلار ياڭراشقا باشلىدى.

تەنتەنە باشلىنىشىدا سەھنە تورىگە ژىراقتىن كەلگەن مېھمانلار، يۇرت موتىۋەرلىرى ۋە ناھىيە رەھبەرلىرى كوتىرىلدى. خاتىرلەش مەراسىمىنى مەكتەپ مۇدىرى ر. ئىمامزەرۋا بىلەن موشۇ يۇرت پەرزەندى، پەن نامزاتى تۇرسۇن ئەلايېۋلار شېرىي مىسرالار بىلەن ئاچقاندىن كېيىن مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئورۇنلىشىدا قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ گىمنى ئورۇنلاندى. نوۋەتتە مومۇن ھەمرايېۋ بىلەن بىر نەچچە قېتىم ئۇچرىشىپ، مەسلەكداش بولغان كورنەكلىك يازغۇچى مەسىمجان زۇلفىقارۇۋ يازغۇچىنىڭ تەرجىمە ھالى ۋە ئىجادىي پائالىيىتى ھەققىدە سوزگە چىقتى.

شۇنىڭدىن كېيىن تەبرىك سوزگە ناھىيەلىك مەسلىھەتنىڭ كاتىۋى ئا. سېيىتوۋ، ئالىملار: م. ئابدۇراخمانوۋ، س. موللاۋۇدوۋ، م. ھەمرايېۋنىڭ ئىجادىيىتىنى كوپ ژىللاردىن بېرى تەتقىق قىلىپ كېلىۋاتقان ژۇرنالىست ت. قاھارىي، ناھىيەلىك بىلىم باشقارمىسىنىڭ باشلىغى ز. شەيمەردىنوۋ، پېداگوگىكا پەنلىرىنىڭ نامزىتى ب. ئەلاخۇنوۋا، جۇمھۇرىيەتلىك «پانا» فوندىنىڭ پرېزىدېنتى م. شەرىپوۋ، جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى ر. ئىسمايىلوۋ ۋە باشقىلار چىقتى.

مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ش. مەرۇپوۋا مومۇن ھەمرايېۋقا بېغىشلاپ يازغان شېئىرىنى ئوقۇپ بەردى. ئاندىن تەنتەنە قاتناشچىلىرى مەكتەپكە كېلىپ، مومۇن ھەمرايېۋنىڭ ھەيكىلىگە گۈلدەستىلەر قويغاندىن كېيىن زاللار بىلەن سىنىپلار بولۇملىرىنى كورۇدىن كەچۈردى. ئوقۇغۇچىلار تەرىپىدىن تەييارلانغان «ئېغىر كۈنلەردە» پوۋېستى بويىچە تېياترلاشتۇرۇلغان كورۇنۇشلەرنى بىلەن تونۇشتى. ژىراقتىن كەلگەن مېھمانلار يازغۇچى تۇغۇلغان ئويدە بولۇپ، ئۇ يەردە قۇرئان تىلاۋەت قىلىندى. تەنتەنە ئاخىرىدا مېھمانلارغا چوڭ زىياپەت بېرىلىپ، ئۇ يەردىمۇ يازغۇچىغا ئاتاپ شېئىرلار ئوقۇلۇپ، سەمىمىي پىكىرلەر ئىزھار قىلىندى. ئاخىرى ناخشا – ئۇسسۇلغا ئۇلاشقان تەنتەنە ھەممىنى ھاياجانغا بولىدى.

تۇيغۇن رەمەكوۋ.
ئۇيغۇر ناھىيەسى.

ئىرادىلىك ئىنسان

بىزنىڭ ئويگە دادام تېيىپ ھاجىم سابىتىنى يوقلاش، بىر دىققە مۇڭدىشىش ئۇچۇن قەدىناس دوست – بۇرادەرلىرى، سەپداشلىرى كېلىپ تۇرىدىغانلىغى ھېلىمۇ يادىمدا. ئەينە شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئويىمىزگە بىر مېھمان كەلدى. مەن چاي ئەكرىپ خىزمەتتە بولۇپ، دادام بىلەن ئۇ كىشىنىڭ سوھبىتىنى تىڭشاشقا مۇيەسسەر بولغان ئېدىم. ئۇ ياكا بويلۇق، يۈزى دۈگىلەك، كوزلىرى ئوتكۇر، چاقماقتەك تېز سوزلەيدىغان ئادەم ئېدى.

مېھمان كەتكەندىن كېيىن دادام: «ئويگە كەلگەن مېھماننى ياخشى تونۇۋال، ئۇ ئۇيغۇر زىيالىلىرىنىڭ ئالدىنقى سەپتىكىلىرىنىڭ ۋەتەن، مىللەت ئۇچۇن جېنىنى تىكىپ قويغان ئىرادىلىك ئىنسانلارنىڭ بىرى. ئەينە شۇنىڭ ئۇچۇن جاللات شىڭ شىسەي ئۇنى قاماپ تۈرمىدە ئازاپلىغاندىن باشقا ئوزى توقىغان ئەيىپنامىغا ئىمزا قىلدۇرالماي، جاھىل ئۇنىسىز دەپ ئاتاپ، ئۇنى قەشقەر شەھىرىدىكى ژۇمىلاق شەر كولىبىشى دېگەن جايدىكى ھەربىي كارنىزون سېپىلى ئۇستىگە ئەچىقىپ ئاتىدەملەر تۈپى ئالدىدا چىشلىرىنى بولقا بىلەن ئۇرۇپ چېقىۋەتكەن، سەن كورگەن ئۇنىڭ چىشلىرى سۇنئى چىشلار، ھە، شۇنىڭمۇ ئۇ ئىرادىسىدىن قايتمىغان بىر قەيسەر ئادەم» دەپ قالدى.

مەندە شۇندىن بېرى بىزنىڭ ئويگە پات – پات كېلىپ تۇرىدىغان بۇ ئادەمگە نىسبەتەن چوڭ قىزىقىش پەيدا بولدى. ئۇ كىشى ھەر قېتىم كەلگەندە بىر يېڭىلىق ئاڭلىماي قالماتتىم.

مانا شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئالماخۇنكام (مومۇن ھەمرايېۋ) ئىشىكتىن: «سويۈنچى، ھاجىكا!» — دەپ كىرىپ كەلدى. دادامۇ «ياخشى خەۋەرگە ياخشى سويۈنچى بېرىمەن» — دەپ كۈلدى ۋە «خوش، ئالماخۇن، سوزلەڭ» — دېدى.

— ھاجىكا، مەن دۇنيا ئېنسىكلوپېدىيەسىدىن بىر قانچە ئۇيغۇر ئاتالغۇلىرىنى تاپتىم. ئۇلار: كەتمەن، كىشمىش، ئورۇك، ئېرىق، تونۇر ۋە ھاكازىلار. كۆپلىگەن سلاۋيان مىللەتلىرى موشۇ ئاتالغۇلاردىن پايدىلىنىدىكەن. بىزمۇ يامان خەق جۇمۇڭ، بۇمۇ تارىخ يىلتىزىمىزنىڭ چوڭقۇرلىغىدىن، مەدەنىيتىمىزنىڭ قېدىمىيلىغىدىن دەرەك بېرىدىغان بىر دەلىل، — دەپ ئۇيغۇر تارىخىدىن خېلە ئۇرغۇن قىزىقارلىق سەھىپىلەرنى سوزلەپ بەرگەن ئېدى. ھە، ئۇ كۈنى ئىككى قەدىناسنىڭ ئۇزاق مۇڭداشقانلىغى يادىمدا.

يەنە بىر كۈنى ئادەتتىكىدەك شۇ ۋاقىتتىكى ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدىغان ئۇيغۇر زىيالىلىرىنىڭ بىر تۇركۇمى ئۇيىمىزگە ۋىغىلغاندا، دادام ئۇلارغا ئالماخۇنكامغا نىسبەتەن چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن ئېيتقان تۇۋەندىكى سوزلىرى ھېلىمۇ قۇلىغىمدىن كەتمەيدۇ:

— بىزنىڭ كۆپلىگەن زىيالىلىرىمىز تېخىچىلا غەپلەت ئۇيقىسىدىن ئويغىنالمايۋاتىمىز. ئالدىمىزغا قويغان نىشاننى تېخىچىلا ئايرىۋالالمايۋاتىمىز. شۇنىڭ ئۇچۇن بەزىلەر ئازغىنا ئۇتۇققا يېتىشسىلا ئالەمنى ئېگەللىگەندەك بولۇشۇۋالىدۇ، ئەندى بەزىلەر بولسا بىردەر مەنسەپكە ئېلىنىپ قالدىمۇ، بولدى، ئوزىنى پەيغەمبەردەك سېزىشكە باشلايدۇ. بۇ ئىللەتلەرنى ئالماخۇن ئۇتتۇپ كەتكەن ھاماقەتلىك دەپ ھېساپلايدۇ، مېنىڭچە ئۇ توغرا ئېيتىدۇ. قاراڭلارا، ئالماخۇننى، شۇنچىلىك بىلىمى بار تۇرۇپ، بىر كۈنىمۇ ئۇتكەنىمەستىن، ئەسەر يازماي ئۇتكەزمەيدۇ، ئۇنىڭغا تاڭ قالىمەن، ئۇنىڭدا نېمە دېگەن ئىرادە، نېمە دېگەن ئوزىگە نىسبەتەن تەلەپچانلىق! مەن بىزنىڭ ئارىمىزدىن ئالماخۇندەك مىڭلىغان ئادەملەرنىڭ يېتىشىپ چىقىشىنى خالايمەن. ئەينە شۇندىلا جاپاكەش خەلقىمىزنىڭ تارىخىي مىراسخورلىرى بولالايمىز، — دېگەن ئېدى.

مەنمۇ ئەندى ئاق – قارىنى پەرىق قىلىشقا باشلىغان ۋاقىتلىرىم ئېدى. بىر كۈنى ئورۇمچىدىن كەلگەن داۋۇت شوفىور ئويىمىزگە ئوكسىلى يوق كىرىپ كەلدى.

— ھاجىكا! ئالماخۇندىن ئايرىلىپ قالدۇق، — دېدى ۋە دادام بىلەن مەرھۇمنىڭ ھالاكەتكە ئۇچراش تەپسىلاتى توغرىلىق ئۇزاق پاراڭلاشتى. داۋۇتكام كەتكەندىن كېيىن دادام ئولتارغان ئورنىدىن قوزغالماي ئۇزۇنغىچە ئولتىرىپ قالدى. بىر ۋاقىتتا قارسام دادام ژىغلاۋېتىپتۇ.

— ئىست، ئېسىل ئادەم ئېدى، — دەپ ئوكسەتتى دادام.

يادىكار سابىتى.

مۇستەملىكىچىلىكنىڭ ئاقىۋەتلىرى

ساختا ئاۋتونومىيەنىڭ مۇدھىش يەكۈنى

1957 – يىلى ماي ئېيىدا خ ك پ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پارتىيە كومىتېتىنىڭ كېڭەيتىلگەن يىغىنىدا مىللىي رەھبىرى كادىرلار ئارقا – ئارقىدىن ئوتتۇرىغا چىقىپ، شىنجاڭدا يۈز بېرىۋاتقان ئېغىر خاتالىقلارنى پاش قىلدى.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مەمەتىمىن ئىمىنوۋ: «شىنجاڭدا ئىككى ھۆكۈمەت مەۋجۇت، ئىشلەپ چىقىرىش قۇرۇلۇش ئارمىيەسى [illegible] سۈنئىي ھالدا مۇستەقىل ھۆكۈم سۈرمەكتە. خەلق ئاممىسى بىلەن ئارمىيە ئوتتۇرىسىدا جىددىي ماجىرالار يۈز بەرمەكتە. [illegible]» – دەپ ئۇلارنى پاش قىلغانىدى. [illegible]

– مىللىي كادىرلاردا نام بولسىمۇ ئەمەل يوق، – دېدى [illegible]

[illegible]

غا ئاساسەن ئىجابىي تەدبىق قىلىنىشىنى بەزىلەر جۇمھۇرىيەت «ستان» بولۇشىنى تەلەپ قىلىشقاندى. «ستان» نى [illegible] مۇستەقىللىق مەنىسى بار. ئەگەردە مەملىكىتىمىزدە مىللىي جۇمھۇرىيەتلەرنى قۇرىدىغان بولساق [illegible] قالمامدۇ؟! ۋە ھاكازالار دېيىلدى.

[illegible]

پارتىيە مەكتۇپىدىكى سىياسەت ئىچېلاشلارنىڭ ھەممىسى مەركەزنىڭ يامان نىيەت [illegible]

1957 – يىلى 17 – دېكابىر كۈنى ئۈرۈمچى شەھىرىنىڭ [illegible]

[illegible]

بۇ تۈۋەندىكى ئىككى نۇقتىدىن ئايلىنىپ ئىيادىلەندى:

1. كۈرەش ھەربىي [illegible]

[illegible]

2. مىللەتچىلىككە قارشى ھەرىكەتنىڭ تۈپ مەخستى شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلاپ قاتناشچىلىرىدىن قىساس ئېلىش ئىدى. زەربە بېرىلىۋاتقانلار ئىنقىلاپقا ئاكتىپ ئىشتىراكچى رەھبەرلىك سەپتىكى كىشىلەر ئىدى. دېڭ لىچۈنىڭ مەركەزگە يوللىغان دوكلادىدىكى: «مىللىي ئىنقىلاپتا بىگۇنا خەنزۇلارنى قىرغان» دېگەن سوزى دىققەتكە سازاۋەر ئىدى.

كوممۇنىستلار ژىغىنىنىڭ خاراكتېرىنى ئىدىيەۋىي سىياسىي ئۆتتىدىن ھالقىتىپ، سىياسىي جىنايەت ھەرىكەت دەرىجىسىگىچە كوتۇرۇشكە تىرىشماقتا ئىدى. مەسىلەن، ئالىي سوت باشلىقى ئابلىز مۇھەممەدىنى ئەنگلىيەنىڭ شپىونى، ئا. ئەيسانى «ئەرەپ ئەللىرىگە باغلانغان ئاگېنت» زىيا سەمەدىنى «ياپونىيە شپىونى» دېگەن ئاساسسىز فاكتلارنى شىنجاڭ بىخەتەرلىك نازارىتى ئاكتىۋلارىنىڭ ئاغزى ئارقىلىق تارقاتتى... يۈزلىگەن خىتاي كوممۇنىستلىرى ژىغىن ئۈستىدىن كۆزۈتۈش ئېلىپ باردى. «ئۆز يېغى بىلەن ئۆز گوشىنى قورۇش» ئارقىلىق تاماشا كوردى.

ئۆتمۈش تارىخىمىزدا خەلقىمىز مۇستەملىكچىلىككە قارشى كوپ قېتىم قوراللىق كۈرەش ئارقىلىق غەلىبىگە ئېرىشىپ كەلگەن بولسىمۇ، نوۋەتتىكى كۈرەشنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى مۇستەملىكچىلىككە قارشى مۇستەملىكە قىلىنغۇچىلار ئوتتۇرىسىدىكى كۈرەش خاراكتېرىدا بولغانلىقىغا قارىماي، ئەمەلىياتتا ئىچىلىق ئاساستىكى سىياسىي مەيداندا ئوچۇق ئېلىپ بېرىلغان ھەق – ناھەق ئارىسىدىكى مۇنازىرە ھېساپلىناتتى.

قىزىل خىتاي ئىمپېرىيەسى ۋەتىنىمىزنى مەڭگۈ ئىستىلا قىلىش نىيىتىدە ئۇيغۇرلارنى مىللەت سۈپىتىدە يوق قىلىپ تاشلايدىغان ياۋۇز پىلانىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ھەر قانداق يامانلىقتىن يانماتتى.

بۈگۈنكى كۈندىكى ئۇيغۇر ئاۋتونومىيە ئەھۋالىدىن قارىغىنىمىزدا، شىنجاڭ ئاۋتونومىيە رايونىنى مەلۇم بىر ئۆتكۈنچى زورۇرىيىتى ئۈچۈن قۇرۇلغان ساختا رەڭۋازلىق ئىكەنلىكى مۇقىملاشتى.

ئۇيغۇر ئاۋتونومىيەسىنىڭ ئورنىمۇ، ھوقۇق، ئەمەلىيىتىمۇ، شەكلىمۇ ئوچۇپ بارماقتا. ۋەتەنىدە، چەت ئەل دىپلوماتلىك مۇناسىۋەتلەردىمۇ توغرىدىن – توغرا ئۇيغۇر ئاتالغۇسى قالدۇرۇلۇپ، شىنجاڭ، خىتاي نامى بىلەن ئاتىلىپ كەلمەكتە. دەرىجىدىن ژۇقۇرى دولەتلەرنىڭ ئوز مەنپىيەتلىرى يۈزىسىدىن مۇستەقىللىق ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان مەھكۇم ئەللەرنىڭ ئازاتلىق كۈرەشلىرىگە نىسبەتەن، «مەملىكەتنىڭ ئىچكى ئىشى،بولگۇنچىلىك» دېگەن باھانىلار بىلەن ئوز ئارا يول قويماقتا...

ئازاتلىق يولىمىز ئېغىر ۋە مۇرەككەپ بولۇشىغا قارىماي، خەلق ئارادا ۋەتەن داۋاسى ژۇقۇرى پەللىگە يەتمەكتە. ۋەتەن ئىچىدە بولسا، ئۇيغۇنۇش، دۈشمەنگە تاقابىل تۇرۇشتەك كۈرەش داۋام قىلماقتا. بۇ ئازاتلىقنىڭ كاپالىتىدۇر.

تارىخىي تەرەققىيات قانۇنلىرىغا ئاساسەن چىقىرىلىۋاتقان ئىلمىي يەكۈنلەرگە قارىغاندا، 21 – ئەسىر مۇستەملىكچىلىك تۈزۈمىنىڭ ھالاكەتلىك تاماملىنىدىغانلىقىنى ئىسپاتلىماقتا. ئىلاھىم شۇنداق بولغاي!

ھەبىبۇللا مۇتەللىپ.
ئالمۇتا شەھىرى.

يارقىن سىيالار

ئىنقىلاۋى قۇربان ئابدۇللا ياقۇپنى ئەسلىگەندە...

مەلۇمكى، كومىنداڭ ھوكۈمىتى بىلەن شەرقىي تۈركىستان ئىنقىلاۋىي ھوكۈمىتى ئوتتۇرىسىدا تۈزۈلگەن 11 ماددىلىق بىتىمنى كومىنداڭچىلار قەستەن بۇزغاندىن كېيىن ئازات ئۈچ ۋىلايەتتىن باشقا قالغان يەتتە ۋىلايەتتە ئورغۇزۇلغان ئىنقىلاپچى ياشلىرىمىز كومىنداڭ جاللاتلىرى تەرىپىدىن پاجەلىك ئۆلتۈرۈلدى.

ئەينە شۇنداق پاجەلەرنىڭ بىرى تەگرى تېغىنىڭ جەنۇبىدىكى ئاقسۇ ۋىلايىتىدە يۈز بەرگەن ئىدى. خەلقىمىزنىڭ مۇنەۋۋەر پەرزەندى ياڭقۇنلۇق شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپ ۋە ئۇنىڭ «ئۇچقۇنلار» تەشكىلاتى ئەزالىرىنىڭ كومىنداڭ جاللاتلىرى قولىدا ئۆلتۈرۈلگەنلىكىگە مانا يىرىم ئەسىردىن ئوشۇق ۋاقىت ئۆتتى. ئەينە شۇ چاغدىكى «ئۇچقۇنلار» تەشكىلاتىنىڭ غوللۇق ئەزالىرى ئاقسۇ ئۇچتۇرپان ناھىيەسىدە پائالىيەت ئېلىپ بارغان مۇئەللىم ئومەر قاسىم، ئىبراھىم مومىن، ئاكا – ئۇكا ئارتۇق بىلەن سېيىت ئابباس (بۇ ئىككى ياش ئىنقىلاۋىي رەھبەرلىرىمىزدىن ئابدۇكېرىم ئابباسوۋنىڭ بىر تۇققان ئىنىلىرى ئىدى) ۋە ئابدۇللا ياقۇپ قاتارلىق ئون نەچچە ئىنقىلاپچى ياشلارنى پاجەلىك ئېتىپ ئۆلتەردى.

بۇ ۋاقىە ئاقسۇ شەھىرىدە ل. مۇتەللىپ باشلىق ژىگىرمىدىن ئوشۇق ئادەمنى بىر ۋاقىتتا قەتل قىلغان كۈننىڭ ئەتىسى، يەنى 19 – سېنتەبىر كۈنى (1945 – ژىل) سېيىت ئابباس، ئابدۇللا ياقۇپ قاتارلىق بەش ئادەمنى ناھىيەلىك ھوكۈمەت تۈرمىسى ئالدىدا پۇت-قولى باغلاقلىق ھالدا ئېتىپ ئۆلتەركەن. شۇ كۈنى ئومەر قاسىم باشلىق سەككىز ئادەمنى قەشقەرگە ئېلىپ ماڭغاندا ئوتتېبىشى يېزىسىدىكى كوپتېرەك دېگەن جايدا ئاتقان. دەل شۇ ئايلاردا شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئارمىيەسىدىن پولكوۋنىك سوپاخۇن باشچىلىقىدىكى بىر پولك جەڭچىلەر مۇزات داۋانىدىن ئوتۇپ ئاقسۇنى مۇھاسىرىگە ئالغان بىر مەزگىل ئىدى. ئۇچتۇرپاننىڭ ھاكىمى خىتاي چوزى شىڭ بولسا يېقىن كېلىپ قالغان مىللىي ئارمىيەنىڭ ھەيۋىسىدىن قورقۇپ ئەس – ھوشىنى يوقاتقان ھالدا بىر تەرەپتىن قەشقەرگە قېچىش تەييارلىقىدا، يەنە بىر تەرەپتىن ئوزىگە خوۋۇپ تۇغدۇرۇپ تۇرغان «ئۇچقۇنلار» تەشكىلاتىنىڭ ئەزالىرىدىن قولغا ئېلىنغانلىرىنى دەرھال ئۆلتۈرۈۋېتىش ھەرىكىتىدە بولۇپ ھېچ بىر سوئال – سوراقسىز ۋۇقۇرىدىكى كىشلەرنى ئاتقۇزۇپ تاشلىغان.

1993 – ژىلى مەن قەشقەرگە بارغىنىمدا، ئۇچتۇرپاندا يۈز بەرگەن شۇ ۋاقىەلەر توغرىلىق بەزى كىشىلەردىن سوراپ ئاڭلىغان ئىدىم. چۈنكى ئۇزۇن ژىللاردىن بۇيان مەن موشۇ پاجەلەر توغرىسىدا، بولۇپمۇ يۈرتدىشىم ھەم مەسلەكدىشىم ئابدۇللا ياقۇپ ھەققىدە بىرەر خاتىرە يېزىپ قالدۇرۇشنى مەخسەت قىلىپ ژۇرەتتىم. ھەر ھالدا تولۇق بولمىسىمۇ بەزى ئەھۋاللار مەلۇم بولدى.

ئابدۇللا ياقۇپ 1923 – ژىلى قازاقستانىنىڭ ياركەنت تەۋەسىدىكى پەنجىم يېزىسىدا تۇغۇلغان. ئائىلىسى بىلەن ئۇيغۇرلار دىيارىغا كوچۇپ ئوتكەندىن كېيىن قورغاس مازارغا كېلىپ ئورۇنلىشىپتۇ. بىز ئابدۇللا بىلەن 1937 – 38 – ژىللىرى چىلپەكزىدە بىللە ئوقۇغان ئىدۇق. كېيىن قورغاس مازاردا بىر مەھەللىدە بىللە ئوستۇق. ئابدۇللانىڭ دادىسى ياقۇۋاخۇن دېگەن كىشى دېخان بولۇپ، ئوغلىنىڭ خىتاي جاللاتلىرى تەرىپىدىن ئېتىپ ئولتۈرۈلگەنلىكىگە بىر ئىشنىپ بىر ئىشەنمەي ژۇرۇپ، ئاخىرى ئوغلىنىڭ دەرت – پىراقىدا ئاھ ئورۇپ بۇ ئالەمدىن ئوتتى. ئۇنىڭ ئانىسى كوھەرخىنىدەممۇ ياركەنتتە ۋاپات بولدى. ئابدۇللانىڭ ئاتا – ئانىسى ئوقىمىغان كىشىلەر بولغاچقا ئوغلىنىڭ «ۋەتىنىم،مىللىتىم» دەپ خىتاي باسقۇنچىلىرى بىلەن جان تىكىپ كۈرەش قىلغانلىقىنىمۇ بەكلا بىلىپ ئوتمىدى.

ئابدۇللا كىچىكىدىن تارتىپلا ئەقىل – ئىدرەكلىك، زېرەك بالا بولغان ئىدى.ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇپ ژۇرگەن چاغلىرىدىن باشلاپ ماتېماتىكىغا ناھايىتى قىزىقاتتى. بۇ قىزىقىش ئۇنىڭ ئۈرۈمچىدە ئۇلكىلىك سپەن (دارىلمۇئەللىمىن) مەكتىۋىدە ئوقۇغان چاغلىرىدا تېخىمۇ ژۇقۇرى بالداققا كوتۇرۇلۇپ، مەكتەپ بويىچە ھېساپ دەرىسىدە ئەڭ ئەلا دەرىجىدە ئوقۇدى. ئۇ ھەتتا ماتېماتىكا مۇئەللىمىنىڭ ئالدىنى توساپ قويىدىغان پەيتلىرىمۇ بولغان ئىدى. بۇ توغرىلىق سپەننىڭ 32 – سىنىپ ستۇدېنتلىرى (ئابدۇللا موشۇ سىنىپتا ئوقۇغان)ئابدۇللانى بىزنىڭ ئىككىنچى ماتېماتىكا مۇئەللىمىمىز دېيىشەتتى.

ئابدۇللا ئۈرۈمچىدە لۇتپۇللا مۇتەللىپ بىلەن يېقىن ئارىلىشاتتى. گەرچە ئابدۇللا ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانمىسىمۇ،ئامما ئەدەبىياتنى بەك سويەتتى. بولۇپمۇ لۇتپۇللىنىڭ كىرىزىتلەردە بېسىلىپ تۇرىدىغان يېڭى شېئىرلىرىنى ياتقا بىلەتتى. ئۇ لۇتپۇللىنىڭ «بوياق بىلەن بويىغىچە چېچىڭنى، ئىلىم بىلەن زىنەتلىگىن ئىچىڭنى...» دېگەن مىسرالىرىنى ھامان ئېغىزدىن چۈشۈرمەتتى.

ئابدۇللانىڭ ئاقسۇ ئۇچتۇرپانغا بېرىپ قېلىشى ھەرگىزمۇ تەسادىپىي ئەمەس. بۇ توغرىلىق مەن ئۈرۈمچىدە سپەندە ئوقۇۋاتقان مەزگىلىمدە ئابدۇللانىڭ يازغان بىر مەكتۇبىنى تاپشۇرۇپ ئالغان ئىدىم. ئابدۇللا خېتىدە ئاقسۇ ئۇچتۇرپان 6 – باشلانغۇچ مەكتىۋىدە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتقانلىقىنى، ئۇچتۇرپان خەلقى ژۇۋاچ، ئاق كوڭۇل ئىكەنلىكىنى تەكىتلەپ، «ل. مۇتەللىپ بىلەن ئارىلاپ بىللە بولۇپ سوزلىشىپ تۇرىمىز ھەم لۇتپۇللا بىزگە يېڭى يازغان شېئىرلىرىنى ئوقۇپ بېرىدۇ،سەنمۇ شېئىر يېزىشقا قىزىقىپ ژۇرسەڭ. ل. مۇتەللىپنىڭ شېئىرلىرىنى زەڭ قويۇپ ئوقى... يېقىنداسىنىڭ كىيىنتىن «زوكلى بابامغا» دېگەن بىر شېئىرىنى چالا – پۇلا ئوقۇپ قالدىم. ئۇنى ساقلاپ ژۇرمەي ژىتتۇەت...خەير، مازاردىكى ئاغىنە – ئوكىلەرگە سالام دېگىن. بىزنىڭ ئۇيگە بېرىپ سالام ئېيتقاچ ئۇلارنى يوقلاپ قوي...» دەپ تاپىلىغان ئىكەن. بىز ئابدۇللا بىلەن ئىككى – ئۈچ ياش پەرىقلەنسەكمۇ بىر – بىرىمىزنى ئاغىنە، ئاداش دېيىشەتتۇق.

قەشقەردە ئاڭلىغانلىرىم بويىچە ئابدۇللا ياقۇپلارنى ئاتقان كۈنى ئۇچتۇرپان خەلقى قاتتىق ماتەم تۇتۇپ ژىغا – زارە قىپتۇ. ئېتىلغان شېھىدلارنىڭ ھەر بىرىنى بىر جىنازىغا سېلىپ كوتۇرۇپ ئۇچتۇرپاننىڭ قولتۇق مازار قەبرىستانلىقىغا يەرلىگەن. جەسەتلەرنى كېپەنلىگەندە كورگەن ئادەملەرنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا،ئۇلارنىڭ ھەممىسى ناھايىتى ئازاپلانغان، بەدەنلىرىدە تاياق ئىزلىرى بىلەن قوللىرىنىڭ تىماق ئاستىغا قېقىلغان مىخ ئىزلىرى بايقالغان.

كومىنداڭ ۋە كوگىسەنداڭ خىتاي باسقۇنچىلىرى ئادەم قىيناش، ئازاپلاشتا دۇنيانىڭ ھېچ قانداق يېرىدە يوق ئەڭ قەبىھ ئۇسۇللارنى قوللىنىدىغانلىقى ھەممىگە ياخشى مەلۇم. ھازىرقى ۋاقىتتا قىزىل خىتايدا تۈرمىلەرگە قامالغان مىڭلىغان ۋەتەنپەرۋەرلەرنىڭ ئەينە شۇ خىل ئازاپلار بىلەن ئولتۈرۈلۈۋاتقانلىقى ھېچ كىمگە سىر ئەمەس.

ئابدۇللا ياقۇپ ژىگىرمە ئىككى يېشىدا خىتاي جاللاتلىرى قولىدا پاجەلىك ھالدا ئولتۈرۈلدى. ئۇنىڭ ھازىر ئۈچ سىڭلىسى:شەرەپەت، ئايىم بۈۋى، مايىم قىز ۋە ئىنىسى ئەسىتۇللا ھايات. ئاتا ۋەتىنىمىزدىكى ئىنقىلاۋىي قۇربانلارنىڭ نامى قەلبىمىزدىن مەڭگۈ ئوچمەيدۇ.

ئىبراھىم بارات.

(جالال ئاسىموۋ تەۋەللۇدىغا - 90 يىل)

خاتىرىسى ئۆچمەس سىما

يورۇق كۆڭۈللەردىن كورە بۇرۇختۇملۇق ھوكۈم سۈرگەن زاماندا ئۆمرى ئۆتكەن زات توغرىسىدا ئەسلىمە بەر[illegible]

[illegible] دىت بىلەن سەرەمجانلاشتۇرۇلغان ئۆي، بۇ 84 ياشلىق ھەدىيەم ھەدە بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرىمەن.

— جالال بىلەن 40 يىل ئۆي - ئوچاق بولدۇق، — ئالىملىقى تارىخ ھېكايىسى شۇ سۆزلىرى بىلەن باشلاندى. — ياخشى كۈنلەرنى تەڭ كۆردۇق، لېكىن قىيىنچىلىقلارنىمۇ راسا تارتتۇق. تىرىك بولغىنىدا بىيىل دېكابىر ئېيىدا 90 ۋىللىقىنى ئۆتكۈزگەن بولاتتۇق.

ئارمان، ئارمان! ئادەمزات تورەلگەندىن بۇيان ئارمان بىلەن ياشايدۇ [illegible]

— جالال ئاسىموۋ كىم، بىلەمسىز؟

بىرلىرى:

— ھەي — تاڭدى، — دېيىشى مۇمكىن.

— ھە، «ئانارخان» درامىسىنى كورمىگەنمىسىز؟

— كورمىگەنمىدۇق؟ «ئانارخاننى» كورمىگەن ئۇيغۇر بارمۇ؟

ئەگەر راستىنلا شۇنداق سوئال - جاۋاپ ئوتكۈزۈلسە، مىڭلىغان ئۇيغۇرنىڭ لەۋىدىن شۇنداق جاۋاپلار ئۇچۇپ چىقىشى ئېنىق.

غۇلجا ئېپكىمىنىڭ تەپتى

— جالال 1907 - يىلى دېكابىر ئېيىدا ھازىرقى ئالمۇتا ۋىلايىتىگە قاراشلىق ياركەنت شەھىرىدە تۇغۇلغان، — دېدى ھەدىيەم ھەدە.

بۇ ياقتىكى كېيىنچە جالال ئاسىموۋ توغرىسىدا مەن بىلىدىغان مەلۇماتلار بىر قىزىقارلىق تۇغۇمچە چىقتى: ئۇنىڭ سەنئەتكە بولغان ھەۋەسى 7- 8 ياشلىرىدىلا ئويغانغان ئىكەن. كىچىك بالا بولسىمۇ، مەشرەپ سەنئىتىگە مەپتۇن بوپتۇ. [illegible]

[illegible] بابايا جالال ئاسىموۋ ئىكەن.

ھەدىيەم ھەدە ئومۇرلۇك يولدىشىنىڭ بالىلىق چاغلىرى [illegible] گەپ قىلىپ بەردى. [illegible]

1917 - يىلدىكى [illegible]

1925 — يىلى جالالنى دادىسى، [illegible] ھەدە.

بۇ گەپكە قارىغاندا، دادىسى تەرەققىيپەرۋەر ئۆمرى كۆزى ئېچىلغان ئادەم كۆرۈنىدۇ، [illegible] ھاكىمىيىتىنىڭ [illegible] مولدلارنى [illegible] دۈشمىنى دەپ ھېسابلايدىغانلىقىنى بىلمىگەنمۇ، [illegible] جالال ياخشى [illegible] دەپ ئوغلىغان يۇرتىغا قايتىپتۇ.

«ئۆيدىكى گەپ بازارغا توغرا كەلمەپتۇ»، دەپ ئاتا - بوۋىلار بىكارغا دېمىگەن ئىكەندە، داداڭ موللىكەن، دەپ كېيىنكى مەكتەۋى ياش ئاسىموۋنىڭ بىلىم تەشنالىقى يولىنى توساپتۇ.

ئەندى دەربەدارلىق كۈنلىرى باشلىنىدۇ: قارقارايەرمەككىسىدە ئۇششاق - چۈششەك كېيىن ئوش شەھىرىدىكى ئىپەك فابرىكىسىدا ئىشچى، سەنئەتكە ھەۋەسمەنلىك بەرى بىر ئۇزىگە تارتىدۇدە، ئوش ئوزبەك تىياترىغا بېرىپ، بۇلبۇل بولۇپ سايراپ،ساز چېلىپ بەرگەن ئىكەن، دەررۇ ھەۋەسكارلىققا ئېرىشىپتۇ. كېيىن پەرغانىدا ئېچىلغان 6 ئايلىق تىياتىر كۇرسىغا ئەۋەتىشىپتۇ. ھەمزە ھېكىمزادە بىلەن بىللە ئوقۇغان ئىكەن. يەنە ئوش تىياترى، ئەندى مۇستەقىل ئارتىست. بۇ يەردە كەلگۈسىدىكى ئاتاقلىق ئوزبەكىستان خەلق ئارتىستى پىرمۇخامىدوۋ ئاسىموۋنىڭ بىرىنچى ئۇستازى بولۇپ، «كوممۇنىست» سەھنە ئەسەرىدە بىرىنچى قېتىم باش رولنى ئوينىغان ئىكەن.

ئىككى دۇرمىسىدە

30 - يىللار ئۇيغۇر تىياتىر سەنئىتى دۇنياغا كەلگەن دەۋىر. جالال ئاسىموۋنى ئالمۇتا چاقىرىدۇ. باشتا 16 كىشىدىن ئىبارەت ترۇپپا.

- «كولخوزمۇ - كولخوز، ناھىيەمۇ - ناھىيە ژۇرنىشەتتى ئويۇن قويۇپ» - ئەسلەيدۇ ھەدىيەم ھەدە. جالال ئاسىموۋ كىچىك - كىچىك سەھنە ئەسەرلىرىنى يازاتتىكەن.

1934 - يىلى 24 - سېنتەبىر ئالمۇتىدا جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تىياترى تەشكىل ئېتىلىپ، ئۇنىڭ سەھنىسى «ئانارخان ۋە لەيلىخان» دەپ نام ئالغان مۇزىكىلىق دراما بىلەن تەنتەنىلىك ئېچىلىدۇ.

ھەدىيەم ھەدىدىن «ئانارخاننىڭ» تۇغۇلۇش تارىخىنى سورىدىم.

- 20 كۈن ئىچىدە يېزىپ پۈتەردى. ئابدۇلھەي سادىروۋ شۇ چاغدا 6 ئاي بىزنىڭ ئۆيىدە تۇرغان. ئەرەپچە يېزىشنى بىلىدىكەن. ئۆزى سادىر قىشلاق دېگەن يېزىدىن ئىكەن. جالال ئېيتىپ تۇراتتى، ئابدۇلھەي يازاتتى. ئىككىسى باش كوتەرمەي 20 كۈن كېچە - كۈندۈز ئىشلىدى. ئىككىسى ئاساسىي روللاردىمۇ چىققان.

باشتا ئېگىچە - سىڭلىنىڭ نامى بىلەن ئاتىلىپ، كېيىن بىر ھەدىنىڭلا نامى بىلەن ئالمۇتا ئۇيغۇر تىياترى سەھنىسىنىڭ تۇرىدىن ئورۇن ئالغان «ئانارخان» ئۇيغۇر تىياترىنىڭ تەۋەرۇك سپېكتاكلى بولۇپ قالدى. مانا ئارىدا 60 يىلدىن ئوشۇق ۋاقىت ئۆتۈپتىكى «ئانارخان» ھېلىمۇ ئۇيغۇر تىياترىنىڭ كارۋان بېشى بولۇپ كەلمەكتە.

مەن 1936 - يىلى ئالمۇتا ۋىلايىتىنىڭ ئۇيغۇر تىلىدىكى گېزىتى «قىزىل تۇغدا» ئىشلەتتىم. («كوممۇنىزم تۇغى» كېيىن «ئۇيغۇر ئاۋازىدا» بېسىلغان ئەسلىمىلىرىمدە «قىزىل تۇغنىڭ» بېشىغا چۈشكەن دەھشەتلىك ئېپىزودمۇ تىلغا ئېلىنغان) شۇنىڭدىن بۇيان جالالكامنى (ئۇنىڭدىن ئون ياش كىچىك ئىكەنمەن) شەخسەن بىلىمەن. 1936 - يىل قازاقىستاننىڭ خىزمەت كۆرسەتكەن ئارتىستى ئۇنۋانىنى ئالغىنىنىمۇ بىلمەن، پەقەت ئۇنىڭ تەرجىمە ھالىدىكى بىر پاجىئەلىك دەۋرىدىن خەۋىرىم بولماپتىكەن. ئەمما مۇدھىش ۋاقىئەنى ھېكايە قىلغاندا، 34 يىللىق ئومرىدە ھاياتنىڭ ئىسسىق — سوغۇقنى كوپ كورگەن ھەدىيەم موماينىڭ ئادەتتە چىھرىسىنى يورۇتۇپ تۇرىدىغان تەبەسسۇم بىردىن ئۆچتى.

1938 - يىلى 1 - سېنتەبىردە تىياتر «غېرىپ - سەنەم» ئەسەرىنى قويماقچىدى، لېكىن ئىش باشقىچە بولۇپ كەتتى. 1 - ئاۋغۇست كۈنى تىياتردا ژىغىن بولدى...

ئوتتۇز يەتتىنچى دەھشەتلىك ۋىلىنىڭ قۇۋغۇن - تۇتقۇن بورانلىرى پۈتۈن كېڭەش مەملىكىتى بويلاپ 38 - ۋىلدىمۇ قارا كەلگۈندەك توختىماي ئاممۇىي سۈرئەتتە داۋام ئېتەتتى. بۇ چاغدا تاشكەنتكە كېلىپ ئىنستىتۇتنىڭ بىرىنچى كۇرسىدا ئوقۇش باشلىۋىدىم، ئۇيغۇر مەدەنىي - مەنىۋى ھاياتىنىڭ بېشىغا ھەممە يەردە ھالاكەتلىك يىغا چۈشكەنلىكىنى ئۆز بېشىمدىن ئوتكۈزگەن بىر ۋاقىئەنى شۇ ئورۇنغا قىستۇرۇپ ئوتسەم. ئالمۇتا ئۇيغۇر تىياترىدا يۈز بەرگەن پاجىئەلەرمۇ ئەشۇ ئومۇمىي ژىغىننىڭ بىر سۈرلۈك پارچىسى ئىكەنلىكىنى ئۇقۇۋېلىشقا ياردەم بېرىدۇ. ئوقۇپ ژۈر گەن كۈنلىرىمنىڭ بىرىدە مېنى ئوزبەكىستان كومسومول كومىتېتى مەركىزىي كومىتېتىغا چاقىرىشتى. ھەيران بولدۇم. مەن 19 ياشار كەمبەغەل ستۇدېنت مەركەزكومغا نېمىگە كېرەك بولۇپ قاپتىمەن؟ مەركەزكوم كاتىۋى بىلەن مەن، يوقچىلىقتىن بىر تال مايكا كىيىۋالغان ژۇمران بالا ئىككىمىز ئوتتۇرىسىدىكى گەپ مۇنداق ئىدى:

- ئۇيغۇر زىيالىلىرى خەلق دۈشمەنلىرى بولۇپ چىقتى. ئۆچپىدگىمىزدىكى ئۇيغۇر بولۇمىدە ئۇيغۇر مەكتەپلىرى ئۈچۈن دەرسلىك چىقىرىدىغان ئادەم كېرەك. سىزنى تەھرىرلىك خىزمىتىگە ئەۋەتىمىز. كومسومولسىز. ئالمۇتىدا گېزىتتا ئىشلەپسىز. (گېزىتتاكىم بولۇپ ئىشلىگەنسىز دەڭ - كوررېكتور بولۇپ!)

- مېنىڭ مەلۇماتىم توۋەن تېخى، تەجرىبەم يوق. ياشمەن.

- ھېچقىسى يوق، كېيىن ئوقۇۋالسىز، ھازىر مىللىتىڭىزگە خىزمەت قىلىڭ، خەير.

ئەتىسىلا «غورا» تەھرىر بولۇپ قالدىم. توغرىسىنى ئېيتقاندا نوپۇزلۇق ئۇيغۇر زىيالىلىرىدىن ئوزبەكىستاندا ھەقىقەتەن ھېچ كىم قالمىغان. ھەممىسى سىبىر لاگېرلىرىدا «خەلق دۈشمەنلىرى» قىسمىتىنى باشتىن كەچۈرۈۋاتقان. قازاقىستاندىمۇ شۇنداق قىرغىن - سۈرگۈن ۋەزىيەت ھوكۈم سۈرەتتى. جۈملىدىن ئالمۇتا ئۇيغۇر تىياترىنىڭ تالاي ئارتىستلىرى قاتارىدا مەن بىلىدىغان تالانتلىق ئارتىستلىرى خانخوجا ئىلىيېۋ، ئومەر زاكىروۋ (ئومەر چوچۇن لەقىمى بىلەن ھەممىگە تونۇلغان)، ماھىر تەمبىرچى بوكىجان، شۇنداقلا تىياتر دىرېكتورى ئالدى بىلەن «خەلق دۈشمىنى» دەپ قاملىپتۇ. ئەپسۇس، 1986 - يىلى بېسىلغان ئۇيغۇر تىياترى كوللېكتىۋىنىڭ سۈرەتلىك ئالبومىدا شۇلارنىڭ فوتولىرى بېرىلمەپتۇ.

بايا 1 - ئاۋغۇستتىكى ژىغىن ئۇيغۇر تىياترىدا نوۋەتتىكى «خەلق دۈشمەنلىرىنى» ئېلان قىلىش ئۈچۈن چاقىرغان ئىكەندە.

ھەدىيەم ھەدە ئەسلەيدۇ:

- شۇ 1 - ئاۋغۇست كېچىسى سائات ئىككىدە ن ك ۋ د نىڭ ئادەملىرى ئۆيىمىزگە باستۇرۇپ كىرىپ كەلدى. «جالال ئاسىموۋ! تۇرۇڭ، ئالدىمىزغا چۈشۈڭ» دەپ بۇيرۇشتىدە، كەتتى...

شۇ كېچىنىڭ ئۆزىدە ئىستىداتلىق ئارتىست ئابدۇلھەي سادىروۋ، بارى - يوقى بىر كۈنلا تىياتىر دىرېكتورى ئورۇنباسارى بولۇپ ئىشلىگەن شاكىرجانلارمۇ «خەلق دۈشمەنلىرى» قالپىقى كىيگۈزۈلۈپ قاملىپتۇ.

شۇ - شۇ ياتقىنىچە جالال ن ك ۋ د نىڭ تۈرمىسىدە 19 ئاي ئازاپ - ئوقۇبەت چېكىپ ياتتى.

موللىنىڭ بالىسى، خىتاينىڭ شپىونى، بۇرھان قاسىموۋنىڭ (ئاتاقلىق ئۇيغۇر زىيالىسى، ئەۋۋەللا «خەلق دۈشمىنى» بولۇپ كەتكەن - خ.خ) كويۇغلى دېگەن ئەيىپلەرنى قويۇپ قامىغان. - ھەدىيەم ھەدە ئەسلىگەن چاغدا ئوتۇپ كەتكەن كۆلپەتلەرنىڭ ھەر بىر دەقىقىسى مومايىنىڭ ژۈرەك باغرىنى ھېلىكەم موجۇپ تۇرغانلىقى چىرايىدىن بىلىنەتتى.

ھەقىقەت شۇ چاغلاردا قىلچىلىك بولسىما بار ئىكەندە، ج. ئاسىموۋ ئاقلىنىپتۇ. 1940 - يىلى 20 - مارتتا ئائىلىسىگە قايتىپتۇ. لېكىن ئەلەم قەلبىدە مۇزدەك تاشتەك ئولتىرىپ قالغان بولسا كېرەكتە، قەدىردان تىياترغا بارماپتۇ.

ئالمۇتىدا قىسقا مۇددەتلىك رېژىسسيورلۇق كۇرسى ئېچىلغان ئىكەن. شۇ دەرگاھتا ئوقۇپ، تۈگەتكەندىن كېيىن ئەمگەكچى قازاق ناھىيەسىدىكى قازاق تىياترىغا ئەۋەتىلىپتۇ. كۇرستا رېژىسسيورلۇق كەسپىنى پۇختا ئوزلەشتۈرگەن ياش رېژىسسيور قازاق سەھنىسىدە «قىز ژىبېك» ئەسەرىنى بىرىنچى قېتىم مۇستەقىل قويغان ئىدى.

جان - ئەنجانغا سەپەر

شۇ چاغدا جالال ئاسىموۋنىڭ ئىجادىي ھاياتىدا، شۇنداقلا، ئۇيغۇر تىياتر سەنئىتىنىڭ تەرجىمە ھالىدا ئەپسۇس، ئومرى ئۇزاققا سوزۇلمىغان بولسىما، بىر يارقىن سەھىپە ئېچىلىدۇ. قازاق تىياترىدا ئىشلەپ ژۈرگەن كۈنلىرىنىڭ بىرىدە تاشكەنتتىن ۋەكىل بولۇپ كەلگەن ئەخمەتوۋ دېگەن كىشى بىر خۇش خەۋەر ئېلىپ كەپتۇ:

- ئوسمان يۇسۇپوۋنىڭ تاپشۇرۇغى بىلەن كەلدىم. ئەنجاندا ئۇيغۇر تىياترى ئېچىلىۋاتىدۇ. ژۈرەك - تاقىتىنى ژىغ، ئەنجانغا كەتتۇق.

ئوسمان يۇسۇپوۋ ئوزبەكىستان كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ بىرىنچى رەھبىرى ئىدى. ئۇيغۇر تىياترىنى تەشكىل قىلىشقا شەخسەن ئۆزى رەھبەرلىك قىلغان. ئۇيغۇرلارنىڭ غېمىنى كوپ يېگەن ئۇلۇق زاتنىڭ روھىنى ھەر بىر ئۇيغۇر ھورمەت بىلەن يادلىغاي.

- ئارقا - كەينىمىزگە قارىماي، 1941 - يىلى ماي ئېيىدا ئەنجانغا خوشال - خورام يول ئالدۇق، - ئەسلەيدۇ ھەدىيەم ھەدەم. جالال ئاسىموۋ ئەنجاندا ئۇيغۇر تىياترىنىڭ باش رېژىسسيورى خىزمىتىگە تايىنلىنىپ، ئالىي كاتېگورىيەلىك ئارتىست، ئاتاقلىق ئوزبەك رېژىسسيورى ۋاھاپ ئەزىموۋ تىياترغا بەدىي رەھبەر بولۇپ تايىنلىنىدۇ. (بۇ ئەرباپ ئالمۇتىدىكى ئۇيغۇر تىياترىغىمۇ بەدىي رەھبەرلىك قىلغان).

ئۇيغۇر تىياترىنى تەشكىل قىلىشتا مېنىڭمۇ ھەسسەم بار، - كۈلۈپ قويىدى ھەدىيەم ھەدە.

- قانداقچە؟

- ئوسمان يۇسۇپوۋ قازاقىستان بىلەن قىرغىزستاندىن ئارتىست بولارلىق ئۇيغۇرلارنى تېپىپ كېلىڭلار، - دەپ تاپشۇرۇق بەرگەن ئىكەن. مېنى كوماندىروۋكىغا ئەۋەتىشتى. 51 كىشىنى تېپىپ، مەخسۇس ۋاگوندا ئەنجانغا ئېلىپ كەلدىم...

مەن ئۇرۇشتىن كېيىن ئارمىيەدىن قايتىپ، ئەنجانغا كەلگىنىمدە، ئۇيغۇر تىياترى جۇمھۇرىيەتلىك تىياتر دەرىجىسىگە كوتىرىلىپ، راسا قىيامىغا يېتىپ تۇرغان ئىكەن. ئۇنىڭ سەھنىسىدە «ئانارخان» (ئاسىموۋ قايتىدىن ئىشلىگەن)، «تاھىر - زوھرا» ۋە باشقا سەھنە ئەسەرلىرى قويۇلغاندا، ئۇيغۇر ئوزبەك تاماشىبىنلار تىقىلىپ كېتەتتى.

شەرقىي تۈركىستاندا مىللىي ئازاتلىق ھەرىكىتى ئەۋج ئېلىپ تۇرغان ۋاقىت ئىدى. ئەنجاندىكى ئۇيغۇر تىياترىنىڭ تەپتى ئۇ ياققىمۇ يەلپۈپ تۇراتتى. «جان - ئەنجان» ھوججەتلىك كىنوفىلمىنىڭ سۈرەتكە ئېلىنىشى ۋە چىقىرىلىشىمۇ ۋەزىيەتنىڭ مەھسۇلى بولغان. چوڭ ياشتىكى ئۇيغۇر قېرىنداشلار بۇ فىلمنى غۇلجا كىنوتىياترى سەھنىسىدە كورگەن بولغىيدى.

بۇگۈنكى كۈندە ئۇ ئەسەرنى ئەسلەيدىغانلارمۇ بار. «جان - ئەنجاننىڭ» تەسىرى ناھايىتى كۈچلۈك بولغان. فىلم ئۇيغۇر تىياترىنىڭ قاتنىشىدا سۈرەتكە ئېلىنغان. ئەنجان ۋىلايەت ئۇيغۇرلىرىنىڭ كىنو ئەسەردە تەسۋىرلەنگەن شۇ ۋاقىتتىكى ھاياتى ۋادىنىڭ ئادەم ھەۋەسىنى كەلتۈرىدىغان خۇش مەنزىرىسى. ئارىدىن كوپ ئوتمەي ئوز ئايىغىدىن يوق بولۇپ كەتكەن جۇمھۇرىيەتلىك ئەنجاندىكى ئۇيغۇر تىياترى ئارتىستلىرىنىڭ يارقىن چاقناپ تۇرغان سىمالىرى تېخىچە خاتىرەمدە. شۇلارنىڭ ئارىسىدا ئومرىنىڭ ئاخىرىغىچە ئىجادىي پائالىيىتىگە ئايرىلماس شېرىك بولغان راۋۇۋى بىلەن جالال ئاسىموۋمۇ بار ئىدى. ئوزبەكىستان ئۇيغۇرلىرىنىڭ پېشانىسىغا يورۇق يۇلتۇزدەك بىر يارقىراپ ئېچىلىپ، ئوشتۇمتۇت ئوچۈپ قېلىش قىسمىتى يېزىپ قويۇلغان ئېمىكىنتاڭ. شۇنداق كۈللەپ تۇرغان جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تىياترى بىردىن يېپىلدى. ئېسىمدە، شۇم خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئەلەم بىلەن ژۇقۇرىغا تىياتر كوللېكتىۋى نامىدىن خەت پۈتتىمدە، تىياتر دىرېكتورى بىلەن ئارتىستلارغا ئوقۇپ بەردىم. ھەممىسى ماقۇللاپ، بىر - بىرلەپ قول قويۇشتى. ئەپسۇس، كېسىلگەن دەرەخنى ئورنىغا قويۇپ بولماس ئىكەن!

ئارىدىن بىر نەچچە ژىل ئوتتى. ئوزبەكىستان خەلق رادىوسى تەركىۋىدىكى ئۇيغۇر بولۇمىدە كىچىككىنە ئانسامبل تۈزدۇق. جالال ئاسىموۋ - رەھبەر. تەركىۋىدە ئىككى خىزمەت كورسەتكەن ئارتىست - ج. ئاسىموۋ بىلەن مەريەم توختايېۋا بار. كېيىنىرەك مەن ئوزبەكىستان رادىو تېلېۋىدېنىيى دولەت كومىتېتى رەئىسىگە مۇئاۋىن بولغىنىمدا جالال ئاسىموۋنىڭ تولۇقلاپ ئىشلىگەن «سىرلىق خەنجەر» سەھنە ئەسەرىنىڭ تېكىستىنى مۇھاكىمە قىلىپ، ئالمۇتا ئۇيغۇر تىياترىغا يوللىغانىمىز.

يادنامەمنىڭ ئاخىرىدا دراماتۇرگ، بەستەكار، ئارتىست، سازەندە جالال ئاسىموۋ ئالمۇتا ئۇيغۇر تىياترى تارىخىدا مۇناسىپ ئورۇن تۇتقانلىقىنى ئالىي ھورمەت - ئىززەت بىلەن تەكىتلىمەكچىمەن. تىياترنىڭ باشلانغۇچ دەۋرىدە ج. ئاسىموۋ مۇئەللىپلىكىدە سەھنىگە كورگەن «ھېتەك يەكدى»، «چوررۇققا سەت يوق» مۇزىكىلىق كومېدىيەلەر (ھەر ئىككىسىدە باش روللارنى ئابدۇلھەي سادىروۋ ئوينىغان ئىكەن) كېيىن قويۇلغان «ئانا تەغدىرى» (مۇزىكىسى كېبىروۋنىڭ)، بولۇپمۇ «ئانارخان» - (ئا. سادىروۋ بىلەن ھەمكارلىقتا) مۇزىكىلىق دراممىسى بىلەن جالال ئاسىموۋ ئۆزىگە ئوچمەس ھەيكەل قويۇپ كەتتى.

سوھبىتىمىزنىڭ يەكۈنىدە ھەدىيەم ھەدىدىن سورىدىم:

- قانداق، ھازىر بەختلىكمۇ سىز؟

- جالالنىڭ چىرىغىنى ئوچەرمەي يېقىپ ئولتىرىمەن. ئولۇمىدىن «نۇرۇم - نۇرى» دېگەن مۇزىكىلىق دراممىنى يېزىپ تۈگەتكەن. قول يازمىسى قولۇمدا. 9 پەرزەندىمىز، 36 نەۋرىمىز، 45 چەۋرىمىز، يەنە ئىككى ئەۋرىمىز - ئىككىمىزدىن قالغان چىراقلىرىمىز. ھەممىسى خۇداغا شۈكرى، ھالاۋەتلىك تۇرمۇش قۇرۇپ، دادىسى ۋە بوۋىلىرىنىڭ روھىنى خۇش قىلىپ، مېنى خوشال قىلىپ ياشاۋاتىدۇ. قېرىغىنىمدا، بەختىمنى شۇلاردىن كورۇۋاتىمەن.

خىبلەم خۇدايبەردىيېۋ.
تاشكەنت شەھىرى.

ئۇيغۇر خەلقى تۈركىي تىللىق خەلقلەر ئىچىدىكى ئەڭ مەدەنىيەتلىك خەلقلەرنىڭ بىرى ئېكەنلىكىنى كۆپلىگەن دۇنياغا مەشھۇر ئالىملار ئېترار قىلغان ئېدى. شۇنىڭ ئۈچۈن بولسا كېرەك 19- ئەسىرنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ، رۇس، ئىنگلىز، فرانسۇز، ئامېرىكا، ياپون ۋە باشقىمۇ خەلقلەر ئىچىدىن چىققان ئاتاقلىق تەتقىقاتچىلار ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخىنى، مەدەنىيىتىنى جىددىي ئۆگىنىشكە كىرىشىپ كەتتى. ئۇيغۇر تەتقىقاتچىلىرىمۇ چەتتە قالغىنى يوق، ئەلۋەتتە. ئىنتايىن قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ئۇيغۇر ئالىملىرى بىر قاتار ئۇبيېكتىۋ ئىلمىي ئەمگەكلەرنى يارىتىپ، مەدەنىيىتىمىزنى ئۆز خەلقىگە ھەم باشقىمۇ خەلقلەرگە تونۇتۇشقا مۇيەسسەر بولالىدى. ئەينە شۇنداق

پەن ئادەملىرى

ئىلىم چوققىلىرىغا ئۆرلەپ

ئالىملىرىمىزنىڭ بىرى ئەدەبىياتشۇناس ساۋۇت مۇللاۋۇدوۋتۇر.

ساۋۇت ئاكىنى مەن بۇنىڭدىن ئون ئۈچ ژىل ئىلگىرى، يەنى ستۇدېنتلىق دەۋرىمدىن باشلاپ بىلىمەن. ئۇ ۋاقىتتا ساۋۇت ئاكا بىزگە قېدىمىي كلاسسىك ئۇيغۇر ئەدەبىياتى بويىچە لېكسىيە ئوقاتتى. مېنىڭ ھەيران قالغان يېرىم شۇ بولدىكى، ساۋۇت ئاكا خەلقىمىزنىڭ تارىخى ۋە ئەدەبىياتى ھەققىدە قىزىقارلىق فاكتلارنى كەلتۈرگەن ھالدا ئۇزۇن ھېكايىلارنى سۆزلەپ بېرەتتى. ئۇنىڭ مۇنداق مەزمۇنلۇق لېكسىيەلىرى ياشلاردا ئەدەبىياتقا بولغان قىزىقىشنى پەيدا قىلاتتى. شۇنداقلا ئۆزىمىزنى مەدەنىيەتكە باي قېدىمىي خەلق - ئۇيغۇرلارنىڭ ئەۋلادى ئېكەنلىكىمىز ھەسسىياتىغا كېلەتتۇق.

ساۋۇت ئاكا مۇللاۋۇدوۋ كىچىكىدىنلا ئاتا-ئانىسىدىن ژېتىم قېلىپ، تۇرمۇشنىڭ ئىسسىق-سوغىنى باشتىن كەچۈرۈپ ئۆستى. دەسلەپ ئانىسى خاسىيەت ئېغىر ئاغرىقتىن كېيىن دۇنيا بىلەن خوشلاشسا، دادىسى مۇللاۋۇت ھەم بوۋىسى ھاساخۇن 1938- ژىلى سىياسىي تەقپىلەشلەر قۇرۇۋنىغا ئايلانغان ئېدى.

ساۋۇت ئاكا مۇللاۋۇدوۋ 1956- ژىلى تاشكەنتتىكى ئوتتۇرا ئاسىيا دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ (ساگۇ) شەرىق فاكۇلتېتىنى تاماملاپ، دەسلەپ مەكتەپتە مۇئەللىم بولۇپ ئىشلەيدۇ. قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ئۇنىڭدا ئەدەبىياتقا بولغان قىزىقىشى تېخىمۇ ئۆسكەن بولۇشى كېرەك. 1957- ژىلى ساۋۇت ئاكا قازاقىستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى يېنىدىكى شەرىقشۇناسلىق سېكتورىغا كېلىپ، بىر ژىل ئىلمىي خادىم بولۇپ ئىشلەيدۇ. ئاندىن بىلىمىنى ئاشۇرۇش مەخسىتىدە ئۈچ ژىل ئاسپىرانتۇرىدا ئوقۇيدۇ. 1962- ژىلدىن 1964- ژىلغىچە «كوممۇنىزم تۇغى» (ھازىرقى «ئۇيغۇر ئاۋازى») گېزىتىدە ئەدەبىي خادىم بولۇپ ئىشلىدى. ئەينە شۇ ۋاقىتلاردا ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىلمىنى رىۋاجلاندۇرۇش مەخسىتى بىلەن قازاقىستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى تىلشۇناسلىق ئىنستىتۇتىدا مەخسۇس بولۇم قۇرۇلىدۇ. بۇ يەرگە ئۇيغۇرلار ئارىسىدا تونۇلۇۋاتقان پەن ئادەملىرى كېلىشكە باشلايدۇ.

ژىللار ئۆتكەنسىرى ئۇيغۇرشۇناس ئالىملىرىنىڭ سېپى تېخىمۇ كۆپىيىپ، ئۇلارنىڭ تەتقىقات قىلىش ئوبيېكتلىرى يەنىمۇ كۆپىيىدۇ. س. مۇللاۋۇدوۋ، غ. سەدۋاقاسوۋ، ئۇ. مەمەتاخۇنوۋ، ق. توختەموۋ، م. ھەمرايېۋ، م. ئالىيېۋا، م. كېبىروۋ، ب. ئەرشىدىنوۋ، م. ئابدۇراخمانوۋ، پ. سابىتوۋا، ش. باراتوۋ، د. ئىسىيېۋ ۋە باشقىمۇ شۇ قاتارلىق ھەر يەردە ئىشلەۋاتقان تەتقىقاتچىلار بىلەن بىرلىكتە ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىلمىنىڭ مۇستەھكەملىنىشىگە ئۆزىنىڭ مۇناسىپ ھەسسىنى قوشىدۇ. ئەينە شۇ ئالىملارنىڭ ئېلىپ بارغان جىددىي ئىش پائالىيىتى ئارقىسىدا، بولۇپمۇ دۆلەت ئەربابى، مەشھۇر ئالىم، خەلقىمىزنىڭ سۆيۈملۈك پەرزەندى مەرھۇم غوجاخمەت سەدۋاقاسوۋ يېتەكچىلىكىدە مەزكۇر بولۇم چوڭ بىر ئىلىم دەرگاھى - ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىغا ئايلاندى. ساۋۇت ئاكا ئەينە شۇ ئىنستىتۇتتا ئېچىلغان بىر نەچچە بۆلۈملەر ئىچىدە، دەسلەپ مەنبەشۇناسلىق بۆلۈمىنىڭ باشلىقى، ئاندىن كېيىن بولسا ئەدەبىيات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى سۈپىتىدە ئۆزىنىڭ ئەمگەك پائالىيىتىنى داۋاملاشتۇردى.

ساۋۇت مۇللاۋۇدوۋنىڭ 1957- ژىلى باشلانغان ئىلمىي ئىشى مانا قىرىق ژىل مابايىنىدا داۋام قىلماقتا. ئۇنىڭ مۇجەزىدىكى بىر ئالاھىدىلىك شۇكى، ئۇ قانداقلا شارائىتتا بولمىسۇن، سىرتقى مۇھىتنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، بىرەر مەسىلە ھەققىدە ئۆزىنىڭ ئويى - پىكرىنى فاكتلار بىلەن دەلىللەشكە تىرىشىدىغان، ئاچچىق بولسىمۇ ھەقىقەتنى ئادەمنىڭ ئۆزىگە ئېيتالايدىغان، بەزىدە ئۆزىنىڭ نامىغا كەلگەن تەنقىتنى توغرا قوبۇل قىلالايدىغان ياخشى سوھبەتداش ئادەم.

ساۋۇت ئاكا ئۆزىنىڭ ئىلمىي پائالىيىتىنى ئۇيغۇرلارنىڭ ئانا يۇرتى - شەرقىي تۈركىستاننى زىيارەت قىلىش بىلەن باشلىدى، دەپ ئېيتسام خاتالاشمايمەن. 1958- ژىلى ئۇ قازاقىستان ياشلار دېلېگاتسىيەسى تەركىۋىدە ۋەتەنگە بېرىش بەختىگە ئېگە بولىدۇ. ئالىم بۇ تارىخىي ۋاقەنى تا موشۇ كۈنگىچە پات - پاتلا ئەسلەيدۇ، چۈنكى بۇ يۇرتلاردا بولۇپ، بىرىنچىدىن، ئۆزىنىڭ چوڭ بىر خەلقنىڭ پەرزەندى ئېكەنلىكىنى يېقىندىن ھېس قىلغان بولسا، ئىككىنچىدىن، ساۋۇت ئاكا كۆپلىگەن زىيالىلار بىلەن ئۆزمۇ- ئۆز كورۇشىدۇ. بۇ ساياھەتتىن كېيىن ياش تەتقىقاتچىنىڭ ئۆز كەسپىگە بولغان مۇھەببىتى تېخىمۇ ئاشىدۇ.

توپ - توغرا ئوتتۇز بەش ژىل ئۆتۈپ، يەنى 1993- ژىلى س. مۇللاۋۇدوۋ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ تەكلىۋى بىلەن خىتاينىڭ پايتەختى بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلگەن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاتاقلىق شائىرى يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ «قۇتادغۇ بىلىك» ئەسەرىگە بېغىشلانغان خەلق ئارا كونفېرېنسىيەگە قاتنىشىدۇ. ئۇ يەردىن قايتىپ، ۋەتەنگە چۈشكەن ساۋۇت ئاكا ئۇيغۇر ئەدىپلىرى، كۆپلىگەن شائىر ۋە يازغۇچىلار بىلەن تونۇشتى. بۇ تونۇشۇش ئالىمنىڭ نوۋەتتىكى سەپىرىدە تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتى. بۇ قېتىم، 1997- ژىلى ئاۋغۇست ئېيىدا س. مۇللاۋۇدوۋ ئۈرۈمچىدە بولۇپ ئۆتكەن خەلق ئېغىز ئىجادىيىتىگە بېغىشلانغان خەلق ئارا سىمپوزىئۇمغا قاتنىشىدۇ. بۇ يەردە ئالىم ئۇيغۇر فولكلورىنىڭ بەزى مەسىلىلىرى بويىچە دوكلاد بىلەن سۆزگە چىقتى. ئەينە شۇنىڭغا ئوخشاش سەپەرلەرنى ساۋۇت ئاكا باشقا شەھەرلەرگىمۇ كېلىپ، ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىلمىنىڭ ئاكتۇئال مەسىلىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

س. مۇللاۋۇدوۋنىڭ ئۇيغۇرشۇناسلىق ساھاسىدا ئەسقاتقان ئەمگىكى ئۇنىڭ ئېلان قىلىنغان ئىلمىي ماقالىلىرىدا، مونوگرافىيەلىرىدە، ئايرىم كىتاپچىلىرىدا ئۆز ئىپادىسىنى تاپتى. ئۇنىڭ پائالىيىتىنىڭ كۆپ قىسمىنى 19- ئەسىرنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا ياشىغان شائىرلار بىلال نازىمنىڭ ئىجادىيىتىنى تەكشۈرۈشكە سەرىپ قىلىنغان. ئالىمنىڭ دەسلەپكى كىتاۋى «بىلال نازىم تاللانما ئەسەرلەر» دەپ ئاتىلىپ، ئۇنىڭدا «غەزەلىيات»، «نازۇگۇم»، «چاگموزا يۈسۈپخان» داستانلىرى ئورۇن ئالغان. مەزكۇر ئەمگەك ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىلمىدىكى چوڭ بىر يېڭىلىق بولدى. شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەش كېرەككى، بىر نەچچە ژىلدىن كېيىن، يەنى 1992- ژىلى قازاقىستان مىللىي پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئەدەبىياتشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ ئىختىساسلاشتۇرۇلغان ئىلمىي كېڭەش ژۇقۇرىدا ئاتالغان ئەمگەكنىڭ مۇھىملىغىنى ھېساپقا ئېلىپ، ئالىمغا پەن نامزىتى ئۇنۋانىنى بېرىش قارارىنى قوبۇل قىلدى.

شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەش كېرەككى، ساۋۇت مۇللاۋۇدوۋ بىلال نازىمنىڭ ئىجادىنى تەكشۈرۈش بىلەنلا چەكلەنمەي، بەلكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ باشقىمۇ ۋەكىللىرى، شۇ جۈملىدىن، زەلىلىي، نەۋبەتىي، ئەرشىي، فۇتۇھىي، خاراباتىي، نىيازىي، نىزارىي، غەرىبىي، زىيائىي، قاشىي، تەجەللىي كەبى كلاسسىك ئەدەبىياتىمىزنىڭ ئەجايىپ نامايەندىلىرى ھەققىدە ماتېرىياللارنى ژىغىپ، خەلق بىلەن يۈز كورۇشتۇردى. ئىلىم دەرگاھلىرىدىكى كۆپلىگەن قوليازمىلار، مىكروفىلم ۋە فوتو كۆچىرمىلەر بولۇپمۇ ئەينە شۇ س. مۇللاۋۇدوۋنىڭ تىرىشچانلىقى تۈپەيلى توپلانغان دېسەك ئاشۇرۇپ ئېيتقان بولمايمىز.

س. مۇللاۋۇدوۋ ياش ئەۋلاتقا بولغان غەمخورلۇغى تۈپەيلى مەكتەپلەر ئۈچۈن ئوقۇش قۇراللىرىنى يېزىش، پروگراممىلارنى تۈزۈش ئىشلىرىغا يېقىندىن ئارىلاشتى.

ئەدەبىياتىمىزنىڭ بۈگۈنكى ئەھۋالى، بولۇپمۇ ئۇيغۇر ئەدەبىياتشۇناسلىغىدا يۈز بېرىۋاتقان ھادىسىلەر ساۋۇت ئاكىنى ئويلاندۇرماي قالمايدۇ. «ئەجدادلىرىمىزنىڭ قېنى ۋە تەرى تۆكۈلگەن شەرقىي تۈركىستاندا بولۇپ، ۋەتەنداشلار بىلەن بىر دەستىخاندا ئەدەبىياتىمىزنى، مەدەنىيىتىمىزنىڭ كېلەچىگى ھەققىدە كۆڭۈلدىكىدەك دىدارلىشىش ئىمكانىيىتىگە ئېگە بولدۇم» - دېگەن ئېدى ساۋۇت ئاكا ۋەتەننى زىيارەت قىلىپ كېلىپ بولغان سوھبەتلىرىمىزنىڭ بىرىدە. - تەلىيىمگە يارىشا ئارىمىزدىكى چېگارىلار ئېلىنىپ، باي مەدەنىيىتىمىزنىڭ كېلەچىگى ھەققىدە بىرلىشىپ پىلانلار قۇرساق، قېزىلىپ ئېلىنماي قالغان گوھەرلىرىمىزنى ھەمكارلىشىپ ژىغساق، توپلىساق نۇر ئۈستىگە نۇر ياققان بولار ئېدى...» ئەلۋەتتە، بۇ پەقەت ساۋۇت ئاكىنىڭلا ئەمەس، بەلكى ھەممىمىزنىڭ ئارمىنىدۇر.

شۇنى ئالاھىدە تەكىتلىگەن بولار ئېدىم، ساۋۇت ئاكا مۇللاۋۇدوۋ ئۆزىنىڭ 65- باھارىنى ئەينە شۇ ئۇلۇق دىيارنىڭ يېرىنى قاتتىق دەسسەپ تۇرۇپ، بىر سىقىم تۇپىسىنى ئالقىنىدا مەككەم تۇتقان پېتى قارشى ئالدى. ئۆزىنىڭ قىرىق ژىللىق ئۆمرىنى خەلق ئىشىغا، بولۇپمۇ ئۇيغۇر ئىلمىنىڭ تەرەققىياتىغا سەرىپ قىلغان ساۋۇت ئاكا بۈگۈنمۇ كۈچ - قۇۋۋىتىنى يوقاتقىنى يوق. ئۇنىڭ ئۆزىدە ھارغانلىقمۇ بەلگۈسى كورۇنمەيدۇ. ساۋۇت ئاكا ئۆزىنىڭ ئۆمۈرلۈك يولدىشى، مەسلىھەتچىسى زىنەتبۈۋى ھەدە بىلەن ئۇزاق يولنى بېسىپ ئۆتتى. ئۇلار ئۆزلىرى قانداق مېھماندوست، ئاق كۆڭۈل، خۇشچاقچاقچى بولغانلىقتىن، ئۇلارنى ئەگىشىپ ئۆسۈۋاتقان پەرزەنتلىرى داۋۇت، بەختىيار، نازىم ھەم نەۋرىلىرىمۇ ئەينە شۇ كەيپىياتتا تەربىيىلەنمەكتە. مېنىڭ شۇنىڭغا ئىشەنچىم كامىلكى، پەرزەنتلىرى ياكى بولمىسا نەۋرىلىرى ئىچىدىن ساۋۇت ئاكىنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرىدىغان، خەلقىمىزنىڭ غېمىنى يەيدىغان شۇنداق بىر ئەزىمەت يېتىلىپ چىقىدۇ.

رەخمەتجان قاسىم.
غ. سەدۋاقاسوۋ نامىدىكى ئۇيغۇرشۇناسلىق مەركىزىنىڭ چوڭ ئىلمىي خادىمى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ نامزىتى.

رازىمەنلىك ۋە خاتىرىلەش ژىلى

بىگۇنا تەقپىلەنگەنلەر

مەلۇمكى، 1997 - ژىلنى دۆلەت رەھبىرى نۇرسۇلتان نازارباييېۋ «ئومۇمىي مىللىي رازىمەنلىك ۋە سىياسىي تەقپىلەشلەر قۇربانلىرىنى خاتىرىلەش ژىلى» دەپ پەرمان چىقاردى. بىز بۈگۈنگىچە 60 ژىل ئىلگىرى يۈز بەرگەن قەبىھ، رەزىل جىنايەتلەرنىڭ، بىگۇنا ئادەملەرنى ئامىۋىي رەۋىشتە تەقپىلەشلەرنىڭ بەزى سەھىپىلىرى توغرىلىق خەۋەردار بولدۇق. مەن قىرغىزىستاندا يۈز بەرگەن بىر ۋاقە توغرىلىق شاھىتتىن ئاڭلىغىنىمنى بايان قىلىشنى ئورۇنلۇق كۆردۈم.

مەن 1962 - ژىلى قەشقەردىن چىقىپ قىرغىزىستاننىڭ توقماق شەھىرىگە ئورۇنلاشتىم. بىر كۈنى مېنى داۋۇت تايىروۋ دېگەن بىر ئاغىنەم يوخلاپ كەپتۇ. ئۇنىڭ بىلەن مۇڭدىشىپ ئولتاردۇق. داۋۇت موشۇ توقماقتا پەيزىراخمان دېگەن بىر ھۆرمەتلىك ئادەم بارلىغىنى ئېيتىپ، شۇ كىشىنى بىر كۆرۈپ كېلىشنى تەكلىپ قىلدى. شۇنداق قىلىپ ئىككىمىز پەيزىراخمان ئاقساقالنىڭ ئۆيىگە باردۇق. ئۇ كىشى كۆپنى كۆرگەن، پاراڭچى ئادەم ئېكەن. ئۇ: «مەن ئۆزەم شاھىت بولغان 1938- ژىلى يۈز بەرگەن بىر ۋاقەنى سۆزلەپ بېرەي. ئەينە شۇ 1938 - ژىلى ياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە ئەتراپتىكى كولخوز - سوۋخوزلار ئەمگەكچىلىرىنىڭ چوڭ بىر ژىغىنى بولغان ئېدى. ئەندى مەن بولسام بىر ئېگىلىكنىڭ باش بۇغالتېرى بولۇپ ئىشلەيتتىم. ئەينە شۇ ژىغىندىن كېيىن ن ك ۋ د خادىملىرى ژىغىنغا كەلگەن ئۇيغۇر كادىرلىرىدىن 12 ئادەمنى قولغا ئالغان ئېدى. ئۇلاردىن پەقەت كېرىماخۇن دېگەن ئادەم خېلە ژىللاردىن كېيىن قايتىپ كېلەلىدى. قالغانلىرى ئىزسىز غايىپ بولدى. ئۇلارنىڭ بالا - چاقىلىرى تېنەپ تەنتىرەپ قالدى.

ئەندى جەنۇبىي قىرغىزىستاننىڭ ئۆزگەن، قارىسۇ، جالالاۋات ۋە باشقا جايلىرىدىكى سەللا ساۋاتلىق بولغان كۆپلىگەن ئۇيغۇرلارنى تۇتقۇن قىلدى. بۇ بىر دەھشەتلىك، پاراكەندىچىلىك ژىللار ئېدى، دەپ تەكىتلىدى پەيزىراخمان ئاقساقال.

مەن شۇ ژىللىرى كۆپلىگەن ئادەملەرنىڭ تەقپىلەشتىن قۇتۇلۇپ قېلىشى ئۈچۈن پاسپورتىنى ئۆزگەرتىشكە مەجبۇر بولغانلىغىنى ئاڭلىغان ئېدىم.

1937 - 1938 - ژىللىرى شەرقىي تۈركىستاندىمۇ خۇددى موشۇنداق ئامىۋىي تۈردە ئادەملەرنى تەقپىلەش ھەرىكەتلىرى ئەۋج ئالغان ئېدى. جاپاكەش خەلقىمىز تېخىچىلا تەقپىلەشلەردىن قۇتۇلالماي كېلىۋاتىدۇ. كېيىنكى ۋاقىتلاردا غۇلجىدا ۋە ئۈرۈمچىدە ش ئۇ ئا ردا يۈز بەرگەن ۋاقەلەر بۇنىڭغا دەلىلدۇر.

مۇھەممەد سىدىق سادىقوۋ.
ئالمۇتا شەھىرى.

يۇرتىنىڭ ھۆرمەتلىك ئادەملىرى

جان كۆيەر ئىنسانلارنىڭ بىرى

ھەر بىر يۇرتتا چوڭ كىچىك ھەممە سۆيۈپ ھۆرمەتلەيدىغان موتىۋەر كىشىلەر بولىدۇ.

ھاشىمجان ئىبراھىموۋ «ئالماكۆل» مىكرورايونىدىكى ئۇيغۇر جامائىتىنىڭ ئىچىدىكى ئەينە شۇنداق موتىۋەر كىشىلەرنىڭ بىرى. بۇ يۇرتتىكى مەھەللىلەردە توي - تۆكۈن، نەزىر - چىراق ئۆتكۈزگەندە بۇ ھۆرمەتلىك كىشىسىز دەستىخان سېلىنمايدۇ.

ھاشىمجان قاسىم ئوغلى ئىبراھىموۋ 1924 - ژىلى ئالمۇتا شەھىرىدە خىزمەتچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلدى. زىرۋات مەكتىۋىدە 5 ژىل ئوقۇغۇرچە ئوقىغاندىن كېيىن يەنە 5 ژىل رۇس مەكتىۋىدە ئوقىدى. 1942 - ژىلى ئۇ ئارمىيە خىزمىتىگە چاقىرىلدى. بۇ كېيىكەش ئىتتىپاقى بىلەن گېرمانىيە ئۇرۇشى كەسكىن داۋاملىشىۋاتقان پەيت ئېدى. ئۇ 1 - ئۇكرائىنا فرونتىدا بولۇپ ئۇرۇشقا قاتناشتى. 1944 - ژىلى 10 - يانۋاردا نېمىس ئەسكەرلىرىنى قوغلاپ كېتىۋاتقاندا باش ۋە ئايىغىغا ئوق تېگىپ يارىدار بولىدى. گوسپىتالدا 4 ئاي داۋالاندى. بىر ئاز ياخشى بولغاندىن كېيىن ئۆز يۇرتىغا قايتۇرۇلدى. ئۇ ۋەتەن ئۇرۇشىغا قاتنىشىپ شىددەتلىك ھەل قىلغۇچى جەڭلەردە كۆرسەتكەن خىزمەتلىرى ئۈچۈن ئوردېن ۋە ئوتلىغان مېداللارنىڭ كاۋالىرى بولدى.

ھاشىمجان قاسىم ئوغلى ئاتا - ئانىسىنىڭ ئالدىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن شەھەردىكى دۇكانلارنىڭ بىرىدە سودا خىزمىتى بىلەن ئۇزاق ژىل شۇغۇللاندى، ئائىلىلىك بولدى. بىر ئورۇندا ياخشى ئىشلەپ تەغدىر - مۇكاپاتلارغا ئېگە بولۇپ 1984- ژىلى ھۆرمەتلىك دەم ئېلىشقا چىقتى.

«ئالماكۆل» مىكرورايونىدا بۇرۇن ئۇيغۇرلار كۆپ ئەمەس ئېدى. كېيىن ھەر يەردىن كەلگەنلەر يېڭى ئۆيلەرگە ئورۇنلىشىپ كۆپىيىپ قالدى. يۇرت جامائەتچىلىكىنىڭ بىر-بىرىگە ئارىلىشىشىمۇ ئانچە ياخشى ئەمەس چېچىلاڭغۇ ئېدى. بۇ ئەھۋال ھاشىم ئاكا ئىبراھىموۋنى ئويلاندۇرۇپ قويىدى. ئۇ: «بىز ئۇيغۇر تۇرۇغلۇق موشۇنداق بىر - بىرىمىزگە ئارىلاشماي، تونۇشماي ژۈرۈۋەرسەك، ئەتە - ئۆگۈن بالا - چاقىلىرىمىز قايسى قۇتۇپقا قاراپ قەدەم تاشلايدۇ؟ ئۇيغۇر باللىرى ئۇيۇشۇشلىرى كېرەك، مەن يۇرتنى ئۇيۇشتۇرمىسام بولمىدى»، - دېدى. بۇ ئۇنىڭ ئۆيى بولۇپلا قالمىدى. ئەمەلىياتتا ئۇ كۆپ كىشىلەر بىلەن سوھبەتلىشىپ، باش قوشۇپ كۆپ كىشىلىك نەزىر - چىراق ئۆتكۈزۈپ، يۇرت كىشىلىرىنىڭ بىر - بىرلىرى بىلەن تونۇشۇپ، كېلىش - بېرىش قىلىشىغا ئىمكان تۇغدۇرۇپ بەردى. شۇندىن كېيىن يۇرتتىكى ئۈچ مەھەللىگە بولۇپ بىرىنچى مەھەللىنىڭ ژىگىت بېشى مەھەممەت ئەلى، ئىككىنچى مەھەللىنىڭ ژىگىت بېشى ئاۋۇتجان مەمروۋ، ئۈچىنچى مەھەللىنىڭ ژىگىت بېشى مەھەممەتجان بولۇپ بېكىتىلدى. بۇنىڭ بىلەن جامائەت بىر - بىرى بىلەن قويۇق ئارىلىشىپ مەشرەپلەر، ئاياللار كېڭىشى قۇرۇلدى. توي - تۆكۈن، نەزىر - چىراقلار، ئامىۋىي ئىشلار مەسلىھەت بىلەن كۆڭۈلدىكىدەك ياخشى ئۆتىدىغان بولدى.

يېقىندا يەنە ئۇ تەشەببۇسكارلىق بىلەن ياشلارنىڭ ئۇيۇشۇپ بىر - بىرى بىلەن تونۇشۇپ تەشكىللىك ئوتتۇشى ئۈچۈن مەسلىھەت بېرىپ ياشلارنىڭ ئۈچرىشىش ژىغىنىنىڭ ئېچىلىشىغا سەۋەپچى بولدى. ئۇنىڭ بۇنداق خالىس، سەۋاپلىق ئىشلىرى ئۈچۈن يۇرت جامائەتچىلىكى ھاشىمجان قاسىم ئوغلىغا ئۆزلىرىنىڭ رەخمەت، تەشەككۈرلىرىنى ئىزھار قىلىشتى.

- مەن بولسام يېشىم ئۇلغىيىپ قېرىپ قالدىم، - دەيدۇ سوھبەتدىشىم، - ئەجدادلىرىمىزدىن داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان مىللىي مەدەنىيەت، ئۆرپ - ئادەت، قائىدە - يوسۇن، تىل، دىن ۋە مەشرەپلىرىمىزنى ئۇنتۇپ قالماي تېخىمۇ رىۋاجلاندۇرۇشنى ئارمان قىلىمەن.

ئابدۇرېشىت قاسىمىي.
ئالمۇتا شەھىرى.

ئالماسبەگ

بېتەلەي بىر مىللەت بار ئۇيغۇر دېگەن!

(«جان لىرىكىلىرى» دەپتىرىدىن)

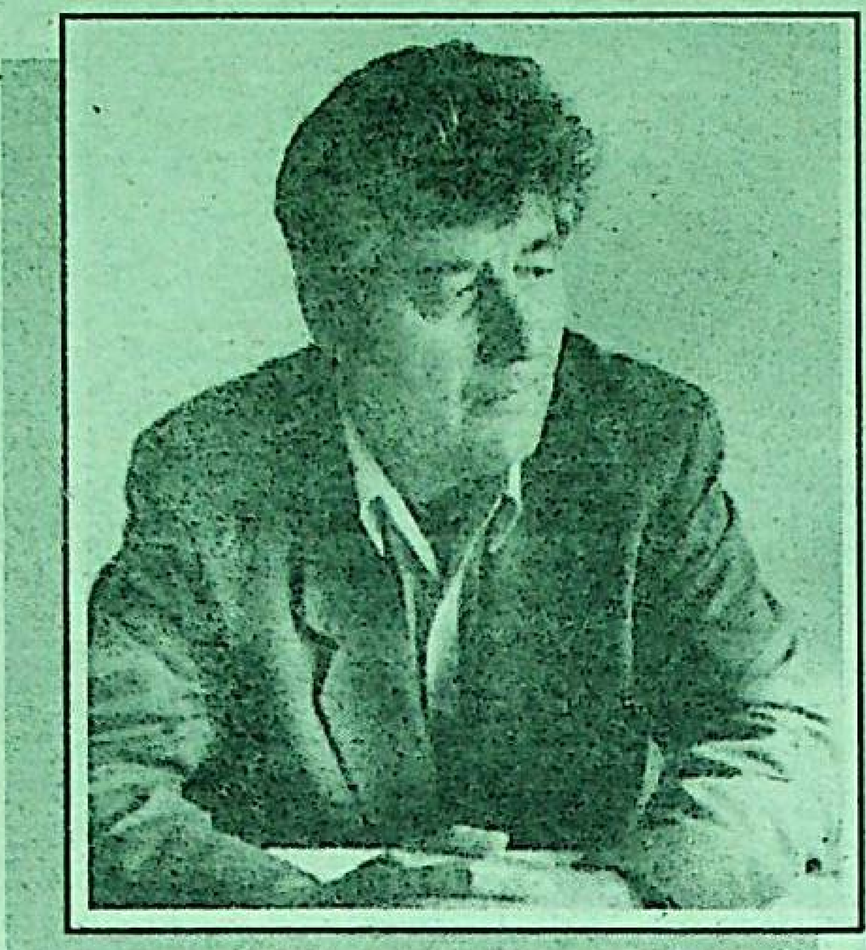

قۇچاق ئاچ ئوغلۇڭغا، قويىنۇڭ ئاچ، ۋەتەن،
مېھرىۋان باغرىڭغا ئاتسۇن ئۆزىنى.
مۇبارەك خاكىڭنى ئەيلىبان مەلھەم،
ھىجراندا تورلاشقان ئاچسۇن كوزىنى،
توكۇلۇپ – توكۇلۇپ ئېيتسۇن سوزىنى.

قۇچاق ئاچ ئوغلۇڭغا، قويىنۇڭ ئاچ، ۋەتەن،
ئۇ سېنىڭ جان پۇشتۇڭ، يوق ھېچ ياتلىغى.
ئەرشىدە –
مەلەكلەر مەشرىبىن قىلسۇن لال بۇدەم،
بىر ئالەم سويۇنۇش، قۇۋانچ – شاتلىغى،
ئۆزەگىدىن بىر زەررە نەسلى پاكلىغى.

قۇچاق ئاچ ئوغلۇڭغا، قويىنۇڭ ئاچ، ۋەتەن،
تۇتۇلغان كۇن كەبى كورسۇن جامالىڭ.
ئۆزەگىدە بىر ئەسىر بىر مىنۇتقا تەڭ،
ھەممىدىن ئۇلۇغۋار قۇدرەت – كامالىڭ،
قىيامەت كۇنگىچە، كورمەي زاۋالىڭ.
دەربەدەر ئوغلۇڭغا قويىنۇڭ ئاچ، ۋەتەن!

* * *

ب م ت – مىنبىرىدە مىللەت پەرزەندى،
يۇزىدە تەبەسسۇمۇ، قەددى رۇس، مەغرۇر.
ئوقۇلمىش باياننامە – نۇرلۇق ھەر بەندى،
ئۆز ئۇلۇغ دولىتىگە ئېرىشمىش ئۇيغۇر.

ئۆز ئۇلۇغ دولىتىگە ئېرىشمىش ئۇيغۇر،
ئەسىرىي ئارزۇلار ھەل – ئۆزى بەگ، خاقان.
نۇر ياغار سامادىن ھەم، ۋەتەن ئۆزرە نۇر،
سويۇنۇپ ئەستا ئىدىل قۇتلايدۇ جاھان:

– مۇبارەك ئىستىقلالىڭ،
قۇتلۇق ھۇررىيەت،
– مۇبارەك بۇ ئەييامىڭ،
مۇبارەك بۇ تاڭ!
– ئاسارەت ئەھلىدە ھېچ بولماس ئارىيەت،
جەڭگىۋار مىللەتكىلا مەنسۇپ شەرەپ – شان! –

دېيىشەر؛
يېقىن – ژىراق ئەللەر مېھمانى،
ۋە ھەتتا ئۆز ۋاقتىدا باقمىغان قاياش.
ئۇيغۇرنىڭ دولەت تۇغى، دولەت نىشانى،
ئەرشىنىڭ توردەيۇ مىسلى كوك، قۇياش.

ئۇيغۇرنىڭ دولەت گىمنى سالمىش لەرزىگە،
بۇ قېدىم دۇنيانىيۇ، جاھىل سامانى.
پۇتۇلمىش يۇلتۇزلارنىڭ چاقناق مەگزىگە
تەگرىنىڭ بەك كېچىككەن تەبرىك – سالامى.

رىياسەت توردە باش ئالىپ ئەر توگا،
ئوغۇزخان ئولتارمىش ھەم ئاگا يانمۇ – يان...
شىېر ئوقۇش نوۋىتى بېرىلگەچ ماگا،
ئۆز دولەت تۇغىن سۇندى سۇتۇق بۇغراخان.

ئەجداتلار تۇغى ئوتتى ئەۋلاد قولىغا،
خان تەگرى ئۇستىگە ئۇ يۇكسەلدى بەلەن...
ستالىن ماۋزېدۇڭنىڭ ئورۇپ غولىغا،
دەرمىش:
– بۇ تەنتەنە ساگايۇ ۋە ماگا ئەلەم!..

ئارزۇيۇڭ سۇمرۇغ بولۇپ ئۇچسا ئاسماندا،
چۇشۇڭدە ئايان ئېمىش قارا باسقاندا.
ئەپسۇس، نادامەت؛
ئەقەللىسى چۇشەككە چۇشەكلىك، خەلقىم!

* * *

«بۇ دولەت سەندە تۇرماس، مەندە مەينەت»،
دولىتىم – ئىشىم ھالال، ھالال مېھنەت.
قاداق قول، ئادىل سوزۇم، ئەجرىم بىلەن
ئىشلىدىم، ئىشلەپ ئوتكۇم ئەلگە خىزمەت.
ھەممىگە ئايان ئاددىي ئاكسىوما –
ئالتۇننىڭ جاسى ئەرزەن، جىڭى قىممەت.

خەلقىم بار – قەدىر تۇتقان ئادىل قازى،
بەندە رازى، دېمەككىم، خۇدا رازى.

* * *

بېتەلەي بىر مىللەت بار ئۇيغۇر دېگەن،
خانى يوق، خاقانى يوق غېمىن يېگەن.
بىرسىگە بىرسى ئاسىي، رەقىپ بولغاچ،
ئۇنۇتمىش ھەتتا ئۇنى ئۇلۇغ ئېكەن.

بېتەلەي بىر مىللەت بار ئۇيغۇر ئاتلىق،
پرومېتېي كۇنىدىن ھەم كۇنى قاتتىق.
تەۋقى – لەنەت تامغىسى – پېشانىدە،
باسقانمۇ ئۇنى ئۆزى ئومۇر باتلىق؟!

بېتەلەي بىر مىللەت بار ئۇيغۇر نامى،
ئۇچۇشىنىڭ قىل ئۇستىدە ھايات شامى.
قولىدا شاراپ ئەمەس، شەربەت ئەمەس،
ئاغۇلىق جاھالەتنىڭ قارا جامى.
ئىچىشتىن ئۇنى ئۆزەڭ ساقلا،
تەگرىم!

* * *

سىقىلما، ژۇرىگىم، ئاغرىما ھەرگىز،
ئاغرىساڭ، مەيلىلا، توختىما بىراق.
ۋەتىنى بار تۇرۇپ، ئوتكەن ۋەتەنسىز،
مىڭلارنىڭ بېشىغا تىكلەپ ئابىدە
يېقىشىم شەرت، ئاخىر، ئاگا شام – چىراق.

دەرۋاقە، ھەممە تەڭ پەرىشتە ئەمەس،
بەندىلىك ئىللىتى ئۆزلىرىگە تەن.
غېرىپلىق – مۇئەمما؛
كۇن كورۇشمۇ تەس،
يات يۇرتتا مۇسۇلمان بولغان ئادەمگە
ئىلاھىي ئايەتتىن ئۇلۇغ ئەل – ۋەتەن!

ۋەتەن! – دەپ ياشىغان نازىرىمۇ، خانىمۇ،
ۋەتەن! – دەپ ئاھ ئۇرغان خادىم، ھۇنەرۋەن.
يات ئېدى ئۇلارغا تەلەيمۇ، شانىمۇ،
سىغمىغان ئىقلىمغا، ھەتتا ئالەمگە،
دەربەدەر پەرزەنتتىن بېخەۋەر، ۋەتەن!

قۇسۇرى كوپ پۇتۇلمىش لەۋھى ئەزەلىنىڭ،
ساماۋىي ساھىپىنىڭ، تەكلىكلىرىدە،
ئۇيغۇرنىڭ قەبرى يوق بۇ قارا يەرنىڭ
قايسى بىر پاراللېل، كەكلىكلىرىدە.

قان ژۇتۇپ تويمىغان قېدىم يەر شارى،
بە ئەينى ئۇيغۇرنىڭ مۇگلۇق مازارى.

ئۇلۇغ ئىستىدات ساھىبى – رەسسام غازى ئەھمەتكە!

قولۇڭدىن گۇل ئەمەس، نۇر قۇيۇلار، نۇر،
ئۇيغۇرنىڭ ژۇرىكىدىن ئۇزۇلگەن زەررە.
ھەقلىقسەن، مانىي كەبى ژۇرۇشكە مەغرۇر،
خەلقىڭنى ئەرشكە كوتەرگەن يەردە.

رافائېل، ساندرو ئالسا گەر تەلىم،
(ئەرزىگەي ئۇلارغا بولساڭ مۇئەللىم).
ماھارەت، شىجائەت، نازۇك تۇيغۇڭغا،
دا ۋىنچى تەسەننا ئېيتاتتى، بەلكىم.

قابىلسەن، قادىرسەن – بۇيۇك ئىستىدات،
(موي قەلەم ئالدىدا ھەم ئاجىز ئىستىبدات).

ئەپسۇسكى؛
«مەشرەپ» ۋە «ئوغلاق»... قاتارى،
ئوغۇزخان بوۋام يوق سۇرۇپ ئوتكەن ئات؛

جەڭگاھلار تەسۋىرى – مەرتلىك مەيدانى،
قالقانغا قادالغان ئالماس پەيكانى،
قېنى، بۇرادەر!

* * *

كۇلسىمۇ گەر مىنىڭ يېنىپ، ئۇچكىنىمگە،
غېرىپلىقتا يۇرتىمۇ – يۇرت كوچكىنىمگە.
تىلەپ كەلدىم تەگرىدىن تەلەي ۋە قۇت،
ئوق يونۇپ، تىغ بىلىگەن دۇشمىنىمگە.

كوڭلۇم قالسا ئىشەنگەن ئادەملەردىن،
بوغۇلدۇم، راست، ئىزتىراپ، ئەلەملەردىن.
قىما – قىما ژۇرەككە تاپتىم مەلھەم،
قەدىناس يار، ئاقىلە سەنەملەردىن،
پەرىشتە سۇپەت ئاددىي ئادەملەردىن!

* * *

مەن سەندىن نېمە ئېلىپ كېتەي، ۋەتەن،
نېمەڭنى تىل تۇمارىم ئېتەي، ۋەتەن.
چۇشكۇنلۇك روھىڭغا جا، جىسمىڭ مەجرۇھ،
قايسى بىر خىسلىتىڭنى، ھېكمىتىڭنى
قەلبىمنىڭ قات – قېتىغا چېكەي، ۋەتەن!

كورمىدىم ئەجداتلارنىڭ سىماسىنى،
ئۇيغۇرنىڭ ئۆزىگە خاس دۇنياسىنى.
كىمدىندۇر سوراپ ئالساڭ، تىلەپ ئالساڭ،
بىر خەسنى، چىمدىم توپا، بىر تال تاشنى،
ھەتتاكى، ئاي ۋە كۇننىڭ زىياسىنى.

تاپمىدىم،
كوپ ئىزدىدىم، نېتەي، ۋەتەن،
ئېيتقىنا، نېمە ئېلىپ كېتەي، ۋەتەن.

دوستلىرىڭ چاغلىق ئەسلى، دۇشمىنىڭگە
قىلغىدەك كوزا – كوزاڭ نېمەڭنى ئېلىپ،
خارىجىيغا نېمەڭ بىلەن ئوتەي، ۋەتەن؟!

كور ئۆزەڭ؛
شالغۇت شەھەر، ئەبجەش يەر – سۇ،
جارىڭ جىق، جىگىڭ چاغلىق، مىللىيلىك كام،
نېمەڭنى تەۋەررۇكىم ئېتەي، ۋەتەن!
ۋا، دەرىخا!

ئەسلەش

(مەسنەۋىي)
قوشماق ئىنىم خەمىت ۋە مەجىتكە

بىز چوچەكتىن چىققان كۇنى.
تۇمانلىنىپ تاڭ ئاتقان.
چاشكاھ ۋاقتى بولماي تۇرۇپ،
كۇن تۇتۇلۇپ، ئاي پاتقان.

بورە چۇشكەن قوتاندىكى
قويلار كەبى چوپانسىز.
سەل – تاشقىندەك كوچكەن ئاۋام
ئۇھقا كەلگەن توپانسىز.

ھاگراپ قالغان قەسرۇ – ئايۋان،
قۇتلۇق ئالتۇن ئۇۋىلار.
ئىگراپ ماگغان بوۋىلارۇ،
ئېسەدەپ ماگغان موملار.

ھوگرەپ ماگغان قىز – جۇۋانلار،
تېلىقىپ ماگغان سەغىرلەر.
قارا قىسمەت تۇنەك بولۇپ،
ئۇنسىز قالغان قەبرىلەر...
چىپ – چىپ بولغان جىمى ئالەم،
كوكتىن قۇيۇپ قايغۇ – ياش.
ژىغلاپ قالغان ئالتۇن ئولكە،
باغۇ – بوستان، تاغۇ – تاش.

مورەپ ماگغان، كىشنەپ ماگغان،
مال – ۋارانلار، ئۇلاقلار،
ژىغلاپ قالغان دەشتۇ – سەھرا،
دەريا – ئوستەڭ، بۇلاقلار.

ئۇيغۇر، قازاق، ئوزبەك، تاتار...
پۇتۇن بىر ئەل بوزلىغان،
قالمىغاندى بىرەتى جان
تەگرىگە قول سوزمىغان.

ژىغلاپ ماگغان، ژىغلاپ قالغان،
كوكنى قۇچقان مۇسىبەت،
شۇم تەلەيگە، شۇم پەلەككە
تاپا – تەنە، خۇسۇمەت.

ئىلتىجاسى ئەلنىڭ خانغا،
يا ئىلاھقا يەتمىگەن،
ئاسان ئەمەس ئەلدىن كەچمەك،
ئوچەي دەپ ئەل كەتمىگەن.

شۇنداق، ئىنىم، ئۇ كۇنلەرنى
ئەسلىگەندە دىل پارە،
بىر ژۇرەكنى ئىككى بولگەن
بېگۇنا ئەل بېچارە!

مۇھەممەت تەشنائىي

ياشلىق دەپتىرىدىن

پۇغان

قۇدرەت ئاتا – خانتەگرى،
ئوتمۇشلەرگە ساھسەن.
كېيىنكى ئىككى ئەسىردە،
زۇلمەتلەرگە شاھىتسەن.
سۇكۇت ساقلاپ تۇرۇسەن،
يېرىلمايسەن نېمىشكە
ئەلنىڭ پۇغان – زارىغا،
سېرىلمايسەن نېمىشكە.
ئىس – تۇتەككە، كىرلىككە،
رەنجىمەيسەن نېمىشكە.

ياۋنىڭ قەبىھ قەددىنى
يەنچىمەيسەن نېمىشكە؟

ئاپپاق پوتا باغلايسەن
بېشىڭغا ھەم بېلىڭغا.
بەلكى ماتەم تۇتقانسەن،
شېھىد ئوغلانلىرىڭغا!

بىلىمەن دەرت – ئەلىمىڭ
شۇڭا پۇغان چېكىمەن.
ئۆزەمنى ئەرك – بەختىڭگە
ئاتاپ جاندىن كېچىمەن...

ۋۇۋەك سىرى

شات ئېدىم، بېشىمغا كەلمىگەن بىر غەم،
كوزلىرىم بولمىغان ئېدى ھەتتا نەم،
بەختىيار سېزەتتىم ئۆزەمنى ئۇچاغ،
شېرىن خىياللار ئىلكىدە ھەردەم.

بوراندا ۋىقىلدىم، توكۇلدى يېشىم،
يامغۇرغا قوشۇلدى مولدۇرلەپ يېشىم.
قەدەردىن كۇتكىنىم شۇنچىلىك بولۇپ،
ھەسرەتتىن ئايلاندى بۇ يالغۇز بېشىم.

باش باھار چۇدۇندا گۇللىرىم سولدى،
ژۇرىكىم دەرت – ئەلەم، ھەسرەتكە تولدى.
ئوتمەكتە كۇنلىرىم مەنىسىز بولۇپ،
ئاھ، مېنىڭ ياشلىغىم مەزگىلسىز سولدى.

تۇرمىدىكى قەھرىمان ئىنىمغا

زامان بىزگە تار كەلدى، سەۋر قىلغىن جان ئىنىم،
كەچمىشىڭنى ئويلىسام، ئوت – چوغ بولار بۇ تېنىم.
ۋىكىرىڭگە تولماستىن كۇلپەت چۇشتى بېشىڭغا،
سوراي دېسەم ھالىڭنى بارالمايمەن قېشىڭغا.

ئانا كەبى توپراقتىن ھېچ كۇناسىز ئايرىلدۇق،
غۇنچە تۇرۇپ ۋاقىتسىز گۇل شېخىدىن قايرىلدۇق.
ۋەتەن دەردىن چەككەنلەر سەنلا ئەمەس، بۇنى بىل،
ئەشۇ ئەزىز توپراققا تەلپۇنىدۇ پارچە دىل.

ئۇمۇتىڭنى ئۇزمىگىن بىزگە مەنسۇپ كېلەچەك،
ئازاتلىغى ۋەتەننىڭ ئەلگە ئورتاق بىر تىلەك.
ھەسرەت چەكمە ئوتكەنگە، تەغدىر باقار بىزگىمۇ،
بۇ جاپالار ئوتىدىلار تاڭ ئاقارغان بىر كۇنى.

پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن سەنئەتنى سوي-
گەن، سەنئەتكە ئىشتىياق باغلىغان زور
تالانت ئىگىسى،سەھنە ماھىرى،قازاقستان-
نىڭ خىزمەت كورسەتكەن ئارتىستى ما-
ھىنۇر راخمانوۋا ۋە ئۇنىڭ يولدىشى قازاق-
ستان خەلق ئارتىستى غافىز ئېسىموۋنىڭ
تەشەببۇسى بىلەن ئوتكەن ۋىلى راخمانوۋا - ئې-
سىموۋا («رى تىياتر») شەخسىي تىياترى
قۇرۇلغان ئىدى. بۇ سەنئەتكار ئەر - ئايال-
نىڭ شەخسىي تىياتر ئېچىشتىكى مەخ-
سەت - مۇددىئاسى داڭق - شوھرەت ياكى
ئاخچا تېپىپ باي بولۇش ئۇچۇن ئەمەس،
بەلكى بۈگۈنكى ئېغىرچىلىق زاماندا كوز-
دىن ژىراق، كوڭۇلدىن ژىراق» دېگىنى-
دەك، ئېتىبارسىز، قەدىرسىز قالغان، ئاللا-
تائاللا ئاتا قىلغان تالانت - قابىلىيىتى
باھالانماي ئىشسىز ژۇرگەن سەنئەتكارلار-
نى ژىغىپ، ئۇلارنىڭ سەنئەتتە ئوز يولىنى
تېپىۋېلىشىغا ئەمخورلۇق قىلىش بىلەن سەن-
ئىتىنى خەلق ئالدىدا نامايىش قىلىشقا
ئوخشاش ئېزگۇ نىيەت ئىدى.

ئەينە شۇنداق نىيەت بىلەن «رى تىيات-
رى» يېقىندا ئالمۇتا شەھرىدىكى تىلىپى-
نىي كىنوتىياترىنىڭ بىناسىدا ئىككى كۈن
«يېڭى يولغا سەپەر» ناملىق كونسېرت
پروگراممىسىنى تاماشىبىنلارغا كورسەتتى.
بۇ پروگرامما ئاساسەن تالانتلىق سەنئەتكار
ئابدۇل ئەھەت ئىسلاموۋنىڭ يېڭى ناخشى-
لىرى ئاساسىدا تۈزۈلگەن بولۇپ، ئۇنىڭ-
غا «ئورخۇن» گرۇپپىسىنىڭ تالانتلىق
ياش ناخشىچىسى دانىيار مەخپىروۋ،
جۇرئەت ئىسمايىلوۋ،ئارسېن ئېرژانوۋ، ماد-
ىنا ئېسىموۋا ۋە ئايناش ئىشتىراك قىلدى.
ئابدۇل ئەھەت ئىسلاموۋنى كوپچىلىك تاماشى-
بىنلار تالانتلىق ناخشىچى سۈپىتىدە ياخ-
شى بىلسە كېرەك. شەخسەن مەن ئۇزەم
بۇ ژىگىتنىڭ يالغۇز خۇش ئاۋازلىق ناخشى-
چىلا ئەمەس، شۇنىڭ بىلەن بىللە كوپلى-
گەن ناخشا تېكستلىرىنى، شېئىرلارنى ئى-
جات قىلىپ،ئوزىنىڭ ۋە ئوزگە شائىرلار-
نىڭ شېئىرلىرىغا مۇزىكا يېزىپ كېلىۋاتقان
بەستىكار ئىكەنلىكىنىڭ شاھىدىمەن. «يې-
ڭى يولغا سەپەر» كونسېرت پروگراممىسى-
غا كىرگەن ئۇنىڭ ئىجارسىدىكى «چەك-
سەم»،«دىيارىم»، «بەختلىك بول»،«تەغ-
دىرىم»،«مەجرۇھ دىمە» ئوخشاش ناخشى-
لار ئەينە شۇنىڭ روشەن ئىسپاتىدۇر.

ئانا ئەزىز، ۋەتەن ئەزىز دەيمىز. توغرا،
ھەر كىم ئۇچۇن ئوز ئانىسى قانچىلىك ئە-
زىز بولسا،ۋەتەنمۇ شۇ قەدەر ئەزىز. ئوز ۋە-
تىنىگىنىڭ زىمىنىنى دەسسەپ ژۇرگىنىگ-
گە نېمە يەتسۇن!..ئابدۇل ئەھەت ئىسلا-
موۋنىڭ ئەشۇ ۋەتەنگە بولغان مۇھەببىتى
چەكسىز. شۇنىڭدىن بولسا كېرەك، ئۇنىڭ
ئىجادىيىتى، ئېيتىپ كېلىۋاتقان ناخشىلى-
رىنىڭ بېسىم كوپچىلىكى ئانا ۋەتەننى -
ئەزىز دىيارىنى كۈيلەشتىن ئىبارەت. ژۇ-
قۇرىدا قەيت قىلىنغان ناخشىلار تاماشى-
بىنلار قەلبىدە ئانا ۋەتەنگە بولغان ئىشتى-
ياقنى، سېغىنىشنى، كىنەشنى، ئەزىز خەل-
قىنىڭ ئېغىر قىسمىتىگە ئېچىنىش،ھەمنە-
پەس بولۇش ھەس - تۇيغۇلىرىنى ئويغى-
تىپ، ھاياجانغا سالدى. شۇڭا ئۇنىڭ ھەر
بىر ناخشىسى ئالقىشلار بىلەن قارشى ئې-
لىنىپ تۇردى.

كونسېرتتا جالال ئاسىمۇۋنىڭ سۆزىگە
كومپوزىتور ئىكرەم مەسىمۇۋنىڭ «يېڭى
يەرگە سەپەر» ناخشىسىغا تەخلىت سۈپ-
رەتلىك ئويى-خىياللارغا چومدۇرۇپ تاش-
لىغۇزسا، بىردە شادى-خۇراملىققا بۆلەي-
تتى. شۇنىڭدەك مىنى ئەپسۇسلاندۇرغان بىر
نەرسە شۇ بولدىكى، ئۇ بولسىمۇ كونسېرت-
قا تاماشىبىنلارنىڭ بەك ئاز كەلگەنلىكى
ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە زالنىڭ سوغلىقى
تاماشىبىنلارنى خاپىمۇ قىلغاندەك قىلدى.

ساق،ئۇنىڭغا ئادەم كەلمىسە نىمە كېرەك؟
«رى تىياتىرى» قۇرۇپ، دەسلەپكى كون-
سېرتىمىزنى ئوزبەكىستان خەلق ئارتىستى،
داڭلىق ناخشىچى خالىسخان قادىروۋانى
مەخسۇس تەكلىپ قىلىپ، جۇمھۇرىيەت
سارىيىدا قويغان كونسېرتىمىزغا چاغلىق
لا ئادەم كەلدى. شۇ چاغدا زالنىڭ بىر كو-

كونسېرتتىن كېيىنكى ئويلار

تمدە شۇ ناخشىنىڭ مۇزىكىسى ئاساسىدا
ئابدۇل ئەھەت ئىسلاموۋ بۈگۈنكى ھاياتى-
مىزغا ماسلاشتۇرۇپ يېڭى تېكىست ئى-
جات قىپتۇ، قېنى، ئىجاتكارنىڭ شېئىر تې-
كىستى بىلەن تونۇشۇڭ.

«يېڭى يەرگە سەپەر» ناخشىسىنىڭ ئەس-
لى تېكىستى:

«... زىممىدە - شېپپىدە، شاقۇر، شۇقۇر،
جاراڭ - جۇرۇڭ،
ئىش قايىنايدۇ زاۋۇتلاردا ئەينە كورۇڭ.
كۇندە يېڭى ماشىنىلار گۈر - گۈر چىقىۋاتقاندۇر،
قېنى دوستلار قىزغىن قارشى ئالايلى...»

ئەمدى تېكىستقا تەخلىت «يېڭى ھاياتقا
سەپەر» ناخشىسى:

«... زىممىدە - شېپپىدە، شاقۇر، شۇقۇر،
جاراڭ - جۇرۇڭ.
پۇل قايىنايدۇ بازارلاردا ئەينە كورۇڭ.
كۇندە كامازى، كاماز ماللار چىقىۋاتقاندۇر،
قېنى دوستلار نويىتو، نويىتوم ئالايلى...»

ئابدۇل ئەھەت ئىسلاموۋ بۇ ناخشىنى
ئىجرا قىلغاندا تاماشىبىنلار ئۇنى تەرەپ-
تەرەپتىن ئالقىشلىدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ خىل تې-
قۇرۇلۇق تالانتىدىن قايىل بولۇشتى.
ئۇمۇمەن بۇ كۈنكى كونسېرت كوپچىلىك
تاماشىبىنلارنى قاتتىق مەمنۇن قىلغاندەك قالدى.
ھەربىر ناخشا ئوز ئالدىغا بىر دۇنيا. ئالقىش-
لار ئاستىدا كەينى - كەينىدىن ئىجرا قىلى-
نىۋاتقان ئەشۇ ناخشىلار سىزنى بىردە ھە-
لېكىن تالانتلىق سەنئەتكار ژىگىتنىڭ ئوز
مۇخلىسلىرىنىڭ قەلبىدىن يول تاپقان مۇڭ-
لۇق،شوخ ناخشىلىرى زالنىڭ سوغلىقىنى
بىلىندۇرمىگەندەك بولدى.ھەتتا زالدا ئول-
تارغان ژىگىت - قىزلار تەرەپ - تەرەپ-
تىن ئوتتۇرىغا چۈشۈپ، بۈگۈنكى كون-
سېرتقا بولەكچىلا بىر شادىيانلىق بەخش
ئەتكەندەك بولدى.

كونسېرتتىن كېيىن مەن «رى تىياتىرى-
نىڭ» رەھبىرى ماھىنۇر راخمانوۋا ۋە ئاب-
دۇل ئەھەت ئىسلاموۋ بىلەن سوھبەتلەش-
تىم.

- مېنىڭدە ھازىر شۇنداق ئويلار پەيدا
بولۇۋاتىدۇ- دېدى ماھىنۇر بۈگۈنكى كون-
سېرتقا تاماشىبىنلارنىڭ ئاز كەلگەنلىكى
توغرىلىق خاپىچىلىقىنى يوشۇرماي. - مې-
نىڭ موشۇ تىياترنى ئاچقانلىقىم توغرا بول-
دىمۇ ياكى توغرا بولمىدىمۇ؟ بەلكىم بىزگە
ئەشۇ بىر ئۇيغۇر تىياترىمىز يېتەتتىمىكىن،
شۇنىڭ ئەترابىدا ژۇرۇۋەرسەك بولاتتىمى-
كىن ؟.. ئوزىڭىز كوردىڭىز، زالنىڭ يېرىمى-
غىمۇ ئادەم تولمىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە زال
ئىچى سوغ.ئىسسىق بېرىمىز دېگەن ئىدى،
يېرىلغان باتارېيەلىرىنى جوندەپ پۇتۇرەل-
مەپتۇ. تاماشىبىنىنى سوغ زالغا ئولتارغۇ-
زۇپ قويۇش بىزگىمۇ ياخشى ئەمەس.
كېلەچەكتە موشۇنداق كونسېرتلارنى قوي-
نىگە يۈزمىڭ تەڭگە تولەشكە توغرا كەلدى.
ئۇنچىلىك بىلېت سېتىلغىنىمۇ يوق. ئاب-
دۇل ئەھەت ئىسلاموۋنىڭ بۇ كونسېرتىنى
قويۇش ئۇچۇن موشۇ سوغ زالنىڭ ئوزىگە
ئوتتۇز مىڭ تەڭگە ئىجارە ھەققى تولىدۇق.
زادى بىزنىڭ خەلقىمىزگە سەنئەت كې-
رەكمۇ، يوقمۇ؟ ھەر بىر ئۇيغۇرنىڭ بىزگە
سەنئەت كېرەك. بىز سەنئەتكار خەلق
دەپ ئېيتىشقا ئىمانىم كامىل.شۇنداق ئې-
كەن،خالىسخان قادىروۋادەك داڭلىق ناخ-
شىچىمىز،ئەشۇنداق سەنئەتكارلىرىمىزنىڭ
ئىزىنى بېسىپ كېلىۋاتقان ئابدۇل ئەھەت
ئىسلاموۋدەك ژىگىتلىرىمىزنى خەلقىمىز نې-
مىشكە قەدىرلىمەيدۇ؟ «قولدىكى ئالتۇن-
نىڭ قەدىرى يوق» دېگەن سوز بېكار ئېي-
تىلمىغان بولسا كېرەك. بۈگۈنكى كونسېرت-
نى ۋىدېوغا ئېرمېك دېگەن كەسىپى ئو-
پېراتور بىر قازاق ژىگىتى باشتىن ئاياق
چۈشىرىپ تۇردى. ئۇ موشۇ ئالمۇتىدىكى
ئامېرىكا كامپانىيەلىرىنىڭ بىرسىدە ئىشلەي-
دېكەن. ئۇيغۇرلار ھەققىدە ھوججەتلىك
كىنو فىلىم چۈشىرىۋېتىپتۇ. ئۇلار ئەشۇ فى-
لىمغا ئابدۇل ئەھەتنىڭ «تويلار مۇبارەك»
«تۇرىستلار» ۋە باشقا ناخشىلىرىنى ئالساق
دېگەن تەكلىپىنى قويۇۋاتىدۇ. بىز بۇ تەك-
لىپىنى خوشاللىق بىلەن قارشى ئالدۇق.
ھەتتا ئۇلار ئابدۇل ئەھەتنىڭ شەخسىي ۋى-
دېيو كاسسېتىسىنى چىقارماقچى بولۇۋاتى-
دۇ.

بۈگۈنكى كونسېرتىمىزغا ئىشتىراك قىل-
غان «ئورخۇن» گرۇپپىسىنىڭ ناخشىچى-
سى دانىيار مەخپىروۋ تۇغۇلۇپ تۇرغان
تالانت ئىگىسى. كونسېرۋاتورىيەنى تامام-
لىغان مۇزىكانت جۇرئەت ئىسمايىلوۋ قا-
بىلىيەتلىك ژىگىت، ئارانژىروۋشىك. ئوز-
نى تاپالماي، سەنئىتىنى خەلققە كورسى-
تەلمەي ژۇرگەن ئەشۇنداق ياشلىرىمىز قان-
چىلىك دېسىڭىزچۇ! موشۇ يەردە مەن بىر
نەرسىنى قوشۇمچە قىلغۇم كېلىدۇ: «مال-
چىك خوچىت تامبوۋ»قا ئوخشاش ناخشى-
لىرى بىلەن ئېستىرادا يۇلتۇزلىرىنىڭ قاتا-
رىدىن ئورۇن ئالغان ئۇيغۇر ژىگىتى مارات
ئاسىروۋ ئوزىنى بۇ يەردە كورسىتەلمەي
موسكۋادا،رۇسلارنىڭ ئارىسىدا ژۇرۇپ،ئو-
زىنىڭ تۇغما تالانت ئىگىسى، ئەجايىپ
سەنئەتكار ئىكەنلىكىنى نامايىش قىلدى.
مېنىڭ بىردىن - بىر مەخسىتىم «رى تىيات-
رى»نىڭ ئارقىلىق مارات ئاسىروۋقا ئوخشاش
تالانت ئىگىلىرىگە غەمخورلۇق قىلىش، ئۇ-
لارنىڭ سەنئىتىنى خەلققە كورسىتىش،
خالاس.

شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئابدۇل ئەھەت
ئىسلاموۋقا سوئال قويدۇم.

- ئابدۇل ئەھەت ئۇكا، ئالمۇتىنىڭ ھەم-
مە يېرىگە چوڭ پورترېتىڭىز بىلەن «ئاب-
دۇللا» دېگەن خەت يېزىلغان ئافىشلار
چاپلىنىپتۇ. ئىسمىڭىزنى ئابدۇللا دەپ
ئوزگەرتتىڭىزمۇ؟

- ئاڭلىشىمچە، ئابدۇللا دېگەن ئىسىم
«ئاللانىڭ قۇلى» دېگەن مەنانى بىلدۇرى-
دىغان ئوخشايدۇ.شۇڭا مەن ئاللانىڭ قۇ-
لى بولۇش بىلەن بىللە سەنئىتىڭمۇ قۇلى،
دېگەن مەنادا ئوزەمنى شۇنداق ئاتىدىم.

- بۈگۈنكى كونسېرتىڭىز ھەققىدە نېمە
ئېيتقان بولار ئىدىڭىز؟

- ئۇنىڭغا باھا بېرىدىغان تاماشىبىن.
مەن شۇنداق ئويلايمەن.ۋەتەننى سويمەي-
دىغان، ژۇرىگى ۋەتەن دەپ سوقمايدى-
غان ئۇيغۇر بولمىسا كېرەك. دېمەك، ۋەتەن-
نى قانداق سويسەڭ، سېنىڭ ئۇيغۇر ئىكەن-
لىكىڭنى ئوزگە مىللەتلەرگە تونۇتۇۋاتقان
سەنئىتىڭنى سويۈشىڭ كېرەك. ئالدى بى-
لەن ئوزگە مىللەتنىڭ ئەمەس، ئوز مىللى-
تىڭنىڭ سەنئىتىنى سوي دېمەكچىمەن...
ھە، ئابدۇللا ئېيتماقچى، بىر نەچچە مىڭ
ئادەم سىغىدىغان ئالمۇتىدىكى چوڭ زال-
لاردا قازاق، رۇس ۋە باشقا مىللەتلەرنىڭ
كونسېرت، ئويۇنلىرى بولسا (بىلېتلىرى
500 تەڭگىدىن بىر نەچچە مىڭ تەڭگى-
گىچە) ئادەم تولۇپ كېتىدۇ. ئەندى بىز-
دە بولسىچۇ؟.. دېمەك، ئۇلار ئوز مىللى-
تىنىڭ سەنئىتىنى سويىدۇ، سەنئەتكار-
لىرىنى قەدىرلەيدۇ. بىزچۇ؟..

ئالىمجان باۋدىنوۋ.

سۈرەتتە: «رى تىياتر» نىڭ كوللېكتىۋى.
پەيزۇللا ئەخمەتوۋ چۈشەرگەن سۈرەت.

يېقىن ۋە ژىراق چەت ئەللەردە

ئوز ئارا مۇناسىۋەتلەر مەسىلىلىرى مۇھاكىمە قىلىندى

روسسىيە فېدېراتسىيەسىنىڭ باش مى-
نىسترى ۋ. چېرنومىردىن بىلەن ئۆزبې-
كىستان پارلامېنتىنىڭ رەئىسى ئە. خەلى-
لوۋنىڭ روسسىيە ھوكۈمەت ئۆيىدە بو-
لۇپ ئوتكەن ئوز ئارا مۇزاكىرىلىرىنىڭ
دىققەت مەركىزىدە روسسىيە ۋە ئۆزبېكى-
ستان ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەر مەسى-
لىلىرى مۇھاكىمە قىلىندى. ئىتار - تاس ئى
مۇخبىرلىرىنىڭ خەۋەر قىلىشىچە، ئىقتى-
سادىي ئالاقىلارنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش-
تىن باشقا ئوز ئارا قىزىقىش ھاسىل قىلى-
دىغان خەلق ئارا سىياسەت مۇئەمماللى-
رىمۇ كورۇلدى. ۋ. چېرنومىردىن بىلەن
ئە. خەلىلوۋ شۇنداقلا روسسىيە ھوكۈمى-
تى باشلىغىنىڭ موشۇ ئاينىڭ ئاخىرىدا
تاشكەنتكە كېلىدىغان سەپىرىنىڭ پروگ-
راممىسىنىمۇ مۇھاكىمە قىلدى.

خىتاي دىپلوماتىنىڭ بىلدۈرۈشى

خ خ ج تاشقى ئىشلار مىنىسترلىگىنىڭ
ۋەكىلى ئا ق ش نى «يادرو قۇراللىنى ساق-
لاش» سىياسىتىدىن ۋاز كېچىشكە ۋە ياد-
رو قۇراللىنىڭ ئورغۇن قىسمىنى دەرھال
ئۈجۈقتۇرۇشقا چاقىرىدۇ. «سوغ مۇناسى-
ۋەتلەر ئۇرۇشى» نىڭ ئاياقلاشقانلىغىغا
ۋە خەلق ئارا كەسكىنلىكنىڭ يېنىكلىشى-
گە قارىماي دەپ بىلدۈردى دىپلومات،
ئا ق ش ئىلگەرىكىدەكلا يادرو قۇراللىرى-
نىڭ ئورغۇن قىسمىغا ئىگە ۋە «يادرو قۇ-
راللىنى ساقلاش سىياسىتىدىن» ۋاز كې-
چەلمەيۋاتىدۇ. تاشقى ئىشلار مىنىسترلى-
گى ۋەكىلىنىڭ سوزلىرىگە قارىغاندا، مۇن-
داق سىياسەت خەلق ئارا بىرلەشمىنىڭ
تېچلىققا، ھەمكارلىق ۋە تەرەققىياتقا بول-
غان ئىنتىلىشىغا قارشى كېلىدۇ ھەم سەي-
يارىمىزدا تېچلىق ۋە تۇراقلىقنى ساقلاش-
قا ياردەم قىلمايدۇ.

دەردىڭىزگە داۋا ئىزدىسىڭىز

قازاقستان ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا خەلق تې-
بابەتچىلىرى ئاسسوتسىيەسىنىڭ ئەزاسى،
خىتايدا، روسسىيەدە، پاكىستاندا، ئىراندا
بىلىمىنى مۇكەممەللەشتۇرگەن ۋە تەجرىبە
توپلىغان خەلق تېۋىپى ئابدۇۋاسىل مىر-
زا تۇرغۇن ئوغلى تېرە كېسەللىكلىرى،
ئاشقازان - ئۈچەي يارىلىرى، ئەسەبىي
كېسەللىكلەر، باش ئاغرىقى، ژۈرەك سىقى-
لىشى، قان بېسىمى، كېمورويى، جىنسىي
ئاجىزلىق، پېيسى ئوخشاش ئاغرىقلارنى
داۋالايدۇ.

ئادرېسى: ئالمۇتا شەھرى، ئاينابۇلاق -
3 مىكرورايونى، 98- ئۆي، 73- كۋارتى-
را. تېلېفون: 52 - 64 - 52.

«ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچى-
سى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرى رېداكسى-
يەسىنىڭ كوللېكتىۋى گېزىتلىرىمىزنىڭ
سابىق خادىمى سېرىك كاتىبايېۋقا بالىسى
ئېرنارنىڭ
پاجىئەلىك ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بى-
لەن چوڭقۇر قايغۇرۇپ تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

«ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى
«يېڭى ھايات» گېزىتلىرىنىڭ كوللېكتىۋى
ئالمۇتا «ئاسفالتوبېتون» ئاكسىونېرلىق
جەمئىيىتىنىڭ باش دىرېكتورى، گېزىتلى-
رىمىز جانكويەرى كېرىم ئىسلاموۋقا سىڭ-
لىسى
گۈلچەھرەنىڭ
مەزگىلسىز ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بى-
لەن چوڭقۇر قايغۇرۇپ تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

باش مۇھەررىرنىڭ مۇئاۋىنى م. ئابدۇراخمانوۋ.

يېڭى ھايات

ئالمۇتا، 480044
ئېيەك يولى كوچىسى
50 بىنا، 8 - قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى - قا-
زاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەخبا-
رات ۋە جەمئىيەتلىك رازىمەنلىك
مىنىسترلىگى.

تىراژى 1315
زاكاز 10559

تېلېفونلار: قوبۇلخانا - 59 - 84 - 33،
مەسئۇل كاتىپ - 01 - 92 - 33،
كاتىبات بولۇمى-27 - 86 - 33، ئىجتىما-
ئىي - سىياسىي بولۇمى 06 - 86 - 33
ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بولۇمى - 81 - 86 - 33،
ئىختىسات بولۇمى 17 - 86 - 33.

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 65359, приложение республиканской общественно-политической газеты «Уйгур авази», регистрационное свидетельство №480, выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.
Газета отпечатано в республиканском газетно-журнальном Издательстве «Дәуір», Алматы, 480044, пр. Достык,7/4

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىياللار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.